

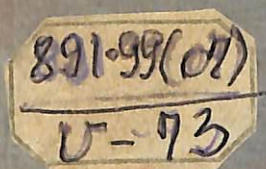
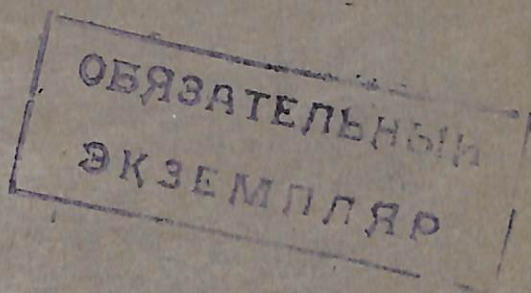
ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

1. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

V—VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

VIII—X ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

ԼՈՒՍԺՐԱՏ

891.89(07)

Մ - 73

այ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

1. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

V—VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

VIII—X ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Պատ. խմբագիր՝ Աս. Ասատրյան
 Տեխ. խմբագիր՝ Հ. Կարապետյան
 Սրբագրիչ՝ Վ. Պողոսյան
 Կոնսրտ սրբագրիչ՝ Ս. Շահբազյան

3593
 40

ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒ- ԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ

Միջնակարգ դպրոցի 5—7-րդ դասարանների գրական ընթերցանության և 8—10-րդ դասարանների գրականության ծրագրերի ներկա հրատարակությունը հիմնականում անփոփոխ և նախորդ հրատարակության համեմատությամբ: Հանված և նախորդ հրատարակության սկզբի ծանուցումը, վոր վերաբերում էր այդ հրատարակության մեջ կատարված փոփոխություններին, շատ անշան խմբագրական փոփոխություն և կատարված 5—7 և 8—10 դասարանների ծրագրերի բացատրականներում և վորոշ հավելում և կատարված 8-րդ դասարանի ծրագրում (ավելացված և «Ներածությունը» և լրացումներ ու խմբագրական ձշտումներ են կատարված հայ գրականության հին և միջին շրջաններին վերաբերող գլուխներում):

Մյուս բաժիններում (9 և 10-րդ դասարաններ) կատարված են միայն խմբագրական ու սրբագրական ուղղումներ և արտադրության ընթերցանության առաջարկվող ցանկերին ավելացված են խորհրդային գրողների մի քանի նոր յերկեր, վորոնք հրատարակվել են վերջին տարվա ընթացքում:

8/VII 1940 թ.

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

5—7 ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Դպրոցում մայրենի լեզվի դասավանդման ընդհանուր խնդիրները վորոշված են ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմի 1932 թ. ոգոստոսի 25-ի վորոշման մեջ. «Մայրենի լեզվի ծրագիրը պետք է ապահովի իրոք սիստեմատիկ և ճշգրիտ շրջագծված գիտելիքների յուրացումը, ինչպես և ճիշտ կարդալու, գրելու և խոսելու կալուն ունակութուններ, աշակերտների ուսման աշխատանքի պրակտիկայում մտցնելով ինքնուրույն գրավոր աշխատանքներ, քերականական վերլուծություն և այլն, ինչպես դասարանում, այնպես էլ տանը»:

Համաձայն այդ խնդիրների, հայոց լեզվի և գրական ընթերցանության դասընթացը բաժանվում է յերեք հիմնական մասերի. 1-ին մաս՝ քերականություն ուղղագրության և կետագրության հետ, 2-րդ մաս՝ բանավոր և գրավոր խոսքի զարգացումը, 3-րդ՝ գրական ընթերցանություն:

Մինչև այժմ դպրոցում հայոց լեզվի դասավանդման խնդիրը լուծվում էր անբավարար չափով: Այդ յերևույթի հիմնական պատճառներից մեկը յեղել է այն, վոր քերականության, խոսքի կուտուրայի և գրական ընթերցման մեջ յեղել է արհեստական վնասակար ճեղքվածք: Այդ ճեղքվածքը բացասաբար է անդրադառնում բոլոր բաժինների վրա. քերականությանը տրված պարամունքներից դուրս է մնացել կենդանի լեզվի նյութը, խոսքի կուտուրայի գծով տարվող աշխատանքը կտրված է նրա կառուցվածքի և ձևի ուսուցումից, գեղարվեստական ստեղծագործությունների ուսումնասիրումը հաճախ վերածվել է սխեմատիկ դասողությունների:

Մինչդեռ այդ բաժինները, վորոնցից յուրաքանչյուրն իր առանձնահատուկ խնդիրներն ունեն, պետք է որգանական կապի մեջ յիննև միմյանց հետ և ծառայեն միասնական նպատակին.

այն է՝ աշակերտությանը տան քերականության մեջ շարադրված հայոց լեզվի որենքների և յերևույթների մասին գիտելիքների սիստեմատիկ մի ամբողջություն, պատվաստել գիտակցական ընթերցանության, գրագետ գրելու և ճիշտ խոսելու ամուր ունակություններ: Սրա արդյունքը լինելու յն այն, վոր աշակերտությունը պետք է պարզ պատկերացում ունենա հայոց լեզվի նրշանակության մասին, նրա կառուցվածքի և քերականական ձևվերի, նրա բառապաշարի հարստության մասին, նրա պատմություն մի քանի կարևոր մոմենտների մասին: Աշակերտները պետք է կարողանան հաշիվ տալ կարգացած ամբողջ ստեղծագործության և նրա առանձին հատվածների բովանդակության մասին, հասկանալ նրա յղեական նշանակությունը, քերականական և տրամաբանական տեսակետից ճիշտ կառուցել սեփական բանավոր և գրավոր խոսքը:

Համաձայն ուսումնական պլանի, քերականության սիստեմատիկ դասընթացը վերջանում է 7-րդ դասարանում:

8—10 դասարաններում կրկնվում է հայոց լեզվի այն դասընթացը, վոր անցել են վոշ լրիվ միջնակարգ դպրոցում. տարվում է աշխատանք ուղղագրական ունակությունների հետագա ամրապնդման գծով. այդ պարամունքները լինելու յեն գլխավորապես հիշյալ դասարանների աշակերտության զանազան տեսակի գրավոր աշխատանքների կապակցությամբ (շարադրություններ, կոնսպեկտներ, թեղիսներ և այլն) և անհրաժեշտ դեպքում քերականական վերլուծության, ուղղագրության և կետագրության առանձին դասերի կապակցությամբ:

Ինչ վերաբերում է լեզվագիտական տարրերին, ապա նըրանք մասնակիորեն տրված են Արարատ Ղարիբջանի և Գ. Սեվակի՝ 5—7 դասարանների քերականության դասագրքերում, և մասնակի կերպով աշակերտությունն անցնում է պատմագրական դասընթացի կապակցությամբ (հատվածներ Խ. Աբովյանից, Մ. Նալբանդյանից, Ղ. Աղայանից, Հ. Թումանյանից, Պ. Պոռչյանից և այլն):

Հայոց լեզվի՝ վերևում հիշատակված աշխատանքի տեսակների ներքին սերտ կապը բացառում է տարբեր բաժինների մեջ ժամերի մեխանիկական բաշխման ամեն մի հնարավորություն, ուստի դասատուն պարտավոր է ավելի ուշադրությամբ և խստությամբ մոտենալ ծրագրային նյութի պլանավորմանը: Նրա տրա-

մադրութեան տակ կան հայոց լեզվի և գրական ընթերցանութեան համար հետեւյալ քանակի ժամերը շաբաթվա մեջ.

5-րդ դասարան — 7 ժամ

6-րդ դասարան — 6 ժամ

7-րդ դասարան — 4 ժամ:

Յեւնեւոյ ժամերի այդ քանակից դասատուն պլանավորում է ծրագրային նյութը՝ քերականութեան, գրական ընթերցանութեան և լեզվի կուլտուրայի համար առանձին-առանձին:

Այդ դեպքում կարելի չէ յեւնել մոտավորապէս հետեւյալ հաշվից. հինգերորդ դասարանում հայոց լեզվի և գրականութեան ընթերցման համար նախատեսւած ժամանակի կեսը՝ այսինքն վոչ պակաս շաբաթական յերեք ժամ պետք է հատկացնել քերականութեանը և ուղղագրութեանը և նույնքան ժամանակ էլ գրականութեան ընթերցմանը և վարժութիւններին, վորոնք կապւած են բանավոր և գրավոր խոսքի հետ: Նույնպիսի հարաբերութիւն այդ բաժինների համար մոտավորապէս հարկավոր է նկատի ունենալ 6—7 դասարանների համար: Մասնավորապէս գրական ընթերցանութեան համար հարկավոր է միջին հաշվով առանձնացնել յուրաքանչյուր դասարանում, շաբաթվա մեջ յերկու ժամից վոչ պակաս:

ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

5—7 Գ Ս Ս Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Կ Ա Ն

Նպատակ ունենալով իսպառ լիկվիդացիայի յենթարկել 5—7 դասարանների հայոց լեզվի և գրականութեան դասավանդման միջև գոյութիւն ունեցած ճեղքվածքը, այս դասարանների ուսումնական պլանում սահմանվում է ժամանակի ընդհանուր քանակ այդ առարկաների համար. հենց առարկայի անվանումը տրվում է անխզելի կապի մեջ՝ հայոց լեզու և գրական ընթերցանութիւն:

Առարկայի անվան մեջ նշվում է և այն տարբերութիւնը, վոր գոյութիւն ունի բարձր դասարաններում (8—10) և ցածր դասարաններում գրականութեան դասավանդման բնույթի մեջ: Արդեն ինքը, դասընթացի՝ գրական ընթերցանութիւն անվանումը ցույց է տալիս, վոր ուսուցչի աշխատանքի նպատակը պետք է լինի դեռահաս աշակերտի, իբրև զգայուն և գիտակից ընթերցողի, դաստիարակութիւնը, նրա շրջահայեցողութեան լայնացումը և ձգտել, վոր նա տիրապետի հայոց լեզվի գեղեցկութեանը և հարստութեանը:

5—7 դասարանների աշակերտութիւնը աշխատանք է տանում ամենից առաջ առանձին ստեղծագործութիւնների վրա. արտահայտիչ ընթերցում, բովանդակութեան վերլուծում, ամբողջ և առանձին հատվածների բովանդակութեան վերապատմում, հասկացողութիւն գործողութեան ժամանակի և տեղի մասին, վերլուծել և գնահատել հերոսի վարքագիծը, նրա բնութագիրը, գլխավոր հերոսի հարաբերութիւնը մյուս անձերի հետ, անհրաժեշտ ցիտատների ընտրութիւն,— ահա մոտավորապէս հարցերի այն շարքը, վորը կապւած է գրական ընթերցանութեան հետ:

Վոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցների ուսուցիչների լավագոյն պրակտիկան վկայում է այն մասին, վոր նրանց աշխատանքի լավ

արդյունքներն արտահայտվում են աշակերտների լրիվ գրագետ լինելու մեջ, վոր աշակերտներն առանց վերապահության անթերի տիրապետում են հայոց լեզվին, կարողանում են խելացիորեն և գիտակցորեն հասկանալ իրենց կարդացած գեղարվեստական ստեղծագործությունները և հիշողությամբ կատարել մեջբերումներ այդ ստեղծագործությունների լավագույն տեղերից: Ահա այդ արդյունքներն ուղղակի հետևանք են ուսուցչի աշխատանքում լեզվի և գրականության դասավանդման միջև հաստատված սերտ կապի:

Այդ կապի անխզելիության մասին խոսում են նաև լավագույն դասագրքերի և ընթերցանության գրքերի անունները, վորոնք պատկանում են մինչ հեղափոխական անցյալի առաջավոր մանկավարժներին (ռուսական՝ «Родная речь», «Живое слово», «Русский язык» և նույնատիպ հայկական դասագրքերը):

Գրականության դասավանդման մեջ վուզար սոցիոլոգների սիրած «մեթոդը» հանդիսացող ամենավնասակար սխեմատիզմը, վոր արտահայտված է կուժողկոմատի նախկին տարիների ստեղծած դասագրքերում՝ կենսունակությունից զրկել եր և յերեխաների համար անհետաքրքիր դարձրել խոսքի արվեստագետների գեղեցիկ ստեղծագործությունները: Չոր և վերացական դասավանդումը քերականության դասերին մի կողմից և սխեմատիկ դատողությունները գրողի «ստեղծագործության» մասին ընդհանուր առմամբ, փաթաթելով յերեխաներին, վորոնք դեռևս ինչպես հարկն են չգիտեն գրողի աշխատությունները, հայոց լեզվի և գրականության դասավանդման խնդիրները հավասարեցնում ելին զերոյի և հասցնում այն տխուր արդյունքներին, վորոնց դեմ մինչև այժմ ել պայքարում է մեր դպրոցը:

Թերազնահատելով գեղարվեստական գրականության նշանակությունը, վորպես յերեխաների դաստիարակության հզոր միջոցի, նրանց մեջ կոմունիզմի համար պայքարելու լավագույն ձգտումների զարգացման միջոցի, ուսուցիչները հաճախ անտեսել են յերկի բովանդակությունը, աշակերտների ամբողջ ուշադրությունը փոխադրելով յերկրորդական հարցերի վրա, ինչպես, որինակ՝ տվյալ յերկի դերն ու տեղը հեղինակի ստեղծագործության մեջ, նրա ազդեցությունը ժամանակակիցների վրա և այլն: Այդ և նրման հարցերը պակաս կարևոր չեն, բայց այդպիսի հարցեր դպրոցի միջին դասարաններում դնելը վաղաժամ է, քանի վոր

այդ դասարաններն ունեն իրենց անհետաձգելի և պարտադիր խնդիրները:

Վորպեսզի ուսուցիչը գրական ընթերցանության աշխատանքներին ճիշտ ուղղություն տա, նա պետք է պարզ պատկերացնի միջնակարգ դպրոցում առանձին դասարանների գրականության դասավանդման հեռանկարներն ու խնդիրները:

Միջնակարգ դպրոցում գրականության դասավանդումն ունի հետևյալ ընդհանուր խնդիրները:

1. Անցյալի կլասիկ գրական-գեղարվեստական ստեղծագործությունների և ժամանակակից գրականության լավագույն յերկերի բովանդակության յուրացումը:

2. Ձեռք բերել գիտելիքներ գրականության տեսությունից, վորն անհրաժեշտ է գրական ստեղծագործությունների հիմնական ձևերի պարզաբանման և աշակերտության խոսքի զարգացման համար:

3. Ուսումնասիրել գրականության պատմության հիմունքները, վորպես գիտության, վորը բացահայտում է գրական-գեղարվեստական ստեղծագործության զարգացման պրոցեսը:

Միանգամայն ակներև է, վոր մասնաշաժ յերեք խնդիրները չելին կարող միաժամանակ դրվել աշակերտության առաջ: 5—7 դասարանների աշակերտության առաջ դրվում է նրանցից առաջինը, վերպես հիմնական խնդիր. այսինքն՝ առանձին գրական ստեղծագործությունների գիտակցական ընթերցում և բովանդակության յուրացումը: Հանդիսանալով պատանիների մտավոր և բարոյական զարգացման անսպառ աղբյուր, հայ և խորհրդային մյուս ժողովուրդների գրականություններն իրենց լավագույն նրմունքներով նպաստում են կոմունիզմի համար մարտիկներ պատրաստելու գործին, սովորողների մեջ արթնացնում են հետաքրքրություն, ստեղծագործական յերեակայություն, գեղարվեստական ճաշակ, նույնպես և նպաստում են լեզվի զարգացմանը, աշակերտության կապակցված և բովանդակալից խոսքին: Հենց այդպիսի նպատակ է դնում իր առաջ գրականության ընթերցման դասընթացը 5—7 դասարաններում: Դասատույի ղեկավարությամբ կարգալով ընտիր ստեղծագործություն, աշակերտները պետք է վորքան հնարավոր է յուրացնեն այդ ստեղծագործության գեղարվեստական պատկերները, խորանան ստեղծագործության իդեական բովանդակության մեջ, նրանով դաստիարակեն իրենց զգաց-

մունքները և սովորեն հասկանալ ու սիրել մայրենի լեզվի ուժը, գեղեցկությունը և բանաստեղծական ձևերը, վորոնցով գեղարվեստ-գրողն զգեստավորել է իր յերկը:

Վերջին խնդիրն անհրաժեշտ է դարձնում տարրական գիտելիքներ տալու աշակերտությանը նաև գրականության տեսությունը: 5—7 դասարանների աշակերտությունն այդ գիտելիքները ձեռք է բերում կարգացած յերկի վերլուծմանը զուգընթաց, գործնականորեն, կոնկրետ որինականների հիման վրա:

Վերևում հիշատակված բոլոր խնդիրները լինելով հիմնականը 5—7 դասարաններում, ամբողջապես չեն սպառվում վոշլրիվ միջնակարգ դպրոցում. որինակ՝ յերկի բովանդակության ուշադիր վերլուծությունը շարունակվում է նաև բարձր դասարաններում:

Զարգացնելով այդ ունակությունները, 5—7 դասարանների գրական ընթերցանության դասընթացը միաժամանակ աշակերտությունը տալիս է անհրաժեշտ պատրաստություն՝ յուրացնելու 8—10 դասարանների՝ բովանդակությամբ բարդ և ըստ նյութի ծավալի լայն պատմագրական դասընթացը:

Սակայն 5—7 դասարանների ծրագրում, գրողների ստեղծագործությունների պատմա-ժամանակագրական հաջորդականությունը յեղած դասավորությունը, չպետք է դասատվին մղի հարցերի ընդհանուր դրմանը՝ գրողի ստեղծագործության մասին ամբողջությամբ առած, ստեղծագործության եվոլյուցիայի, եպոխայի ազդեցության մասին և այլն, հարցեր, վորոնք պատանի աշակերտության ուժից վեր ընդհանրացումներ են:

5—7 դասարանների աշակերտության համար անմատչելի պատմագրական տեսակետից չմեկնաբանելով ստեղծագործությունը, ուսուցիչը միաժամանակ չպետք է հրաժարվի ստեղծագործության բովանդակությունը պատմականորեն լուսաբանելուց, վորովհետև ստեղծագործությունների բովանդակության ըմբռնումն անհնարին է քաղաքացիական պատմությունից անջատ վերցրած: Այսպես՝ որինակ՝ 5-րդ դասարանում Հակոբ Հակոբյանի «Մե՛կ ել, մե՛կ ել» բանաստեղծությունը, Ղ. Աղայանի «Յերկու քույր»-ից հատվածները, Պուշկինի «Աքսորյալ դեկաբրիստներին» բանաստեղծությունը, Վիկտոր Հյուգոյի «93»-ից հատվածները, կամ 6-րդ դասարանում՝ Ստ. Զորյանի «Գրագրանի աղջիկը» և Իլյա Շավճավաճեյի «1871 թ. 23-ին մայիսի»

բանաստեղծությունը և կամ 7-րդ դասարանում՝ «Պեպոն», «Հրդեհնալթագործարանում» պատմվածքը, Մ. Գորկու «Մայրը» անցնելիս, ուսուցիչը պետք է տա անհրաժեշտ պատմական տեղեկություններ, բացատրություններ, վորոնք սերտորեն կապված են այդ ստեղծագործությունների պատկերների հետ: Սակայն կարիք չկա դնել հարցեր Պուշկինի աշխարհայացքի եվոլյուցիայի մասին կամ՝ որինակ՝ «Յերկու քույր» վեպի տեղը Աղայանի ստեղծագործության զարգացման մեջ, հարցեր, վորոնք պատկերելու յեն հեղինակի ստեղծագործական ուղին, բայց անմիջականորեն չեն բացահայտում տվյալ ստեղծագործության բովանդակությունը:

Խոսքի զարգացման խնդիր պարունակող գրական ընթերցանության պարապմունքները տարվում են սերտորեն կապված հայոց լեզվի հետ: Մի շարք դեպքերում լեզվի և գրականության դասերի մեջ գոյություն ունեցող սահմանը կարող է վերանայ, վորը միանգամայն որինական է այդ դասարանների համար, վորտեղ գրականության ընթերցման նյութը կարող է դիտվել նաև վորպես խոսքի այս կամ այն ձևի գործածության նմուշ: Այսպես՝ որինակ՝ 5-րդ դասարանում Հ. Թումանյանի «Հառաչանք» պոեմից բերված հատվածները լեզվական-քերականական վարժությունների ամենալայն հնարավորություններ են տալիս: Գրական ընթերցանության հետ կապված շարադրության և ինքնուրույն գրավոր գործնական աշխատանքները, նրանց քննարկումն աշակերտության հետ միասին՝ ձևի և բովանդակության կողմից, այդ բոլորը նույնպես լեզվի ուսուցման աշխատանքները կապում են գրականության հետ:

Ամեն կերպ ոգտագործելով լեզվի և գրականության կապը 5—7 դասարանների աշակերտության աշխատանքներում, ուսուցիչը պարտավոր է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել աշակերտների բառապաշարի հարստացման վրա, մշակել նրանց անթերի կարդալու տեխնիկան և մեծ քանակությամբ գրական նմուշների միջոցով սովորեցնել արտահայտիչ կարգալ: Քանի վոր բառապաշարի հարստացման և նրա զարգացման լավագույն միջոցներից մեկը հանդիսանում է պոեզիայի և գեղարվեստական արձակի կատարյալ նմուշներից բերանացի սովորելը, ուսուցչին իրավունք է վերապահվում լայնորեն ոգտագործել ծրագրում յեղած ստեղծագործությունները՝ հանձնարարելով աշակերտներին բերանացի անելու: Խոսքի գեղարվեստական ստեղծա-

գործովյանն ավելի մոտ են նկարչական գործերը, վրձինի պեղարվեստական ստեղծագործությունները: Դրա համար ել դիտպողիտիվները, իլյուստրացիաները, ինչպես և կինոնկարները պետք է լայնորեն գործածության մեջ դրվեն գրական ընթերցանության դասերին:

Հայ և ռուս նշանավոր նկարիչների նկարների արտատպությունները պետք է աշակերտության համար ծառայեն վորպես լավագույն նյութ՝ զարգացնելու նրանց կապակցված և պատկերավոր խոսքը՝ գրավոր թե բանավոր արտահայտությամբ: Մայրենի լեզվի դաստատուն միայն այս ուղիներով կմոտենա իր պատահանությունը, այն է՝ ամեն մի աշակերտից դաստիարակել խորհրդային քաղաքացի, վորը հիանալի գիտի, հասկանում է իր ժողովրդի լեզուն, գրականությունը և պատմությունը:

Խոսքի զարգացման աշխատանքի բաղմազան ու բաղմաթիվ տեսակները, վոր լրիվ միջնակարգ դպրոցներում աշակերտության կողմից կատարված աշխատանքները 7-րդ դասարանում պետք է վորոշ հանրագումարի բերվեն: Միջնակարգ դպրոցների բարձր դասարաններում այդ աշխատանքները պետք է շարունակվեն, բայց այլ նյութի վրա և այլ ձևով:

ԲԱՆԱՎՈՐ ՅԵՎ ԴՐԱՎՈՐ ԽՈՍՔԻ ՉԱՐԳԱՅՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

5—7 դասարանների աշակերտության գրավոր և բանավոր խոսքի զարգացումը տարվում է սերտ կապված մի կողմից քերականության հետ, մյուս կողմից գրական ընթերցանության հետ:

5—6—7 դասարաններում բանավոր և գրավոր խոսքի զարգացման համար աշխատանքի հիմնական տեսակները հետևյալներն են՝ ա) բառարանային աշխատանք, բ) պլաններ կազմելը (պարզ և բարդ), գ) հարցերին ծավալուն պատասխան տալը, դ) կատարել մեջբերումներ, յե) տարբեր տեսակի շարադրություններ, զ) վոր բարդ բնութագրություններ, ե) շարադրություններ և ինքնուրույն աշխատանք տվյալ նկարի բովանդակության մասին, ը) վոր մեծ ստեղծագործական շարադրություն՝ կարդացած յերկի և անձնական դիտողությունների ու ապրումների մասին:

Այդ աշխատանքները բաշխվում են հետևյալ ձևով, ըստ դասարանների:

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Նոր բառերի բառարան կազմելը: Աշխատանքներ բառերի արմատների վրա. նրանց ոգտագործումը կապակցված և բովանդակալից խոսքի մեջ:

2. Կազմել հարցերի ծավալուն պատասխաններ:

3. Տեքստը գրել բերանացի:

4. Կատարել մեջբերումներ:

5. Կազմել պատմելու պարզ պլան. ա) հարցերի ձևով, բ) հիշեցնող նախադասությունների ձևով, գ) պարզ նախադասությունների ձևով և դ) խառը ձևով:

6. Բանավոր պատմել և գրավոր շարադրել կարդացած բնագրին մոտ կամ պատմողական բնույթի հատվածների բովանդակությունը (համաձայն տված և ինքնուրույն կազմած պլանի):

7. Շարադրություններ վառ դինամիկական սյուժե ունեցող նկարի բովանդակության մասին:

8. Ստեղծագործական գրավոր աշխատանք, մեծ մասամբ պատմողական բնույթի:

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բառարանային և բառարմատների աշխատանքների շարունակումը:

2. Նկարագրելու և պատմելու համար բարդ պլաններ կազմել:

3. Բանավոր պատմել և գրավոր շարադրել (համառոտ) կարդացած պատմողական տեքստի բովանդակությունը՝ ծավալով ավելի մեծ քան 5-րդ դասարանում՝ տրված կամ ինքնուրույն կազմած պլանի համաձայն:

4. Շարադրել բնագիրը նկարագրական բովանդակությամբ (բնություն, շրջապատող իրադրություն, պորտրետ):

5. Պատմվածք՝ համաձայն նկարի (պեյզաժ):

6. Նկարագրական և պատմողական բնույթի ստեղծագործական շարադրություն:

7. Պարզ բնութագրեր (մեծ մասամբ բանավոր ձևով):

1. Բառարանների ոգտագործումը (ենցիկլոպեդիա, ոտար լեզուների բառարան):

2. Տվյալ թեմայի վերաբերյալ մի քանի պատմվածքներից ցիտատների ընտրություն:

3. Տվյալ ստեղծագործության մեջ յեղած բնութագրերի շարադրում:

4. Բնութագրերի կազմում՝ համաձայն դասարանում մշակված սլանի: Բնութագրման համար նախորոք ընտրած ցիտատների ոգտագործում:

5. Շարադրություն յերկու նկարի մասին (համեմատելու նկատառումով):

6. Նկարագրական և պատմողական տիպի շարադրություն քննադատական տտրերով:

Մանրութուն. 1. Գրավոր աշխատանքների ծրագիրը նկատի ունի նրանց տեսակների աստիճանական զարգացումը: Պետք է նկատի ունենալ, վոր յուրացված աշխատանքների տեսակները կրկնվելու յեն հետագա դասարաններում՝ ձեռք բերված ունակություններն ամրացնելու նպատակով:

2. Ամեն մի նոր տեսակի գրավոր աշխատանքին պետք է նախորդի բանավոր աշխատանքը:

ՏԵԳԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԻՅ

Կարդացվող ստեղծագործության հետ կապակցված կերպով՝ աշակերտությունը պետք է յուրացնի գրականության տեսության մասին հետևյալ տեղեկություններն ըստ դասարանների:

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Ուղիղ և պատկերավոր խոսք:

Սինոնիմներ (համանուններ), անոնիմներ (նույնանուններ), համեմատություն, եպիտետ (մակդիր): Առակ: Հեքիաթ: Հանելուկ: Առած: Ասացվածք:

Մետաֆորա: Սինեկդոխա: Հիպերբոլա: Տալտոլոգիա (կրկնություններ):

Պատմողականություն: Նկարագրություն: Դիալոգ (յերկայխոսություն): Հասկացողություն պատմվածքի ու վեպի մասին:

Պեյլաժ: Պորտրետ:

Արձակ և վոտանավոր խոսք:

Ռիթմ և հանգ (ռիթմ): Վոտանավորի շափերը (յերկու և յերեք մասերից կամ յերկամանակ և յեռամանակ): Հասկացողություն բանաստեղծական վոտքի և տան մասին: Տարրական գաղափար լիրիկական բանաստեղծության, պոեմի և լեգենդի մասին:

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Գաղափար գեղարվեստական յերկի թեմայի, սյուժեյի և կոմպոզիցիայի (կառուցվածքի) մասին: Տարրական հասկացողություն գեղարվեստական ստեղծագործության հիմնական ժանրերի (եպոս, լիրիկա, դրամա) մասին:

Տարրական գաղափար դրամատիկական յերկերի (կոմեդիայի) մասին. հանգույց, կուլմինացիա, հանգույցի լուծում: Գործողություն, տեսարան, գործող անձ, դիալոգ, մոնոլոգ, ռեպլիկա, ռեմարկա (հեղինակի նշումը կամ դիտողությունը դրամատիկական յերկում): Հասկացողություն կոմիզմի մասին (արտաքին և ներքին): Սատիրա, յումոր, իրոնիա, սարկազմ: Լիրիկական ստեղծագործության տեսակներ՝ ներբող, ելեգիա, քառյակներ: Ալեգորիա: Անտիթեզ: Ինվերսիա (բառերի վոշ սովորական հաջորդականությունը՝ գլխավորապես վոտանավորի մեջ): Ռիթմիկ արձակ: Արձակ բանաստեղծություն: Ֆոկլոր, աշուղական ստեղծագործություն: Գրականության կապը ֆոկլորի հետ: Ֆոկլորի մշակումը և ոգտագործումը գրողների կողմից (Խ. Աբովյան, Աղայան, Թումանյան, Իսահակյան և այլն):

Խորհրդային ֆոկլորը և խորհրդային աշուղական ստեղծագործությունը:

Սիստեմատիկ կերպով կրկնել գրականության տեսությունից 5 և 6 դասարաններում անցած գիտելիքները՝ համապատասխան գեղարվեստական յերկերի ուսումնասիրության կապակցությամբ:

ՅԵՐԿԵՐԻ ՅԱՆԿ
ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ներկա ծրագրում գրական ընթերցանության համար առաջադրվող գեղարվեստական յերկերի ցանկն զգալի փոփոխության է յենթարկվել 1937/38 և 1938/39 ուսումնական տարիների ծրագրի համեմատությամբ: Այդ փոփոխության համաձայն կազմվել են գրականության նոր քրեստոմատիաները:

Ընթերցանության նյութերի ցանկում նշվում է նաև թե վոր գրողների կենսագրություններն են ուսումնասիրվելու տվյալ դասարանում:

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Հակոբ Հակոբյան.— Աշխատանքի յերգը, Մե'կ ել, մե'կ ել, Մայիսմեկյան յերգ, Լուսաբացին, Աշխատանքի ելեգիաներից, Ստեփան Շահումյանին, Բագու, Զորագետու:

2. Արազի.— Բանվոր Մադաթի հուշերից, Խորհրդային առավոտը, Լույսերը:

3. Ստեփան Զորյան.— «Մի կյանքի պատմություն» (հատվածներ) ա. Մեր տունը, բ. Վրեժխնդրություն, գ. Ահավոր գիշեր և անձանոթ տեղեր:

4. Նայիրի Զարյան.— Սաքո Միկինյան, Բուքը, Մարդը, Մեքենան:

5. Աղավնի.— Մայրը:

6. Ղազարոս Աղայան.— Մերմնացան, Ճախարակ, Հատվածներ «Յերկու քույր» վիպակից՝ ա. Արդումանի և Ճաղարանց տղերքի կոխվը, բ. Արդումանի մայրը, գ. Վարդանն ու Ճաղարանց Թաթոսը:

7. Հովհաննես Թումանյան.— Հին որհնություն, Գութանի յերգը, Խրճիթում, Թագավորն ու շարչին, Վոսկե քաղաքը, Անգին քաղը:

8. Արաբեկ Խնկոյան.— Բարեսիրտ աղվեսը, Փայտահատն ու մահը, Գայլն ու կատուն, Ժանտախտ, Գայլն ու գառը:

9. Ալ. Պուշկին.— Կովկաս, Հուշարձան, Կալանավորը, Զաադայեվին, Աքսորյալ դեկաբրիստներին, Հեքիաթ վոսկե

աքլորիկի մասին, Բուքը (հատված «Կապիտանի աղջիկը» վեպից):

10. Մախիմ Գորկի.— Հատվածներ «Մառալոթյան մեջ» ինքնակենսագրական վեպից՝ Կոշկեղենի մագաղինում, Վոլգայի վրա «Դոբրին» շոգենավում, Գրքերից վախեցողների շրջանում:

11. Սուվեյման Սաալսկի.— Մտորումներ հայրենիքի մասին, Լեռների յերկրի աղջիկներին, Վորդու:

12. Ն. Ուստովսկի.— Պավել Կորչագինի քաջագործությունները (հատված «Խնչպես եր կոփվում պողպատը» վեպից), հատվածներ «Փոթորկածիններ» վեպից. ա. Փոքրիկ Մոյշեն և իր մորաքույր, Սառան, բ. Ժողով Կովալևոյի սենյակում. Այն մասին, թե ինչպես վասիլյուկը փրկեց Անդրեյին. գ. Գնդապետ Մոգիլնիցկու նամակը և նրա պատասխանը, ե. «Պիտի կովենք մինչև վերջին շունը», «Կեցցե՛ կոմունան»:

13. Վիկտոր Հյուգո.— Բարիկադներում, Բարիկադների վրա, Սողոմոն անտառը (հատված «93»-ից):

Գրականության քրեստոմատիայում տրված նյութերի ծավալով 5-րդ դասարանում անցնել հետևյալ գրողների կենսագրությունները:

Մաքսիմ Գորկի, Հակոբ Հակոբյան, Արազի, Ղ. Աղայան, Հ. Թումանյան և Ալ. Պուշկին:

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Խաչատուր Աբովյան.— Ես գրքի համբի խրատը, Հացակեր փեշը, «Վերք Հայաստան»-ից՝ ա. Զմեռ, բ. Աղասին, գ. Յեթնվանա բերդը:

2. Պերե Պոռչյան.— «Հացի խնդիր» վեպից հատվածներ՝ ա. Միկիտան Սաքոն, բ. Յասավուլ, «Հունոն» վեպից հատվածներ՝ ա. Վեճ Հունոյի մասին քաղաքի հրապարակում, բ. Անձանոթ ուղեկիրը՝ Նադո անունով, գ. Յես են մարդու քեռու տղեն եմ, դ. Քարափին թիկնած մարդը, վորը մենախոսում եր, ե. Նադոյի մենախոսությունը:

3. Ղազարոս Աղայան.— Տորք Անգեղ, Քյորոզլի (հատվածներ):

4. Մուրացան.— «Առաքյալը» (հատվածներ)՝ ա. Դիլիշան, բ. Զիբուխու, գ. Տիրացու Մոսինի դիրքը:

5. Վերանես Փափագյան.— Արտը, Հողի աշխատավորը:
6. Հովն. Հովհաննիսյան.— Ահա քեզ ձեռս, Աշուղ, Մնաս բարով, Սարն ի վեր, Ալագյազ բարձր սարին, Ժայռը, Հատիկ:
7. Ալեքսանդր Մատուռյան.— Գիր, Թոիր, այ իմ յերգ, Ձմեռային գիշեր, Նոր սերունդ, Սերմնացան, Բանվորուհու որորը, «Գրչի հանաքներ»-ից՝ ա. Փրկության ուղի, բ. Հայ հեղինակի կտակը:
8. Հովն. Թումանյան.— Իմ հայրենիքը տեսե՛լ ես, ասա, Սասունցի Դավիթը, Հառաչանք, Անիծած հարսը, Նվեր Վրաստանի բանաստեղծներին:
9. Հակոբ Հակոբյան.— Ամբոխն իմ աշխարհքը, Յես այն եմ սիրում, Մեռան՝ չկորան, Ձմեռային պալատ, Կրեմլի դահլիճում, Վոլխովստոյ:
10. Շուշանիկ Կուրդինյան.— Բանվորները, Հանգրեք ջահերը, Գութանի յերգը, Այնտեղ գնացեք:
11. Արագի.— Արև, Ուղարկում եմ ձեզ այս պուխը, Խալիչայի յերգը, Բաբելոնի աշտարակը, Հաղար գլխանի:
12. Սո. Զորյան.— Գրադարանի աղջիկը, Լիկկայանի ուսուցչուհին:
13. Սիրաս.— Զրանցքը կխոսի:
14. Զամբով.— Յերգ ծաղկող ծերության մասին, Յերգ Բագվի մասին, Պոեմ ժողովուրդների յեղբայրության մասին:
15. Ն. Ա. Նեկրասով.— Հայրենիք, Ելեգիա, Աղբատ ծերուկի յերգը, Չհնձված արտը, Նոր տարի, Մայրը:
16. Տաբաս Շեվչենկո.— Կտակ, Որոր, Ինչու յեմ յես արխուր, Սեպեկ ես ինչի՞ց աչդպես, Փողոցի մեջ հողմն է փչում, Յեվ Գալիլեյը...
17. — Իլյա Ճավնավաձե.— Պոետ, Թեկուղ և մեռնեմ, Ով գեղեցիկ իմ աշխարհ, Գարուն, Ելեգիա, 1871 թ. 23-ն մայիսի, Նիկոլոզ Դաստաշաբիշվիլի:
18. Սաբիր.— Բեյնեմիլեկ, Հողի մշակը, Սուտասան չորանը, Ծեր պարտիզպանը, Մուլլայի դարդը, Ե՛յ, ամի, Հարուստը, Բագվի ֆահլաներին:
19. Դմ. Յուրմանով.— Հատվածներ «Չապայեվ» վեպից:
20. Ռոմեն Ռոլան.— Ժան Քրիստոֆի մանկությունը:
- «Գրականության քրեստոմատիա»-յում տրված նյութի ծավալով 6-րդ դասարանում անցնել հետեվյալ գրողների կենսա-

գրությունները՝ Խ. Աբովյան, Պ. Պոռչյան, Հ. Թումանյան, Հ. Հակոբյան, Արագի, Զամբով, Նեկրասով, Տ. Շեվչենկո, Դմ. Յուրմանով:

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Մ. Նալբանդյան.— Յերգ ազատության, Հովնաթանյաց (հատված «Մեռելահարցուկ» վեպից):
2. Հակոբ Պարոնյան.— Մեծապատիվ մուրացկաններ (հատվածներ), Կամիթներ (հատվածներ), Հարուստ ըլալու միջոցները:
3. Գաբրիել Սունդուկյան.— Պեպո (կրճատ):
4. Շիրվանզադե.— Հրդեհ նավթագործարանում:
5. Հովհաննես Թումանյան.— Անուշ, Քառյակներ, Արեգը սև աշխարհում (հատված «Հազարան բլբուլից»):
6. Նար-Դոս.— Նեղ որերից մեկը, Հոգուն վրա հասավ:
7. Ավետիք Իսահակյան.— Ալագյազի մանիկներից, Նորից յեկան գարնան անուշ որերը, Անհուն վրեժի և տառապան, Ախ, մեր սիրտը, Ազատության զանգ, Սասմա Մհեր (հատված):
8. Վահան Տերյան.— Արևածագ, Վերադարձ, Ստեփան Շահումյանին, Շշուկ ու շրշուն, Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան, Քեզ եմ յերգում, Հարյավ հավետ, Յեկավ յերկաթ քայլով, Յե՛լ, դեմոկրատիա, Զարդեցեք անդու, Մեր թշնամին բերում է տանկեր, Արեգակը հուր:
9. Դերենիկ Դեմիրճյան.— Ռաշիդ (հատվածներ):
10. Նայիրի Զարյան.— Ստալին, Ռուշանի քարափը (հատվածներ):
11. Գեղամ Սարյան.— Բալլադ՝ Խորհրդային Հայաստանի մասին, Տարեդարձի յերգ, Ալվարո:
12. Շոքա Ռուսթավելի.— Վագրենավորը (հատվածներ):
13. Միխայիլ Լեմոնտով.— Մծիրի (հատվածներ), Պուշկինի մահը:
14. Մախիմ Գորկի.— Մրդկահավի յերգը, Բագեյի յերգը, Գանկոյի սիրտը, Մայրը (հատվածներ):
15. Վլադիմիր Մայակովսկի.— 1917 թ. ապրիլին, Բանաստեղծություն խորհրդային պատգորտի մասին:
16. Միխայիլ Շոլոխով.— Նագուլնով (հատված «Հերկած խոպան»-ից):

17. Հանրի Բարբյուս.— Կրակ (հատված):

18. Ժողովրդական բանահյուսություն.— Սասունցի Դավիթ (կրճատ), Աշխատանքի յերգեր, Առածներ, Ասացվածքներ, Հանելուկներ, Անմահության խնձոր, Լենինի յերգը, Գուլթ հայրական, Ստալին, Գովք Ստալինյան շեն աշխարհի, Լենին հսկան:

«Գրականության քրեստոմատիա»-յում տրված նյութերի ծավալով 7-րդ դասարանում անցնել հետևյալ գրողների կենսագրությունները՝ Մ. Նալբանդյան, Հ. Պարոնյան, Շիրվանզադե, Հ. Թումանյան, Նար-դոս, Ավ. Իսահակյան, Դ. Դեմիրճյան, Մ. Գորկի, Վ. Մայակովսկի և Մ. Շոլոխով:

ԱՆԳԻՐ ԱՆՆԵՂՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աշակերտների խոսքի հարստացման և լավագույն գրական նմուշները հիշելու նպատակով, աշակերտներն ամեն մի դասարանում պետք է անգիր սովորեն վերոշ քանակությամբ բանաստեղծություններ և ամբողջական արձակ հատվածներ:

Ստորև տրվում է ընտիր ստեղծագործությունների ցանկը ստ դասարանների, վերով պետք է ղեկավարվեն դասատուները: Նշված արձակ գործերից և պոեմներից կտորների ընտրությունը թողնվում է ուսուցիչների հայեցողությանը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բ ա ն ա ս տ ե ղ ծ ո թ յ ու ն ն ե ր

Հակոբ Հակոբյան.— «Աշխատանքի յերգը», «Մե'կ ել, մե'կ ել», «Մայիսմեկյան յերգը», «Ստեփան Շահումյանին»:

Նալիբի Զարյան.— «Սաքո Միկինյան» (կրճատ):

Հովհաննես Թումանյան.— «Հին որհնություն», «Գութանի յերգը», «Թագավորն ու շարչին» (կրճատ):

Սուլեյման Ստալսկի.— «Մտորումներ հայրենիքի մասին», «Լեռների յերկրի աղջիկներին»:

Ա. Ս. Պուշկին.— «Կովկաս», «Կալանավորը», «Չառապյեվին», «Հուշարձան»:

Վիկտոր Հյուգո.— «Բարրիկադներում»:

2. Ա ո ա կ ն ե ր

Արաբեկ Խնկոյան.— «Բարեսիրտ աղվեսը», «Գայլն ու կատուն», «Ժանտախտ»:

3. Ա ր ձ ա կ

Հովհաննես Թումանյան.— Հատվածներ «Վոսկե քաղաքը» հեքիաթից:

Ն. Ոստրովսկի.— «Պիտի կովենք մինչև վերջին շունչը» (կրճատ):

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բանաստեղծություններ և պոեմներ

Խ. Աբովյան.— «Ես գրքի ճամբի խրատը»:

Ղ. Աղայան.— «Տորք անգեղ» (կրճատ):

Հովհ. Հովհաննիսյան.— «Ահա քեզ ձեռքս», «Մնաք բարով», «Սարն ի վեր», «Ժայռը», «Հատիկ»:

Ալ. Սատուրյան.— «Գիր», «Ձմեռային գիշեր», «Սերմնացան», «Բանվորուհու որորը»:

Հովհ. Թումանյան.— «Սասունցի Դավիթ» (կրճատ), «Հառաչանք» (կրճատ), «Նվեր Վրաստանի բանաստեղծներին»:

Հակ. Հակոբյան.— «Ամբոխն իմ աշխարհը», «Յես այն եմ սիրում», «Մեռան՝ չկորան»:

Շուշանիկ Կուրղինյան.— «Բանվորները», «Հանգցրեք ջահերը»:

Ն. Ա. Նեկրասով.— «Ելեգիա», «Աղքատ ծերուկի յերգը»:

Տարաս Շեվչենկո.— «Կտակ», «Որոր»:

Իլյա Ճավնալաձե.— «Թեկուզ և մեռնեմ», «Ով գեղեցիկ իմ աշխարհ», «Գարուն»:

Սաբիր.— «Բեյնեմիլել», «Ծեր պարտիզպանը»:

Զամբով.— «Պոեմ ժողովուրդների յեղբայրության մասին» (կրճատ):

2. Ա Ր Ճ Ա Կ

Պ. Պոռչյան.— «Նադույի մենախոսությունը» (կրճատ):

Վրթ. Փափագյան.— «Արտը» (կրճատ):

Դմ. Ֆուրմանով.— «Չապայեվ» վեպից կտորներ:

Ռոմեն Ռոլան.— «Ժան Բրիստոֆի մանկությունից» կտորներ:

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բանաստեղծություններ և պոեմներ

Մ. Նալբանդյան.— «Յերգ ազատության»:

Ավ. Իսահակյան.— «Անհուն վրեժի և ատելության», «Մոր սիրտը», «Ազատության զանգը», «Սասմա Մհեր» (կրճատ):

Վ. Տերյան.— «Արևածագ», «Վերադարձ», «Ստեփան Շահումյանին»:

Նալիբի Զարյան.— «Ստալին»:

Գ. Սարյան.— «Ճարեղարձի յերգը», «Ալվարո»:

Շոքա Ռուսթավելի.— «Ալթանգիլի կտակը»:

Մ. Լեւոնտով.— «Մծիրի» (կրճատ):

Վլ. Մայակովսկի.— «Բանաստեղծություն խորհրդային պատերազմի մասին»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՅ

«Լենինի յերգը», «Լենին հսկան»:

Աշուղ Աշխույժ.— «Գութը հայրական, Ստալին»:

2. Ա Ր Ճ Ա Կ

Մ. Գորկի.— «Բաղեյի յերգը», «Մրրկահավի յերգը»:

Գ. Սունդուկյան.— «Պեպո»-ի հատվածներից:

Նար-Դոս.— «Նեղ որերից մեկը»:

ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԲԵՐԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ՑՈՒՑԱԿ

5-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Հակոբ Հակոբյան

Ստ. Զորյան

Ղազարոս Աղայան

Հովհ. Թումանյան

Ա. Խնկոյան

Լ. Տոլստոյ

Գոնչարով

Մ. Գորկի

Մարկ—Տվե

Ժյուլ-Վերն

Դ. Ֆուրմանով

«Ընտիր յերկեր»

«Մի կյանքի պատմություն»

«Հեքիաթներ»

«Հեքիաթներ և պատմվածքներ»

«Յերկեր»-ից ուսուցչի հանձնարարությամբ առանձին գրվածքներ

«Պոլիկուշկա»

«Որումովի յերազը»

«Պատմվածքներ»

«Թոմ Սոյերի արկածները»

«ՏՕ հազար կիլոմետր ջրի տակ»

«Չապայեվ» (Մանկահատ)

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Պ. Պոռչյան

Ղ. Աղայան

Մուրացան

Ալ. Ծատուրյան

Հ. Թումանյան

Արագի

Գ. Սարյան

Ս. Վահուհի

Ա. Պուշկին

Զամբուլ

Ի. Տուրգենև

Լ. Տոլստոյ

Մ. Գորկի

Սերաֆիմովիչ

Ոստրովսկի

Ի. Ճավնավաձե

Լորդկիպանիձե

Շիլլեր

«Հունոն», «Յեցեր»

«Յերկու քույր»

«Նոյի անգամը»

«Բանաստեղծություններ»

«Յերկեր»

«Արձակ պոեմներ»

«Միջորհ»

«Ռազմի յերգեր»

«Կապիտանի աղջիկը», «Դուբրովսկի»

«Յերգեր, պոեմներ»

«Վորսորդի հիշատակարանը»

«Հաջի Մուրադ»

«Մայրը»

«Յերկաթե հեղեղ»

«Ինչպես եր կոփվում պողպատը»

«Բանաստեղծություններ»

«Կորչի յեգիպտացորենի հանրապետությունը»

«Վիլհելմ Տեյլ»

Բարբյուս
Ա. Դոդե

«Կրակը»
«Տարասկոնցի Տարտարենը»

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Պ. Պոռշյան
Հ. Թումանյան
Վ. Միրաֆյան
Նար-Դոս
Հ. Պարոնյան
Գ. Սունդուկյան
Ավ. Խահակյան

«Հացի խնդիր»
«Յերկեր»
«Լավարի վորսը»
«Յերկերի 1-ին հատոր»
» » »
«Խաթաբալա», «Պեպո»
«Բանաստեղծություններ» և «Սասմա
Մհեր»

Ա. Շիրվանզադե
Դ. Դեմիրճյան
Ն. Զարյան
Շ. Ռուսթավելի
Սալտիկով-Շչեդրին

«Պատվի համար»
«Նիգյար», «Ռաշիդ»
«Ռուշանի քարափը», «Հացավան»
«Կագրենավորը»
«Հեքիաթներ», «Մի քաղաքի պատմու-
թյուն»

Մ. Գորկի

«Մանկություն», «Ծառայության մեջ»,
«Իմ համալսարանները»

Դ. Ֆուրմանով

«Խոռվություն»

Ա. Ֆադեև

«Զախչախում»

Մ. Շոլոխով

«Հերկած խոպան»

Ա. Տոլստոյ

«Հացը», «Պետրոս 1-ին»

Վ. Շեֆայիբ

Լեհներ հայ ֆոլկլորում
«Վենետիկի վաճառականը»

Սերվանտես

«Դոն Կիսոտ»

Վ. Հյուգո

«93 թիվը»

Ռ. Ռոլան

«Ժան Քրիստոֆ»

Ֆիրդուսի

«Ռուստամ և Զոհրաբ»

Ժյուլ-Վերն

«Գրանտ նավապետի վորդինները»

» »

«Խորհրդավոր կղզին»

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

8—10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ

1. Դասընթացի խնդիրները

8—9—10-րդ դասարաններում, ի տարբերություն վեց լրիվ միջնակարգ դպրոցի՝ գրականությունն ուսումնասիրվում է պատմական-գրական պլանով: Գրականության դասավանդումն այդ դասարաններում նպատակ ունի ծանոթացնելու աշակերտներին պատմական-գրական պրոցեսի հիմնական որինաչափություններին հետ:

Ոգտագործելով գեղարվեստական գրականության ընձեռնած մեծ հնարավորությունները, դասատու-գրականագետները պարտավոր են իրենց դասերի ժամանակ դաստիարակել աշակերտների բոլորակյան աշխարհայացքը:

Ընկեր Ստալինի լուրժող բոլորակյան տիրապետելու մասին գրականության դասատուն կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, յերբ նա կտվորի բոլորակորեն մոտենալ գրականության ուսումնասիրության հարցերին և նրա դասավանդմանը դպրոցում:

Վերջին ժամանակներս, մանավանդ 1936—37 ուս. տարուց սկսած, յերբ մեր դպրոցը ամբողջ յերկրի հետ միասին լայն կերպով տոնում էր մեծ բանաստեղծ Ա. Ս. Պուշկինի հիշատակը, գրականության դասավանդման մեջ ունենք անկասկածելի հաջողություններ. արտահայտիչ ընթերցումը և բերանացի սովորելը լայն տարածված յերևույթ՝ դարձան, ավելի խորը և մանրակրկիտ կերպով է անցկացվում գեղարվեստական յերկի բովանդակության վերլուծումը: Պատրաստված ուսուցիչները տարեցտարի ավելի լավ և հետաքրքիր կերպով են տանում աշակերտների ինքնուրույն ստեղծագործական աշխատանքը:

Շատ դասատուներ արդեն կոնկրետ կերպով են դնում աշակերտների կոմունիստական դաստիարակության խնդիրները գեղարվեստական գրականության միջոցներով իրականացնելը և լավ արդյունքների չեն հասնում:

Սակայն մինչև այժմ ել դեռ գրականության դասերի միջոցին բոլշևիկյան աշխարհայացքի դաստիարակությանն արդեք և հանդիսանում վուլգար սոցիոլոգիզմը, համանման պատմության դասավանդման բնագավառում հայտնաբերված այն թերություններին, վորոնք դատապարտված են ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի կողմից՝ 1934 թ. մայիսի 16-ի՝ «Քաղաքացիական պատմության դասավանդման մասին ԽՍՀՄ դպրոցներում» վորոշման մեջ: Վուլգար սոցիոլոգիզմը գրողների ստեղծագործության շարադրման մեջ խեղաթյուրել և խեղաթյուրում է պատմական հեռանկարը, նա խեղաթյուրում է գրողների պատմական նշանակությունը: Այսպես՝ որինակ՝ վուլգար սոցիոլոգիզմի լոյսի տակ այնպիսի գրողներ, ինչպես, Պուշկինը և Լերմոնտովը, ներկայացվում եյին միայն վորպես ազնվական գրողներ, սքոդելով նրանց համաժողովրդական նշանակությունը: Ստացվում եր գրական ստեղծագործության անմիտ քննախոսում (ТРАКТОВКА), վորպես դարաշրջանի եկոնոմիկայի ինչ վոր վերացական «արդյունք», գրողի և նրա ստեղծած հերոսների կենդանի դեմքը մահացվում եր և նույնպես վերածվում վերացական սխեմայի: Դրանով իսկ վոշնչացվում եր գրականության դասավանդման նշանակությունը:

Դասատուներից վոմանք ընկնում են այլ ծայրահեղության մեջ, սահմանափակվելով գրողի գեղարվեստական միջոցների, գեղարվեստական վարպետության ձևական ուսումնասիրությամբ:

Այդ պարզամոլությունը (УПРОЩЕНСТВО) հակասում է այն պահանջներին, վորոնց պետք է բավարարի գրականության դասավանդումը մեր խորհրդային դպրոցում:

Իսկ այդ պահանջները բղխում են գեղարվեստական գրականության լենինյան-ստալինյան ըմբռնումից և անցյալի կուլտուրական ժառանգության վերաբերյալ լենինյան-ստալինյան ուսմունքից: Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը՝ պրոլետարական կուլտուրայի մասին, տեսության և պրակտիկայի միասնության մասին՝ նրանց զարգացման մեջ, գրականության մասին, վորպես

համապրոլետարական գործի մի «մասը» (վ. Ի. Լենին, «Կուսակցական կազմակերպությունը և կուսակցական գրականությունը», հատոր 8-րդ, հրատ. 3-րդ, էջ 386—390), կուլտուրական ժառանգության քննադատական յուրացման մասին՝ պետք է ինքնին վորոշի գրականության դասավանդման ամբողջ ուղղությունը:

Գեղարվեստական գրականությունը պետք է դիտվի վորպես իմացության, իրականության բացատրման ու դնահատման սպեցիֆիկ ձև: Զի կարելի հասկանալ յերկի թեմատիկան, դեմքերն ու գործող անձերը և գեղարվեստական միջոցները պատմական պրոցեսից դուրս, դասակարգային պայքարի պատմությունից դուրս:

Հենց գրականության այդպիսի ըմբռնումը նպաստում է այն բանին, վորպեսզի դպրոցական դասավանդման մեջ բավականաչափ առաջ մղվեն գեղարվեստական յերկերի իմացական, հասարակական-դաստիարակչական և գեղարվեստական կողմերը:

Գրականության պատմության դպրոցական կուրսի դասավանդման մեջ պետք է կիրառվեն այն ցուցումները, վորոնք տրված են կուսակցության և կառավարության դիրեկտիվներում՝ քաղաքացիական պատմության դասագրքերը կազմողներին:

Միջնակարգ դպրոցի 8—10-րդ դասարանների աշակերտներին անհրաժեշտ է տալ՝ նրանց կողմից ուսումնասիրվող հեղինակներին աշխատությունների կապակցությամբ, գրականության զարգացման կարևորագույն փաստերի կենդանի շարադրումը, պարզելով ծրագրում մտցված գրողների կյանքի և ստեղծագործության ուղին, ցույց տալով նրանց կատարած դերն իրենց ժողովուրդների ազգային կուլտուրայի ձևավորման, զարգացման և իրենց ժողովրդի ազատագրական շարժման մեջ:

Այն դեպքերում, յերբ դա թույլ է տալիս ծրագրի նյութը, անհրաժեշտ է վորոշել հայ գրականության կապը ռուսական և յեվրոպական գրականության հետ, ցույց տալ ուսու. և յեվրոպական գրականության ազդեցությունը մեր գրականության զարգացման վրա (Թումանյան—Պուշկին—Նեկրասով, Սունդուկյան—Ոստրովսկի, Պարոնյան—Մոլիեր և այլն):

10-րդ դասարանում, ուսումնասիրելով խորհրդային գրականությունը, անհրաժեշտ է մատնացույց անել այն, վոր գաղափարական տեսակետից նա հանդիսանում է ամենաառաջավոր գրականությունը, վորը մարտի յե կոչում ամբողջ աշխարհի

ճնշված ժողովուրդներին՝ ընդդեմ մարդը—մարդու միջոցով ամեն տեսակ շահագործման, վոր նա հսկայական նշանակություն ունի պրոլետարական և հեղափոխական-դեմոկրատական գրականության զարգացման համար կապիտալիզմի յերկրներում:

Յույց տալ խորհրդային գրականության հսկայական սկզբունքային հատկանշական կողմը և բարոյական-քաղաքական բարձրությունը, սովորեցնել աշակերտներին ջոկելու-հասկանալու գրականության զարգացման հիմնական ետապները՝ առանց պարզամտության (упрощенство), առանց սխեմատիզմի— ահա այս է միջնակարգ դպրոցի 8—10-րդ դասարանների դասընթացի պատմական-գրական խնդիրները:

II. Գրական յերկերի վերլուծությունը

5, 6 և 7-րդ դասարանների խնդիրը՝ հասնել գեղարվեստական յերկի բովանդակության խորը, լրջմիտ ըմբռնմանը— պետք է գրավի նաև 8—9 և 10-րդ դասարանների գրականության դաստվի մեծ ուշադրությունը: Պետք է լավ ընթերցող դաստիարակել, վոր կարողանա վոչ միայն ըմբռնել յերկի ֆաբուլան, այլ և հասկանա նրա մանրամասնությունները, կարողանա ստեղծագործական կարողությամբ վերարտադրել հեղինակի կողմից նկարագրված դեպքերը, գործող անձերին, հասկանա նրանց փոխհարաբերությունները, յերկի գաղափարական կողմը:

Գրվածքի (կամ նրա առանձին հատվածների) ընթերցումը դասարանում չափազանց կարևոր է:

Ընթերցումը կարող է ուղեկցվել ուսուցչի մեկնաբանությամբ, յերկի, լուսաբանություններով: Այդ մեկնաբանությունները կարող են բազմազան բնույթ ունենալ: Նրանց նպատակն է՝ բացատրել տեքստի անհասկանալի տեղերը, աշակերտների ուշադրությունը դարձնել գրվածքի կարևոր մանրամասնությունների, գրողի վոճի առանձնահատկության վրա:

Դասարանում մեծ գրվածքներ կարդալու հնարավորություն է կարիք չկա: Ուստի կարևոր է դաստիարակել նաև տանը ընթերցելու կուլտուրան: Դասատվի տված հարցերի պատասխանները, գրվածքի առանձին եպիզոդների վերապատմումը ցույց կտան դասատվին, թե ինչ չափով ու խորությամբ է յուրացված տեքստը աշակերտների կողմից:

Վերլուծման հետևյալ ետապն է՝ աշակերտների հիշողության մեջ վերականգնել յերկի ամենակարևոր մոմենտները, ամրացնել դրանք, վորոշել թեմատիկան և յերկի հիմնական պրոբլեմները:

Դասարանային աշխատանքի մեջ հիմնականը, ամենաեյակա-նը՝ դա գործող անձանց վերլուծումն է: Այդ աշխատանքը պահանջում է տեքստի լավ յուրացումը, նյութի ընտրելու, այն սխեմային յենթարկելու, ընդհանրացնելու, դատելու կարողություն:

Վերլուծման ժամանակ պարզվում է ամենագլխավոր գործող անձանց եյությունը, նրանց փոխհարաբերությունները, գրվածքի կոմպոզիցիան, գրողի վոճի առանձնահատկությունները: Աշակերտները պետք է իրենց համար պարզեն հեղինակի տեսակետը, նրա սոցիալ-քաղաքական, գաղափարական-փիլիսոփայական և եսթետիկական հայացքները:

Այս բոլոր ասածները վերլուծման սխեմա չեն հանդիսանում. այստեղ նշվում է միայն այն, ինչ վոր պետք է հասկանալ յերկի վերլուծման տակ: Աշխատանքի ընթացքը և մեթոդները կարող են լինել տարբեր:

Վորոշ դեպքերում յերկի վերլուծությունը նպատակահարմար է սկսել նրա թեման և կոնկրետ պրոբլեմները վորոշելով, այլ դեպքերում՝ ավելի լավ է սկսել պերսոնաժների վերլուծումով և անալիզը վերջացնել յերկի թեման և գաղափարները վորոշելով:

Վերլուծման մեթոդները վորոշվում են նաև գրվածքի ժանրային առանձնահատկությամբ:

Դրամատիկական յերկի վերլուծությունը տարբերվելու յե եպիկական յերկի վերլուծությունից: Դրամատիկական յերկի մեջ կա հատուկ կոմպոզիցիա, գործող անձանց հատուկ նկարագիր (համարյա ամբողջովին բացակայում են հեղինակային բնութագրերը, հերոսների լեզվի հատուկ նշանակությունը, պեյզաժի հատուկ դերը): Այսպիսով ընթերցումը, վերապատմումը, բնութագրումն այս դեպքում պահանջում է աշխատանքի սպեցիֆիկ պրիմներ:

Յուրահատուկ է նաև լիրիկական ստեղծագործությունների վերլուծությունը: Հուզականությունը, յուրաքանչյուր բառի առավելագույն արտահայտչությունը, ուրիշ, հանդի առկայությունը, կերպար-խարակտերի յուրահատուկ ցուցադրումը, բանաստեղծի աշխարհազգացումը— այս ամենը պահանջում է աշխատանքի իր մեթոդները. յեթե դասարանում հարկավոր է վի-

պակն գրվածքներից հատվածներ կարգալ, ապա վոտանալոր-
նների ընթերցումը միանգամայն անհրաժեշտ է . բանաստեղծա-
կան յերկի վրձի անալիզը հատկապես պետք է լինի նուրբ
և խնամքով:

Յակն 8—10-րդ դասարաններում ուսումնասիրվող յեր-
կերի բավականաչափ խոր իմաստավորումը անհնարին է նրանց
մեկուսացված ուսումնասիրման դեպքում: Անհրաժեշտ է ամենա-
հիմնական գծերով գիտենալ ուսումնասիրվող գրողի կյանքի և
ստեղծագործության ուղին: Գրողի փոխհարաբերությունն իր ժա-
մանակակիցների հետ, ուսական և ոտարերկրյա գրողների ազ-
դեցությունը նրա ստեղծագործության վրա, գրողի տեղը գրական-
ության պատմության մեջ, նրա նշանակությունն իր ժամանա-
կակիցների և մեր ժամանակների համար— այս բոլոր հարցերը
պետք է լուսաբանվեն, վերջան վոր դա թույլ է տալիս աշակերտ-
ների տարիքը, զարգացումը և տվյալ նյութին հատկացված ժամա-
նակը: Դրա հետ միասին ուսուցիչը անհրաժեշտորեն պետք է
հենվի աշակերտների արտադպրոցական ընթերցանության վրա,
նախապես առաջարկելով նրանց կարգալ գրողի այն ամենագը-
լավոր գրվածքները, վորոնք ավելի բնորոշ են նրա ստեղծագոր-
ծական ուղու համար:

Պատմական-գրական նպատակներով շատ կարևոր է նաև,
վորպես ինքնուրույն թեմա, տալ աշակերտներին կարևորագույն
պատմական-գրական դարաշրջանների ընդհանուր բնութագիրը:

Գրողի առանձին յերկի և ամբողջ ստեղծագործության ուսումնա-
սիրությունը կապված է աշակերտների կողմից գրականության
տեսությունից գիտելիքներ ձեռք բերելու հետ, գիտելիքներ, վո-
րոնք տրվում են գրական յերկերի ուսումնասիրության հետ համ-
ընթաց:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՄԻՋ- ՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՅՈՒՄ

1. Ստեղծել դպրոցականի մեջ գեղարվեստական-գրական
յերկի գիտակցական ըմբռնման կուլտուրա:

2. Հաղորդել նրան քննադատական գրականությունը հաս-
կանալու համար անհրաժեշտ հիմնական տերմինոլոգիան:

3. Պատրաստել նրան ինքնուրույն ընթերցման և գրական-
գեղարվեստական յերկի վերլուծման համար:

4. Գաղափար տալ գրականության հիմնական առանձնահատ-
կությունների մասին, հասկանալու նրա հասարակական ֆունկ-
ցիան:

5. Տալ պատկերացում պատմական-գրական պրոցեսի վե-
րաբերյալ, այսինքն՝ տալ գրական յերևույթներն ընդհանրաց-
նելու հմտություններ:

Ցուրաքանչյուր յերկի ուսումնասիրությունը պետք է վուշ
միայն հարստացնի աշակերտների գիտելիքների պաշարը, բարձ-
րացնի նրանց ընդհանուր կուլտուրան, այլև պատվաստի նրանց
մեջ կուլտուրական լեզվի, գրքի վրա աշխատելու, հեղինակելու,
բանավոր զեկուցումներ անելու ունակություններ:

Աշակերտների հիշողությունը պետք է հարստացնել բերա-
նացի սովորեցնելով նրանց ամենացայտուն գեղարվեստական
յերկերը՝ թե՛ վոտանավոր և թե՛ արձակ:

III. Աշխատանքի սխեման

Նախ և առաջ դասատուն պետք է ապահովի աշակերտների
ծանոթությունը գրական աշխատությունների միմյանմի հետ,
վոր անհրաժեշտ է տվյալ դասարանի դասընթացի համար: Տար-
վա սկզբին, ավելի լավ է արձակուրդներից առաջ, ուսումնական
տարվա վերջին, դասատուն ծանոթացնում է աշակերտներին
առաջիկա դասընթացի՝ նրա խնդիրների ու ծավալի հետ, մատնա-
նշում է արտադպրոցական ընթերցման համար պարտադիր և
լրացուցիչ գրականության ցուցակը: Իսկ ամբողջ տարվա ըն-
թացքում նա պետք է հետևի աշակերտների սխեմատիկ ըն-
թերցման:

Գրականության դասերը կառուցվում են տարբեր կերպով,
նայած նյութին և ուսումնական աշխատանքի նպատակներին:

Նյութի զգալի մասը, մանավանդ 9—10-րդ դասարաններում,
դասատուն շարադրում է աշակերտների համար դասալսուսությա-
ն ձևով: Տեղեկությունները՝ դարաշրջանի, գրողի կյանքի ու ստեղ-
ծագործական ուղու, նրա սոցիալ-քաղաքական և փիլիսոփայա-
կան հայացքների մասին, գրական հայացքների մասին, պետք է
շարադրվեն դասախոսության միջոցով: Իսկ դասախոսության մեջ
վորոշ զեպքերում կարելի յե տալ և յերկի կամ նրա մի մասի
վերլուծությունը, գործող անձանց բնութագրերը և ալլն՝ նպատակ

նշված թեմաները, անհրաժեշտ է առաջադրել աշակերտներին գրավոր շարադրություններ՝ ավելի լայն բնույթի թեմաներով, վորոնք նկատի ունեն վոչ միայն առանձին յերկեր, այլ և գրողի ստեղծագործության ամբողջ մի ժամանակաշրջան. այս դասարանում հարկավոր է տալ և բնութագրեր, վորոնք պահանջում են պերսոնաժների խորացրած վերլուծություն և վորոշ ընդհանրացումներ:

Սկսած 9-րդ դասարանից անհրաժեշտ է առաջադրել աշակերտներին և գրական-հրապարակախոսական թեմաներ, վորոնք մեծ դաստիարակչական նշանակություն ունեն (որինակ. «Խոշ-հրդային հայրենասիրություն») և այլն):

Տնային աշխատանքների համար հնարավոր է (հետևյալ պայմանների առկայության դեպքում. արտադպրոցական ընթերցանության սիստեմատիկ կազմակերպում, բավականաչափ քանակությամբ տեքստերի գոյությունը՝ դպրոցական գրադարանում) առաջադրել շարադրության թեմաներ, վորոնք նկատի ունեն աշակերտների արտադպրոցական ընթերցանությունը (որինակ. «Հ. Հակոբյանի ստեղծագործական ուղին») և այլն):

Աշակերտներին հնարավոր է սովորեցնել գրելու շարադրություններ, միայն այն դեպքում, յերբ 8—10-րդ դասարաններում տարվա ընթացքում տրվեն բավականաչափ գրավոր աշխատանքներ: Լավագույն ուսուցիչների փորձը հետևյալ կերպ է վորոշում գրավոր աշխատանքների քանակը. 8-րդ դասարանում՝ վոչ պակաս քան 5 դասարանային և 3 տնային շարադրություն. տնային շարադրություններն այդ դասարանում տրվում են յերկրորդ կիսամյակում, առաջին կիսամյակում անց են կացվում դասարանային—վարժողական և ստուգողական շարադրություններ. 9-րդ դասարանում՝ վոչ պակաս 4 դասարանային և 4 տնային շարադրություն. 10-րդ դասարանում՝ 6 դասարանային և 2 տնային շարադրություն. տնային շարադրությունները տրվում են առաջին կիսամյակում, վորովհետև յերկրորդ կիսամյակում աշակերտներն զբաղված են զլխավորապես ավարտական քննություններին նախապատրաստվելով:

Դասաւանային շարադրությունների համար դպրոցի վարչությունը պետք է սահմանի յերկուական ժամ միանգամից:

Դասատուն պետք է աշակերտների աշխատանքի ամենորոյս հաշվառում կատարի, գնահատելով նրանց գիտելիքները և հըմ-

տությունը՝ դասընթացի բոլոր հատվածների հիման վրա: Թեման վերջացնելուց հետո պետք է կրկնել նրա ամենաեյական մոմենտները և նույնպես հաշվի առնել, թե վորչափով այդ թեման յուրացված է աշակերտների կողմից:

Տարվա վերջին կրկնվում են դասընթացի ամենաբարդ բաժինները: Տարին վերջանում է ստուգողական քննություններով—գրավոր և բանավոր:

Դպրոցական աշխատանքներին ոժանդակելու նպատակով պետք է ծավալվեն նաև արտադպրոցական աշխատանքները: Դասատուն անպայման պետք է կազմակերպի գրական խմբակ, վորի պարապմունքների ժամանակ աշակերտներն ստանում են՝ ծրագրով չնախատեսված լրացուցիչ գիտելիքներ և ունակություններ: Խմբակը կարող է խթանել նաև աշակերտների տննական ստեղծագործությանը:

Դպրոցը 10-րդ դասարանի այնպիսի շրջանավորտներ պետք է տա, վորոնք բավականաչափ գեղարվեստական գրականություն են կարդացել, գիտեն գրականության պատմության հիմնական փաստերը և տիրապետում են ճիշտ գրական լեզվին:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

8-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Ներածություն (1 ժամ).— Գաղափար գեղարվեստական գրականության և նրա սպեցիֆիկայի (առանձնահատկությունների) մասին.— Գրականությունը վորպես հասարակական գիտակցության ձևերից մեկը: Գրականության (գեղարվեստական ստեղծագործության) իմացական-ձանաչողական նշանակությունը: Դասակարգային հասարակություններում գրականության դասակարգային բնույթը և միաժամանակ ընդհանուր հասարակական պատմական արժեքը: Լենինը անցյալի կուլտուրական-գրական ժառանգության քննադատական յուրացման և ոգտագործման մասին:

Հայ ժողովրդի ավելի քան յերկհարամյա գրականությունը և նրա տեղն ու նշանակությունը համաշխարհային գրականություն մեջ:

I. Ժողովրդական բանահյուսություն (2 ժամ)

Ժողովրդական բանահյուսության (ֆոլկլորի) ընդհանուր բնութագրությունը:— Ֆոլկլորը— աշխատավոր ժողովրդի բանավոր-գեղարվեստական ստեղծագործություն: Ֆոլկլորի առանձնահատկությունը գրավոր գեղարվեստական գրականության համեմատությամբ: Ֆոլկլորի ստեղծագործական բազմազանությունը. թեմատիկան, սյուժետները, ժանրերը (լիրիկական լերգեր, հեքիաթներ, զրույցներ, վիպերգություն, առակներ, առածներ, ասացվածքներ, հանելուկներ և այլն): Վ. Ի. Լենինը ժողովրդական բանահյուսության մեջ՝ «Ժողովրդի իղծերի և ակնկալումների» արտահայտությունների մասին: Ֆոլկլորը՝ ձևով ազգային, բովանդակությամբ սոցիալիստական կուլտուրայի ստալինյան տեսության լույսի տակ:

Մ. Գորկին— մարդկության աշխատանքային գործունեության հետ ֆոլկլորի ունեցած կապի, ժողովրդական բանավոր ստեղծագործության իդեական խորության և գեղարվեստական կատարելության մասին:

«Հերոսների ամենից ավելի խորը և պայծառ, գեղարվեստականորեն կատարյալ տիպերը ստեղծել են ֆոլկլորը, աշխատավոր ժողովրդի բանավոր ստեղծագործությունը» (Մ. Գորկի): Ֆոլկլորի հնությունն ու հարատև կենսունակությունը և նրա՝ «անընդհատ ու վորոշակի ազդեցությունը գրավոր գեղարվեստական գրականության վրա» (Մ. Գորկի): Ֆոլկլորի հասարակական-պատմական իմացական նշանակությունը. «չի կարելի գիտենալ աշխատավոր ժողովրդի բուն պատմությունն առանց գիտենալու ժողովրդական բանավոր ստեղծագործությունը»: «Ֆոլկլորն ամենահին ժամանակներից անբաժան և յուրահատուկ կերպով հետևում են պատմությանը» (Մ. Գորկի):

Հայկական ֆոլկլորի հարստությունը և բազմազանությունը (հին հայկական առասպելներ, զրույցներ, եպոս և այլն):

Հայ գուսանները, մեր պատմիչների հաղորդած տիպիկությունները գուսանների ու նրանց արվեստի մասին: Մովսես Խորենացու «Պատմության» մեջ պահպանված գուսանական ստեղծագործության նմուշները: Հայ ժողովրդական առասպելների և եպոսի հնությունը («Հայկ և Բել», «Արա Գեղեցիկ և Շամիրամ» և այլն): Հայաստանի հին ժողովուրդների՝ ոտար նվաճողների դեմ մղած պայքարի արտացոլումն այդ առասպելներում: Պարսկական և հռոմեական տիրապետության դեմ հայ ժողովրդի մղած հերո-

սական պայքարի արտացոլումը հին առասպելների ու եպոսի մեջ («Տիգրան-Աթդահադ-Վահագն», «Արտաշես, Սաթենիկ, Արտավազդ», «Տորք-Անդեղ» և այլն):

II. Համառոտ ակնարկ հին շրջանի հայ գրականության պատմության վրա. (2 ժամ)

Հայ գրականության սկզբնավորումը: Կուլտուրան և գրականությունը Հայաստանում մինչև հայկական տառերի գյուտը: Խաչկական սեպագիր արձանագրությունները: Պարսկական գիրն ու գրականությունը Հայաստանում: Հունա-հռոմեական ազդեցություններ:

Հայաստանի քաղաքական վիճակը 4-րդ դարի վերջերին և 5-րդ դարի ընթացքում: Հայաստանի բաժանումը Բյուզանդիայի և Պարսկաստանի միջև: Նրանց քաղաքականությունը և Հայաստանի ինքնուրույն գոյությանն ու անկախությանն սպառնացող վտանգը: Հայերեն գրի ու գրականության ստեղծման անհրաժեշտությունը և նշանակությունը Հայաստանի անկախության պահպանման գործում: Գրերի գյուտը 5-րդ դարում և դրա հասարակական-կուլտուրական պրոգրեսիվ նշանակությունը. հայերեն գրականության ստեղծվելը: Սկզբնական շրջանում պատմության ուժեղ զարգանալը և նրա խոշոր ներկայացուցիչները (Փավստոս, Խորենացի և ուրիշները): Աշխարհիկ գեղարվեստական գրականության նկատմամբ հայ լեկեղեցականության ժխտական վերաբերմունքը և դրա պատճառները:

Հին շրջանի հայ գրականության ժանրերը. պատմություն, լեկեղեցական բանաստեղծություն, կրոնական-փիլիսոփայական գրվածքներ: Գրաբարը— այդ շրջանի տիրապետող գրական լեզու:

1. Մովսես Խորենացի (5-րդ դար) (2 ժամ)

Կենսագրական տեղեկություններ: Խորենացին, վորպես հայ խոշորագույն պատմիչ և իր ժամանակի միջազգային գրականության ամենակուլտուրական դեմքերից մեկը: Խորենացին և Անտիկ աշխարհի կուլտուրան: Խորենացու «Պատմությունը» և նրա մեջ արտահայտված իդեաները: Խորենացին վորպես հայրենիքի անկախության ու միասնության գաղափարի ջերմ պաշտպան. նրա

հայրենասիրությունը և ժողովրդամիությունը: Խորենացու քրն-
նադատական վերաբերմունքը դեպի իշխանավորները և հոգե-
վորականները: Խորենացին և հայ ժողովրդական բանահյուսու-
թյունը: Խորենացու լեզուն և վոճը: Խորենացու «Հայոց պատ-
մություն» միջազգային արժեքը:

Ն Յ Ո Ի Թ Ե Ր

«Հայոց պատմություն» (հատվածներ)

II. Միջին շրջան

2. Հայ ժողովրդական եպոս «Սասունցի Դավիթ» (3 ժամ):

«Սասունցի Դավիթ» ժողովրդական եպոսի ստեղծման ժա-
մանակաշրջանը: Եպոսի ժանրային առանձնահատկություննե-
րը, վարիանտները և առանձին ամբողջական էությունները: Արաբա-
կան բռնակալ տիրապետության և առհասարակ ոտար նվաճող-
ների ու կեղեքողների դեմ հայ ժողովրդի մղած հերոսական
պայքարի արտացոլումը «Սասունցի Դավիթ» եպոսում: Դավթի
էությունը: Դավթը, վորպես աշխատավոր ժողովրդի հերոսականու-
թյան մարմնավորող: Մարա Մելիքը, վորպես բռնակալ և կեղեքիչ:
Եպոսի Դավթի էությունը գեղարվեստական կատարելությունը և ամ-
բողջականությունը: Դավթի բնավորության գծերը: «Սասունցի
Դավիթ»-ի զանազան մասերի մշակումը մեր նոր գրականության
մեջ (Թումանյան, Ավետիք Իսահակյան և ուրիշները): «Սասունցի
Դավիթ» եպոսի 1000-ամյա հոբելյանի կատարումը 1939 թվին
բազմաթիվ վարիանտներից ընդհանուր և ամբողջական կանոնա-
վոր տեքստի կազմումը:

Ն Յ Ո Ի Թ Ե Ր

«Սասունցի Դավիթ»

3. Գրիգոր Նարեկացի (10-րդ դար) (1 ժամ):

Կենսագրական տեղեկություններ. Նարեկացու եպոսան.
գյուղացիական շարժումներ. թոնդրակեցիներ. այդ շարժումների
և նրանց ճնշման արտացոլումը գրականության մեջ:

Յեկեղեցական կրոնական բանաստեղծությունը Նարեկա-
ցուց առաջ և նրա շրջանում: Բանաստեղծության աշխարհակա-
նացման տարրերը Նարեկացու «Տաղեր»-ի մեջ:

Ժողովրդական բանահյուսության լայն ոգտագործումը: Նա-

րեկացու բանաստեղծական բարձր կուլտուրան-բազմազան շա-
փեր, յերաժշտականություն, հարուստ և գունագեղ պատկերներ:
Նարեկացու խոշոր դերը հայկական բանաստեղծության զար-
գացման պատմության մեջ: Նրա ազդեցությունը հետագա շրջ-
անների գրողների վրա:

Ն Յ Ո Ի Թ Ե Ր

«Տաղեր»

III. 13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ գրականությունը.

Բանաստեղծությունը Նարեկացուց հետո մինչև 13-րդ դա-
րը: 13-րդ դարից սկսած գրականության լեզվի և բովանդակու-
թյան աշխարհականացման ուժեղացումը և դրա հասարակական-
պատմական պատճառները: Հայ աշխատավորության դեմոկրա-
տիայի ուժեղանալն ոտար և տեղական ֆեոդալ կեղեքիչների դեմ
մղած պայքարում: Աշխարհիկ գրականության հիմնական ժանրերն
այդ շրջանում՝ առակներ, նովելներ և լիրիկական բանաստեղծու-
թյուններ:

Ժողովրդական և թարգմանական առակներից ժողովածուներ
կազմելը:

1. Վարդան Այգեկցի (3 ժամ) (XII—XIII դ.): Կենսագրա-
կան տեղեկություններ: Այգեկցին վորպես առակների առաջին
ժողովածու կազմողներից մեկը: Այգեկցու, ինչպես և հետագա
դարերում Այգեկցու հետևության մեր ժողովրդական կուլտուրայի
կազմած առակների ժողովածուների մեծ մասի ժողովրդական
ծագումը և էությունը:

Բուն ժողովրդական ստեղծագործություն հանդիսացող ա-
ռակների, նովելների և անեկդոտների բովանդակության հատ-
կանշական գծերը— ուժեղ սատիրա ուղղված հոգևորականու-
թյան և աշխարհիկ ֆեոդալականության դեմ. ճգնավորների,
տերտերների շահամոլության և անառակ վարքի մերկացումը և
նույնիսկ շատ դեպքերում ուղղակի ժխտական վերաբերմունքը
դեպի քրիստոնեական վարդապետությունը: Առակների, նովել-
ների ժանրային և գեղարվեստական մշակման առանձնահատկու-
թյունները: Առակների թեմաների ոգտագործումը հայ նոր գրող-
ների կողմից (որինակ՝ Թումանյան— «Մի կաթիլ մեղր», «Անբուն
կկուն» և այլն):

Գող քահանան և ալրին
Ալրին և կովն
Յեզն ու ձին
Յեկեղեցի և ջրաղաց
Աղքատ և ավետարան
Գառն և փողահար գալլ
Աղվես և խեցգետին
Աղվես և կաքավ
Արծիվ և կաքավ և բղեզ
Աղվես և թղթատար գալլ
Ոձ և հողագործ
Իշխան և ալրի
Հիմար և ձմերուկ
Կաշառառու քահանա
Միայնակյաց և գամբու շուն

2. Ֆրիկ (13-րդ դար) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Ֆրիկի ստեղծագործության դեմոկրատական բնույթը. Հայաստանը մոնղոլական տիրապետության շրջանում. այդ շրջանի հայ աշխատավորության սոցիալական ծանր վիճակի արտացոլումը Ֆրիկի պոեզիայում: Ֆրիկը վորպես ֆեոդալական հասարակական հարաբերությունների քննադատ, նրա ցասումն ու բողոքն ոտար լծի և սոցիալական անարդարությունների դեմ: Ֆրիկը վորպես հայ աշխարհիկ բանաստեղծության սկզբնավորողներից մեկը. կրոնական աշխարհայացքի որքեկտիվորեն ժխտումը մի քանի վոտանավորների մեջ և բանաստեղծության կրոնական քարացած ձևերի խորտակումը Ֆրիկի կողմից:

Ժողովրդական բանահյուսության և Ֆրիկի ստեղծագործության սերտ կապը: Ֆրիկի վոտանավորների ուժեղ պաթոսը: Ֆրիկի ռեալիզմը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ընդդեմ ֆալաքին

Բան ի Ֆրիկ գրքուն (գանգատ):

3. Կոստանդին Յերզնկացի (13—14-րդ դար) (3 ժամ): Կեն-

սագրական տեղեկություններ: Պատմական տեղեկություններ նրա ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Կոստանդին Յերզնկացին (Ֆրիկի հետ միասին) վորպես աշխարհիկ բանաստեղծության խոշոր սկզբնավորողներից մեկը: Յերզնկացուց սկսվող սիրո և բնության թեմաները քնարերգության մեջ. դրանց պրոգրեսիվ նըշանակությունը: Յերզնկացու բնապաշտական և սիրային բանաստեղծությունները, վորպես ֆեոդալական իրականության և կրոնական-ռեակցիոն աշխարհայացքի հակադրություն:

Յերզնկացու վոտանավորների վառ կոլորիտը: Յերզնկացին վորպես վոտանավորների ձևի խոշոր վարպետ: Ժողովրդական բանահյուսության լիովի ոգտագործումը Յերզնկացու կողմից: Իրանական բանաստեղծությունից կրած ազդեցությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Տաղ սիրո

Տաղ դարնան

Տաղ սիրո ազնիվ

4. Նահապետ Քուշակ (16-րդ դար) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Քուշակը, վորպես Ֆրիկից և Յերզնկացուց հետո զարգացող աշխարհիկ բանաստեղծության ամենախոշոր ներկայացուցիչը: Քուշակի ստեղծագործության թեմաները: Քուշակն իբրև սիրո և ղարիբության յերգիչ, նրա հումանիզմը: Քուշակի ստեղծագործության ժողովրդայնությունը: Իրական կյանքի պաշտամունքը նրա վոտանավորներում՝ հակառակ ֆեոդալական կրոնական գաղափարախոսության:

Քուշակի ռեալիզմը: Քուշակի վոտանավորների ուժեղ պատկերավորությունը և վառ կոլորիտը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քառյակներ (սիրո, պանդխտության, խոհական) (20 հատ)

5. Հայկական տպագրություն (1 ժամ)

Հայկական տպագրության սկիզբը (16-րդ դար): Տպագրության կենտրոնները (Վենետիկ, Հռոմ, Ամստերդամ և այլն): Տպագրության նշանակությունը հայ ժողովրդի կուլտուրայի զարգացման պատմության մեջ: Պատմագիրների յերկերի և բառա-

րանների հրատարակությունը: Հայերեն առաջին տպագիր գրքերը. «Տաղարան», «Պղնձե քաղաքի պատմությունը» և այլն:

Հայ գեղարվեստական գրականության ձեռագիր հուշարձանների մեծ մասի անտիպ մնալը մինչև 19-րդ դարը և դրա պատճառները:

6. Սայաթ-Նովա (18-րդ դար) (4 ժամ):

Պատմական տեղեկություններ Սայաթ-Նովայի ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Կենսագրական տեղեկություններ: Գ. Հախվերդյանի մեծ ծառայությունը Ս. Նովայի յերկերի հրատարակության գործում: 1852 թ. հրատարակությունը:

Սայաթ-Նովան վորպես աշուղական բանաստեղծության ամենամեծ վարպետը. նրա ստեղծագործության ժողովրդական ելությունը: Յերեք լեզուներով՝ հայերեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն գրելու հանգամանքը, վորպես այդ բանի ապացույցներից մեկը: Սայաթ-Նովան իբրև սիրո յերգիչ: Նրա թախիծը, վորպես արդյունք ֆեոդալական տիրող կարգերի նկատմամբ ունեցած խորը դժգոհության: Սայաթ-Նովայի հումանիզմը: Սայաթ-Նովան, վորպես հայկական, վրացական և ադրբեջանական ժողովրդական յերգերի գեղեցկությունների հմուտ ոգտագործող: Նրա վոտանավորների յերաժշտականությունը և պատկերավորությունը: Սայաթ-Նովայի լեզվի արևելյան վառ կոլորիտը:

Մ. Նալբանդյանը, Հ. Թումանյանը և Վ. Բրյուսովը Սայաթ-Նովայի մասին: Սայաթ-Նովայի գրական աշուղական դպրոցը. Շամշի Մելքոն. նրա ստեղծագործությունները: Սայաթ-Նովայի այլ հետեվորդները:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քյամանչա

Դուն են պլխեն

Արի համով ղոլլուղ արա

Աշխարհումս ախ չիմ քաշի

Քանի վուր ջան իմ

Բլբուկի հիդ

Ուստի կուգաս

Յես մի դարիբ

Մի խոսք ունիմ

13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ գրականության խոշոր նշանակությունը նոր գրականության զարգացման պատմության մեջ: Մեր որերում նրա խոշոր կուլտուրական ժառանգություն լինելու հանգամանքը:

III. ՀԱՅ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (19—20 ԴԱՐ)

1. Խաչատուր Աբովյան (1809—1848) (6 ժամ): Կենսագրական: Պատմական տեղեկություններ Աբովյանի ապրած ժամանակաշրջանի հայ հասարակական կյանքի մասին: Աբովյանը վորպես հայ նոր գրականության սկզբնավորող և աշխարհաբար վեպի հիմնադիր: Գրաբարի կուլտի և կեղծ կլասիցիզմի ջախջախումը Աբովյանի կողմից: «Վերք Հայաստանի» վեպը իբրև խոշոր գրական-պատմական պրոգրեսիվ յերևույթ: Այդ վեպի գեղարվեստական արժանիքները. ռեալիզմի տարրեր, պլաստիկ պատկերավորություն, վորոշ սկզբունքի համաձայն՝ հետևողական կոմպոզիցիա, ժողովրդական եպոսի և աշուղական բանաստեղծության վոճի ոգտագործումը, տեղական կոլորիտի ստեղծում և մի շարք դեպքերի ու տեմարանների դինամիկ նկարագրություն և այլն: Վեպի գեղարվեստական թերությունները — կոդմնակի շեղումներ, հրաշապատում դեպքեր և այլն: Պարսիկ շահերի բռնակալական տիրապետության ուժեղ քննադատություն:

Աբովյանի աշխարհայացքի հիմնական գծերը՝ հումանիզմ, լուսավորության քարոզ, բնապաշտություն, ուսական որինտացիա, ժողովրդական հայրենասիրություն: Աբովյանը վորպես նոր դպրոցի ու մանկավարժության ռահվիրա: Աբովյանի կրած ազդեցությունները ուսական և յեվրոպական գրականությունից:

Աբովյանի մյուս գրվածքները («Պարապ վախտի խաղալիք», «Ովսաննա», «Թուրքի աղջիկ», «Հազարփեշեն») և նրանց արժեքը: Աբովյանի թողած ազդեցությունը հետագա հայ գրողների վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

«Վերք Հայաստանի» (Հատվածներ)

«Թուրքի աղջիկ» (կրճատ)

2. Միֆայել Նալբանդյան (1829—1866) (7 ժամ): Կենսագրական: Պատմական տեղեկություններ Նալբանդյանի ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Նալբանդյանը վորպես հայ դեմոկրատիայի

հեղափոխական գաղափարախոսը: Ռուսական հեղափոխական դեմոկրատիայի (Գերցեն, Չերնիշևսկի) ազդեցությունը Նալբանդյանի վրա: Նալբանդյանի հրապարակախոսությունն յերկու շրջանի մասին. առաջին՝ «Հյուսիսափայլ»-ին աշխատակցելու շրջանում, նրա տեսակետների ելական տարբերությունը Նազարյանից (Ֆրանս. բուրժ. հեղափոխության, 18-րդ դարի լուսավորիչների, ցարիզմի գնահատման, «ազգ» գաղափարի ըմբռնման նկատմամբ և այլն): Յերկրորդ շրջանում՝ Նալբանդյանի՝ վերջնականապես դեմոկրատ հեղափոխական դառնալը: «Յերկու տող» և «Յերկու գործությունը վորպես ուղիղ ճանապարհ» աշխատությունները՝ հողային հարցի հեղափոխական ուղիով լուծելու պահանջ, ազգային հարցում դեմոկրատական տեսակետի պաշտպանում, ֆեոդալականության, բուրժուական կարգերի, լիբերալիզմի և ցարիզմի ուսուցիչի քաղաքականության, ինչպես նաև սովետական բռնակալության մերկացումը և խիստ քննադատություն: Նալբանդյանի գաղափարական բարեկամները թյուրքահայերի շրջանում (Հ. Սվաճյան և այլն): Յերկու գործության՝ վորպես ուղիղ ճանապարհ, տեսակետի ուսուցիչ բնույթը:

Նալբանդյանի գեղարվեստական ստեղծագործությունները: Նալբանդյանը վորպես աշխարհաբար քաղաքական պոեզիայի և ուսուցիչական վեպի սկզբնավորող: «Մեռելահարցուկ» վեպը. բուրժուազիայի քննադատական պատկերը վեպում: Նալբանդյանը իբրև քննադատ: Ռեալիստական վեպի սկզբունքի արծարծումը «Սոս և Վարդիթեր» վեպի մասին գրած կրիտիկայում: Նալբանդյանի լեզվաշինարարական հայացքները. Նալբանդյանի հրապարակախոսության փայլուն վոճը: Նալբանդյանի թողած ազդեցությունը հայ գրականության վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Վազոդ ջրին
Մանկության որեր
Բանաստեղծ

Յերկու գործությունը վորպես ուղիղ ճանապարհ (հատվածներ):

Կրիտիկա — Սոս և Վարդիթերի մասին (կրճատ):

3. Պերն Պոռյան (1837—1907) (6 ժամ): Կենսագրական: Պոռ-

յանը վորպես սոցիալական վեպի հիմնադիր: 60—80-ական թվականների հայ գյուղի ծանր վիճակը և դրա արտացոլումը Պոռյանի վեպերում («Հացի խնդիր», «Յեցեր», «Հունոն» և այլն): Պոռյանը, վորպես գյուղական աշխատավոր մասսաների ձգտումների արտահայտիչ: Կուլակության, վաշխառուների, հոգեվորականության և ցարական շինովնիկների գիշատիչ դեմքի և ստոր արարքների մերկացումը: Պոռյանի ուսուցիչը և նրա վեպի բարձր գեղարվեստական արժանիքները (գյուղական իրականության հարուստ պատկեր, ցեղերի հաջող գծված դեմքեր՝ Միկիտան Սաքոն, Բալասան աղան, Բղդեն և այլն): Ժողովրդական բանահյուսության լայն ոգտագործումը և տեղական վառ կոլորիտի ստեղծումը: Պոռյանի վեպերի գեղարվեստական թերությունները (ռոմանտիզմի տարրեր՝ հանգուցների լուծման ժամանակ, կողմնակի շեղումներ և այլն):

Դեմոկրատական ապստամբական տրամադրություններ Պոռյանի վերջին գործերում («Հունոն»): Պոռյանի թողած ազդեցությունը հետագա գրողների վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Հացի խնդիր (հատվածներ)

Յեցեր (հատվածներ)

4. Ղազարոս Աղայան (1840—1911) (6 ժամ): Կենսագրական: Աղայանը վորպես հայ գյուղացիական դեմոկրատիայի արտահայտիչ: Աղայանի խոշոր դերը գրական լեզվի զարգացման բնագավառում: Նրա ստեղծագործության բազմազանությունը: Աղայանն իբրև բանաստեղծ: Այս բաժնում համեմատաբար մանկական բանաստեղծությունների ուժեղ լինելը: Աղայանն իբրև մանկական գրականության հիմնադիր: Աղայանն իբրև վիպասան: «Յերկու քույր»-ը վորպես առաջին մաքուր գրական լեզվով գրված աչքի ընկնող վեպ մեր գրականության մեջ: Նույնը՝ իբրև առաջին սոցիալական վեպերից մեկը: 60—70-ական թվականների հայ գյուղի հասարակական հարաբերությունների պատկերը վեպում. շահագործվող գյուղացիության պալքարը հողի համար: Վեպի հերոս Արզումանը վորպես ապստամբ գյուղացի: Աղայանի ուսուցիչը և նրա վեպի գեղարվեստական բարձր արժեքը: Աղայանի՝ շահագործողների դեմ ունեցած ապստամբական տրամադրությունների արտահայտությունը նաև «Քյորոզլի» հեքիաթում:

Աղայանն իբրև հեքիաթագիր. ժողովրդական հեքիաթի մշակման նրա մեթոդը (համեմատել Թումանյանի հետ): Վերլուծել «Տորք Անգեղ»-ը և «Արեգնազան»-ը: Աղայանի սոցիալական ուստոպիան: «Արդար բաժանության» տեսակետը («Բաժանություն»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Յերկու քույր (կրճատ)

Մանկական բանաստեղծություններ (Ճախարակ, Ձմեռ, Հիշողություն, Հովվի անկողինը, Մանուշակ, Առավոտը գլուղում, Հնձվորներ):

5. Ռաֆայել Պատկանյան — Գամառ — Քաթիպա (1830 — 1892) (4 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Պատկանյանն իբրև առաջին աշխարհաբար գրող բանաստեղծներից մեկը: Նրա ստեղծագործության բազմաժանրությունը: Պատկանյանի ստեղծագործության բովանդակության հիմնական գծերը: Նրա ազգայնականությունը և ռոմանտիզմը: Պատկանյանն իբրև յերգիծաբան, նրա ռեալիզմը. բուրժուազիայի, հոգևորականության ու ցարիզմի քննադատությունը և մերկացումները: Պատկանյանն իբրև մանկական բանաստեղծ: Պատկանյանի վոտանավորների պոետիկական հատկությունները: Պատկանյանի լեզուն:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Բանաստեղծություններ

Աղբյուր

6. Սմբատ Շահազիզ (1841—1907) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Շահազիզն իբրև հայ նոր լիրիկայի սկզբնավորողներից մեկը: Պոեզիկայի, Բերանժեյի, Բայրոնի ազդեցությունը նրա վրա: Շահազիզի բանաստեղծությունների հիմնական մոտիվները: Նրա «Լեոնի վիշտը» պոեմն իբրև առաջին լիրիկական պոեմ հայ գրականության մեջ: Հայ իրականության քննադատությունը պոեմում. Շահազիզի լուսավորական հայացքները: «Լեոնի վշտի» գեղարվեստական արժանիքներն ու թերությունները: Շահազիզի ռոմանտիզմը: Շահազիզի հրապարակախոսական գործերը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Լեւոնի վիշտը (հատվածներ)

Բանաստեղծություններ

7. Մերենց — Հովսեփ Շիրմանյան (1832—1888) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Մերենցն իբրև պատմավիպասան («Թորոս Լեոնի», «Յերկունք», «Թեոդորոս Ռշտունի»): Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարն արաբական տիրապետության դեմ 9-րդ դարում և դրա պատկերումը Մերենցի «Յերկունք» վեպում: Խոսքերի Հովանանը ժողովրդական հերոսի տիպ: Մերենցի դեմոկրատիզմը: Նրա պատմահայեցողության իդեալիստական բնույթը և գրական ռոմանտիզմը: Մերենցի վեպերի արժանիքներն ու թերությունները:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Յերկունք թ. դարու (հատվածներ)

8. Րաֆֆի — Հակոբ Մելիք-Հակոբյան (1835—1888) (6 ժ): Կենսագրական տեղեկություններ: Րաֆֆու ստեղծագործության ժանրերը: Րաֆֆու ստեղծագործության առաջին շրջանը. ֆեոդալական հետամնացության, առևտրա-վաշխառուական բուրժուազիայի քննադատությունը նրա այդ շրջանի գործերում («Փունջ», «Զահրումար» և այլն): Րաֆֆու «Վոսկե աքաղաղ» վեպը. ռեալիզմի տարրերն այդ վեպում: Մասիայանի կերպարը:

Րաֆֆու ստեղծագործությունը ռուս-թուրքական պատերազմի տարիներին («Ջալալեդին», «Խենթ» և այլն). նրա մարտական նացիոնալիզմը և կապը «Մշակ» թերթի հրապարակախոսության հետ: Րաֆֆու այս շրջանի գրվածքների ծայրահեղ ռոմանտիկ բնույթը և նրանց գեղարվեստական թուլությունը:

Րաֆֆու ստեղծագործության վերջին պատմական վեպեր գրելու շրջանը: Յարական ռեալիզմի հակադրվելու տենդենցը նրա պատմական վեպերում («Սամվել» և այլն):

Րաֆֆու պատմական վեպերի գեղարվեստական արժանիքները: Րաֆֆու լեզուն: Րաֆֆու ստեղծագործության խոշոր դերը հայ վիպագրական ժանրի և գրական լեզվի զարգացման պատմության մեջ: Րաֆֆու կրած և թողած ազդեցությունները:

Վոսկի աքաղաղ (հատվածներ)
Սամվել (հատվածներ)

9. Գաբրիել Սունդուկյան (1825—1912) (7 ժամ): Կենսագրական: Սունդուկյանի իբրև հայ խոշորագույն դրամատուրգ: Սունդուկյանի նախորդները: 70—90-ական թվականների հայ առևտրական բուրժուազիայի կյանքի և կենցաղի պատկերը Սունդուկյանի կոմեդիաներում: Գաղափար կոմեդիայի մասին, վորպես գեղարվեստական գրականության ժանրի: Սունդուկյանի ռեալիզմը և այդ ռեալիզմի ուժեղ քննադատական բնույթը: Սունդուկյանի մերկացումները. «Նաթաբալա», «Պեպո» և մյուս պիեսներում հանդես բերած՝ խարդախ միջոցներով հարստացող վաշխառու-առևտրական կեղեքիչների տիպերը՝ Զամբախով, Զիմգիմով, Փարսիդ և ուրիշներ: Սունդուկյանի սատիրան սրանց նկատմամբ և ռեյեկտիվորեն տրված ժխտական պատկերը: Սունդուկյանի ստեղծագործության բարձր գեղարվեստական արժեքը: Սունդուկյանի կոմեդիաների ժանրային առանձնահատկությունները: Յեվրոպական և ռուսական դրամատուրգիայի խոշոր վարպետների (Շեքսպիր, Մոլիեր, Ոստրովսկի և այլն) գրական կուլտուրայի և փորձի հաջող ոգտագործումը: Սունդուկյանի կոմեդիաների դրամատիկական արժանիքները (գործողության միասնություն, աշխուժ դիալոգներ և մոնոլոգներ, վարպետ խարակտերիստիկա և այլն):

Սունդուկյանի համակրանքը դեպի դեմոկրատիայի ներկայացուցիչները: Սունդուկյանի կոմեդիաները խորհրդային բեմի վրա և կինեմոտոգրաֆիայի մեջ: Սունդուկյանի ստեղծագործության կապակցությամբ համառոտ ակնարկ ռուս դրամատուրգ Ոստրովսկու մասին, հատկապես վերլուծելով նրա «Ամարոպ» պիեսը:

Նաթաբալա (կրճատ)

10. Հակոբ Պարոնյան (1842—1891) (7 ժամ): Տեղեկություններ Պարոնյանի ապրած ժամանակաշրջանի պոլսահայ հասարակական կյանքի մասին: Կենսագրական տեղեկություններ Պա-

րոնյանի շարունակ նյութական անապահով վիճակը: Սուլթանական կառավարության և հայ հոգևորականության կողմից կրած հալածանքները, նրա հրատարակած թերթերի հաճախակի արգելումը: Պարոնյանը վորպես հայ յերգիծաբանության խոշորագույն դեմքը: Պարոնյանի խոշոր դերը հայ գրականության ռեալիստական ուղղության զարգացման պատմության մեջ:

Պարոնյանը վորպես ժողովրդի իսկական ազատության և յերջանիկ կյանքի իրականացմանը ձգտող հեղինակ: Բուրժուական ազգայնական ռեակցիոն գաղափարախոսության և այլ գաղափարախոսություն արտահայտող ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների նկատմամբ Պարոնյանի ժխտական յերգիծանքը. նրանց գործունեության հակաժողովրդական ելույթյան մերկացումը Պարոնյանի յերկերում: Մանր բուրժուական ինտելիգենտների և կենցաղի վորոշ յերևույթների նկատմամբ նրա հումորական վերաբերմունքը: Պարոնյանի՝ վորպես յերգիծաբանի՝ միջազգային մեծությունը: Նրա սատիրայի խորը քաղաքական բովանդակությունը. սուլթանիզմի, ցարիզմի և առհասարակ յեվրոպական կապիտալիստական գիշատիչ պետությունների նվաճողական և ժողովուրդներին ստրկացնելու քաղաքականություն, դիպլոմատիայի կեղծության խիստ քննադատությունը և դատապարտումը:

Պարոնյանի կիրառած գրական ժանրերը՝ յերգիծական նովել, վեպ, կոմեդիա և այլն: Պարոնյանի յերգիծաբանական պրիոմները: Պարոնյանի կոմեդիաները խորհրդային բեմի վրա: Պարոնյանի ստեղծագործության ոգտագործման խոշոր նշանակությունը մեր այսօրվա յերգիծական գրականության մեջ: Համաշխարհային յերգիծական գրական կուլտուրայի (Արիստոֆան, Մոլիեր) հաջող ոգտագործումը Պարոնյանի կողմից: Պարոնյանի թողած ազդեցությունը հայ գրողների վրա (Յեվանդ Ոսյան): Պարոնյանի ստեղծագործության կապակցությամբ՝ համառոտ ակնարկ Ֆրանսիացի խոշոր դրամատուրգ Մոլիերի մասին, վերլուծելով նրա «Քաղքենին աղնվական» և «Ժորժ Դանդեն» կոմեդիաները:

Մեծապատիվ մուրացկաններ (կրճատ)
Հոսոսի ձեռատետր (հատվածներ)
Բաղդասար աղբար (հատվածներ)

ԲԵՐԱՆԱՅԻ ԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՎՈՂ ՆՅՈՒԹԵՐ

1. Սասունցի Դավիթ.— (Մի քանի հատված՝ ուսուցչի ընտրությամբ):
2. Ֆրիկ.— «Հնդեմ ֆալաքին»:
3. Քուչակ.— «Քառյակներ» (10 հատ):
4. Սայաթ-Նովա.— «Բյամանչա», «Դուն են պխեն», «Քանի վուր ջան իմ»:
5. Մ. Նալբանդյան.— «Վազոդ ջրին», «Մանկության որեր», «Ապոլոնին»:
6. Գ. Սունդուկյան.— «Խաթաբալա» (մոնոլոգներ):

ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐՔԵՐԻ ՅՈՒՅԱԿ

1. «Սասունցի Դավիթ» — ամբողջական տեքստը:
2. Ֆրիկ (ժողովածու):
3. Սայաթ-Նովա.— «Հայերեն խաղերի լիակատար ժողովածու»:
4. Խաչատուր Աբովյան.— «Վերք Հայաստանի»:
5. Միֆայել Նալբանդյան.— «Յերկու տող», «Յերկրագործությունը»:
6. Պերե Պոռյան.— «Հացի խնդիր», «Ցեցեր», «Հունոն»:
7. Ղազարոս Աղայան.— «Յերկու քույր», «Հեքիաթներ»:
8. Գաբրիել Սունդուկյան.— «Պեպո», «Քանդած ոջախ», «Վարինկի վեչերը»:
9. Հակոբ Պարոնյան.— «Մեծապատիվ մուրացկաններ», «Կրսմիթներ», «Աղգային ջոջեր», «Բաղդասար աղբար»:
10. Մերենց.— «Յերկունք թ. դարու», «Թորոս Լևոնի»:

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒԹՅՆԵՐԻ ՅԵՎ ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

1. Խոսք Իգորի գնդի մասին:
2. Ռուսթավելի.— «Վազրենավորը»:
3. Հովերոս.— Իլիականը և Վոդիսականը:
4. Մոլիեր.— Տարտյուֆ, Ագահը:
5. Շիլլեր.— Վիլհելմ Տելլ:
6. Վ. Հյուգո.— 93 թվականը:

7. Պուշկին.— Հայերեն հրատարակված բանաստեղծություններ և արձակի յերկատորյակը:

8. Լեմոնտով.— Մեր ժամանակի հերոսը, Մծիրի:

9. Գոգոլ.— Տարաս Բուլբա:

10. Տուրգենև.— Հայրեր և վորդներ, Մոմու:

9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Պետրոս Դուրյան (1851—1872) (4 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: 60-ական թվականների պոլսահայ աշխատավորության տնտեսական քայքայումը և նրանց դժգոհության աճումը տիրող կարգերի դեմ: Վերհիշել Նալբանդյանի և Սվաճյանի կապը, վորպես այդ իրողության ապացույցներից մեկը: Դուրյանի պոեզիան վորպես անդրադարձում քաղաքային դեմոկրատիայի ծանր դրության: Դուրյանի լիրիկայի թեմաները՝ սոցիալական բողոքի առկայություն, դժբախտ սեր, ըմբոստացում մահվան ու աստծո դեմ և համակերպում: Բանաստեղծության մեջ Դուրյանի բերած նորությունները՝ գրական աշխարհաբար լեզուն, վոճի պատկերավորությունը, իրական, կենդանի սիրո առկայությունը: Դուրյանը խոշորագույն լիրիկ բանաստեղծ և հայկական նոր լիրիկայի հիմնադիր: Դուրյանի թողած ազդեցությունը հայ հետագա լիրիկայի վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Տրտունջ

Սիրել

Դրժել

Լճակ

Թրքուհին

Ներա հետ

Սև-սև

Ինձի կսեն

Իմ մահը

2. Հովհաննես Հովհաննիսյան (1864—1929) (5 ժամ): Հ. Հովհաննիսյանի կենսագրությունը: Անցյալ դարի 80-ական թվա-

կանները գյուղացիության քայքայման արձագանքները Հ. Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ:

Հովհաննիսյանի բողոքը կապիտալիզմի դեմ: Գյուղական ցեղերի և վաշխառության քննադատությունը, վորպես հասարակական շարիքի («Գյուղի ժամը», «Հատիկ», «Մնաք բարով, արև, գարուն» և այլն):

Հայ ժողովրդի անազատ, ճնշված վիճակի և ազգային ազատագրական ձգտումների արտահայտությունը Հովհաննիսյանի պոեզիայում («Հավատում եմ», «Հեղիկ կարկաչով», «Ասում են», «Ամենայն անգամ» և այլն):

Հ. Հովհաննիսյանի պեսսիմիզմը, վորպես տիրող հասարակարգի դեմ ունեցած դժգոհության և քայքայվող շերտերի փրկությունը շտեմելու արտահայտություն: Բարեգործության և բրիտոնեական սիրո փրկողը, վորպես միջոց հասարակական շարիքի դեմ: Այդ կապակցությամբ Հ. Հովհաննիսյանի աշխարհայացքի պահպանողական տարրերը:

1905 թվի հեղափոխության ընթացքում Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ ըմբոստացման մոտիվներ—«Պրոմեթեոսին»:

Հովհաննիսյանի ստեղծագործությունը նոր, բարձր ետապ և հայկական պոեզիայի զարգացման պատմության մեջ. բանաստեղծական ձևերի բազմազանությունը Հ. Հովհաննիսյանի ստեղծագործության մեջ: Հովհաննիսյանը վորպես բանաստեղծական լեզվի և տաղաչափության ականավոր վարպետ:

Նրա բանաստեղծությունների խոր հուզականությունն ու անկեղծությունը, ժողովրդական լեզվի և բանահյուսության վարպետ ոգտագործումն ու մշակումը, ժողովրդական մոտիվների հարազատությունը Հ. Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ՝ «Արազն եկավ լափին տալով», «Ալագյազ բարձր սարին» և այլն:

Հ. Հովհաննիսյանի կրած ազդեցությունը ռուսական պոեզիայից, մասնավորապես՝ Պուշկինից ու Լեմոնտովից: Հովհաննիսյանը, վորպես հմուտ թարգմանիչ և թարգմանական կուլտուրայի առաջին ականավոր ներկայացուցիչներից մեկը մեր պոեզիայում («Յերգչի անեծքը», «Սպիտակ զգեստ», և այլն):

Յերկու ճանապարհ

Ելեգիա

Մնաք բարով, արև, գարուն,

վորպես հաղթանգամ

Լինում ե րոպե

Յես անմոռուչ գնում ելի

Յերբ մատաղ մուսա

Յես քեզ սիրեցի

Աշուն

Ալագյազ, բարձր սարին

Նոր գարուն

Սարն ի վեր

Արտավազ

Ասում են

Տխուր յերգիչը

Գյուղի ժամը

Յերանի նորան

Յես քեզ սիրում եմ

Ամենայն անգամ

Թեպետ խեղդված եմ

Արազն եկավ

Արծիվն ու արտուտը

Դու յերեկցար

Անցիր, սև ամպ

Անուշ

Հեղիկ կարկաչով

Հավատում եմ

Վահագնի ծնունդը:

3. Ալեքսանդր Մատուրյան (1865—1917) (4 ժամ): Ալեքսանդր Մատուրյանի կենսագրությունը: Մատուրյանի պոեզիայի դեմոկրատիզմը. աշխատավորի ծանր վիճակի և արդար վաստակի յերգերը՝ վորպես Մատուրյանի ստեղծագործությունների հիմնական մոտիվ («Թշվառին», «Ով ես դու, յեղբայր», «Յերկրի մշակներ», «Սերմնացան»):

Ալեքսանդր Մատուրյանի բողոքը կապիտալիզմի դեմ: Նրա մերկացնող քննադատությունը հայ բուրժուազիայի, բուրժուական ինտելիգենցիայի և հոգևորականության նկատմամբ: Մատուրյանի յերգիծանքը՝ ուղղված հայ մեծատունների և բուրժուական ինտելիգենցիայի դեմ («Գրչի հանաքներ»): Թախծի առկայությունը Ալեքսանդր Մատուրյանի սիրո և բնության յերգերի մեջ:

Մատուրյանի աշխարհայացքի հետագա զարգացումը ռուսական դեմոկրատական հասարակական մտքի ազդեցության տակ: Մատուրյանի պոեզիայի լավատեսական տրամադրություն: Ներն ապագայի նկատմամբ՝ 1905 թվի հեղափոխության շրջանում: Ռուսական հեղափոխության ազդեցությունը Մատուրյանի ստեղծագործությունների վրա: «Բանվորուհու որորը»՝ վորպես Մատուրյանի հեղափոխական տրամադրությունների արտահայտություն:

Ծատուրյանը վորպես հայ լիբրիական պոեզիայի ականա-
վոր ներկայացուցիչներից մեկը: Նրա շափածոյի բարձր կու-
տուրան, տաղաչափական վարպետությունը, պարզ կառուցված-
քը, պատկերավոր և հարուստ լեզուն, ձևերի բազմազանությունը:
Ծատուրյանի քնարերգության խոր հուզականությունն ու ան-
միջականությունը, զգացումների անկեղծությունը և ժողովրդա-
կան կյանքի ու հոգեբանության հարազատ պատկերացումը («Սերմ-
նացան», «Յերկրի մշակներ», «Նավավար» և այլն):

Ա. Ծատուրյանի կրած ազդեցությունները Պուշկինից և
Լերմոնտովից: Ծատուրյանը վորպես լավագույն թարգմանիչ և
նրա թարգմանությունների խոշոր գրական կուլտուրական նշա-
նակությունը մեր գրականության պատմության համար:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ն Ր

Իմ ուխտը	Յես չեմ յերգում
Տապանագիր	Մի համբույր
Գետակ	Թշվառին
Այ վարդ	Յերկրի մշակներ
Գնա, ցուրտ ձմեռ	Պոետին
Սեր	Նավավար
Մի վհատիր	Նավորդներ
Յեկ, գարնան անձրև	Գիշերամուտի յերգերից
Պանդուխտի յերգը	Բանվորուհու որորը
Թե քեզ ոտար չե	«Գրչի հանաքներ»-ից՝
Խաղ չե	Հեշտ ճամբա
Տուր ձեռքդ, ընկեր	Գալ բարեպաշտ
Մայր	Հայ հեղինակի աղոթքը:

4. Մուրացան (1854—1908) (8 ժամ).— Մուրացանի կեն-
սագրությունը:

Գյուղացիության և քաղաքի աշխատավորական խավերի
տնտեսական-հասարակական ծանր վիճակը կապիտալիստական
հասարակության մեջ, վորպես Մուրացանի յերկերի հիմնական
թեման: Մուրացանի գյուղացիական դեմոկրատիզմը. «Առաքա-
լը», «Նոյի ագուստը»: Մուրացանի բացասական դիրքը դեպի
կապիտալիստական հասարակությունը: Այդ հասարակության

քննադատությունը. «Առաքյալը»: Լիբերալ ինտելիգենցիայի բնո-
րոշ տիպի վարպետորեն պատկերումը (Պետրոս Կամսարյան):
Մուրացանի խոր աեալիզմը գյուղացիական թեմատիկա ունեցող
յերկերում. «Առաքյալը»: Մուրացանի սոցիալական ուսուպիան և
նրա ուղմանտիզմը: Ինտելիգենցիայի աեֆորմատորական գործու-
նեյությունը վորպես փրկության միջոց՝ քստ Մուրացանի. «Խոր-
հրդավոր միանձնուհի». գյուղի «փրկության» մանր բուրժուա-
կան ուսուպիական ծրագիրն այս վեպում. քույր Աննայի ուղման-
տիկ նկարագիրը: Նրա կերպարի դրական գծերը. անձնագոհու-
թյուն և նվիրվածություն ժողովրդին:

Միանձնուհին իբրև առաջին գաղափարական հայ կինը մեր
գրականության մեջ: Բուրժուական քաղաքի քննադատությու-
նը Մուրացանի յերկերում: «Լուսավորության կենտրոն». Մոմ-
ճյանի կերպարը, վորպես բուրժուական ինտելիգենցիայի ծաղ-
րանկարը: Սարյանի դրական տիպը և նրա ուղմանտիկ բնույթը:
Մուրացանը վորպես ականավոր յերգիծաբան: Մոմճյանի և
Պետրոս Կամսարյանի տիպերը վորպես յերգիծաբանական ար-
ժեքավոր կերպարներ: Քաղաքային աշխատավորական խավերի
նյութական ծանր վիճակի նկարագրությունը Մուրացանի պատ-
մըվածքներում. «Հարուստները զվարճանում են», «Հասարակաց
վորդեգիրը»:

Պատմական անցյալը Մուրացանի ստեղծագործության մեջ,
«Գևորգ Մարգարետունի». արաբ նվաճողների դեմ հայ ժողովրդի
մղած պայքարի պատկերումն այս վեպում. հեղինակի պատմա-
հայեցողության իդեալիստական բնույթը:

Մուրացանը վորպես գրական մաքուր լեզվի և կառուցվածքի
խոշոր վարպետ: Նրա նշանակալից դերը հայ գրականության
պատմության մեջ վիպագրության ասպարիզում:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ն Ր

1. Առաքյալը (հատվածներ)
2. Նոյի ագուստը (կրճատ)
3. Գեվորգ Մարգարետունի (հատվածներ)

5. Քննադատական ոեալիզմ

Հասկացողություն քննադատական ոեալիզմի մասին: Քրն-
նադատական ոեալիզմը Յեվրոպայում և Ռուսաստանում — նրա
ազդեցությունը հայ գրականության վրա: Ռեալիզմի զարգա-
ցումը հայ գրականության մեջ Խ. Աբովյանից, Պ. Պոռշյանից
մինչև Ա. Շիրվանզադեն:

6. Ալեքսանդր Շիրվանզադե (1858—1935) (10 ժամ).— Ա.
Շիրվանզադեյի կենսագրությունը:

Հայ բուրժուական հասարակության զարգացման պրոցեսի
պատկերը Շիրվանզադեյի յերկերում: Շիրվանզադեն վորպես
քննադատական ոեալիզմի խոշոր ներկայացուցիչ մեր գրակա-
նության մեջ: Շիրվանզադեյի ոեալիզմը վորպես հայ գրակա-
նության զարգացման նոր ետապ. «Քառս»: Գաղափար վեպի մա-
սին, վորպես գեղարվեստական գրականության ժանրի: Այդ կա-
պակցությամբ Ա. Շիրվանզադեյի կատարած պատմական դերը
հայ վիպական գրականության զարգացման ասպարիզում: Շիր-
վանզադեյի ոեալիզմի որչեկտիվ քննադատական եյությունը:
Բուրժուական հասարակության բարքերի քննադատությունը
Շիրվանզադեյի յերկերում. «Քառս», «Պատվի համար»: Լիբերալ
ինտելիգենցիայի գործունեյության պատկերումը Շիրվանզադեյի
վեպերում. «Արսեն Դիմաքսյան»: Դիմաքսյանը վորպես լիբերալ
բուրժուական ինտելիգենտ: Հայ հին ասիական վաճառականու-
թյան քննադատությունը. «Պատվի համար»: Ելիզբարովը վոր-
պես վարպետորեն մշակված կերպար: Արդյունաբերական բուր-
ժուազիայի գործունեյությունը և բարեգործության քարոզ.
«Քառս». Սմբատ Ալիմյանի, Միքայելի տիպերը: Բարոյական
վերածնության խնդիրը, վորպես ընտանիքի փրկության միջոց
ըստ Շիրվանզադեյի («Քառս» և այլն): Ժողովրդական խավերի
կյանքի պարզության դրվատումը, դրա հակադրումը բուրժուա-
կան բարքերին: Նահապետական հետամնացության, սնոտիապաշ-
տության և անհատականությունը վոչնչացնող բռնակալական
բարքերի քննադատությունը Շիրվանզադեյի յերկերում: Բար-
խուղարի, Սուսանի, Սեյրանի, Ռոստամի կերպարները («Նա-
մուս», «Չար վոգի»): Բուրժուական եգոիզմի քննադատությունը:
Բանվորների մարդասիրությունը, խիզախությունը, ընկերա-
սիրությունը, ինտերնացիոնալ համերաշխությունը Շիրվանզա-

դեյի յերկերում (Կարապետի, Չուպրովի և Ռասուլի տիպերը):

Շիրվանզադեյի վեպերը և դրամատիկական յերկերը վոր-
պես գեղարվեստական մեծ ընդհանրացումներ: Կյանքի լայն ընդ-
գրկումը, բուրժուական կյանքի աղտեղության, բարոյական անկ-
ման կլասիկ տիպականացումը: Տիպերի բազմակողմանիությունն
ու տիպականությունը, հասարակական և անձնական կոնֆլիկտի
որգանական միավորումը սյուժեյի մեջ: Հակադրություններն ու
բաղխումները, կուռ կոմպոզիցիան, ուժեղ դրամատիզմը վորպես
վիպական խոշոր կուլտուրայի արտահայտություն («Քառս»):
Շիրվանզադեյի լիրիզմը «Արտիստ» գրվածքում. Լեոնի կերպարը:

Գաղափար դրամայի մասին, վորպես գեղարվեստական գրա-
կանության ժանրի:

Շիրվանզադեն վորպես դրամատուրգ: Սունդուկյանի դրամա-
տուրգիական ոեալիստական գծի շարունակությունը Շիրվան-
զադեյի դրամաներում («Պատվի համար»): Շիրվանզադեյի գրա-
կան լեզուն, վորպես դրամատուրգիայի զարգացման նոր ետապ:

1905 թվի հեղափոխությունից հետո Շիրվանզադեյի կատա-
րած եվոլյուցիան, ոեակցիայից կրած ազդեցությունը («Կոր-
ծանվածը»): Ռոմանտիզմի բնորոշ արտահայտությունները Շիր-
վանզադեյի «Ավերակների վրա» և «Արմենուհի» դրամաներում:

Շիրվանզադեն խորհրդային շրջանում: Նրա գրական գործու-
նեյությունը Հայաստանի խորհրդայնացումից հետո («Մորգանի
խնամին» և այլն): Շիրվանզադեյի հոբելյանը: Շիրվանզադեն
ժողովրդական գրող:

Շիրվանզադեյի կրած ազդեցությունը Բալզակից, Ֆլոբերից,
Լ. Տոլստոյից և ավելի ուշ շրջանում՝ Զոլայից:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Քառս (հատվածներ)
2. Նամուս (հատվածներ)
3. Պատվի համար (հատվածներ)
4. Արսեն Դիմաքսյան
5. Մորգանի խնամին
6. Արտիստ

7. Նար-Դոս (1867—1933) (8 ժամ): Նար-Դոսի կենսագրու-
թյունը:

19-րդ դարի վերջերի հայ հասարակական կյանքի արտացոլումը Նար-Դոսի ստեղծագործության մեջ: Քաղաքային աշխատավորական խավերի և մանր բուրժուական ինտելիգենցիայի քայքայումն ու անկումը, վորպես Նար-Դոսի ստեղծագործությունների հիմնական թեման: Նար-Դոսի քննադատական վերաբերմունքը դեպի վերոհիշյալ խավերի պակասությունները: Բուրժուական հասարակության մեջ մենակության դատապարտված ինտելիգենցիայի՝ «ավելորդ մարդկանց» ներքին հոգեբանական յերկվությունը, այդ խավերի՝ դեպի բուրժուական հասարակությունը տածած ներքին ատելությունը և բուրժուական հասարակական կարծիքին ստրկանալն ու բարոյական անկումը, վորպես Նար-Դոսի հոգեբանական ուժանի առանցքը: Աննա Սարոյանի, Պատրիկյանի, Մանեյի գեղարվեստական խոշոր կերպարները, նրանց հոգեբանության և ներքին յերկվության խոր վերլուծությունը: Բուրժուական հասարակության մեջ ալլասերված ինտելիգենցիայի մերկացումը Նար-Դոսի յերկերում (Բազենյանի և Թուսյանի տիպերը):

Նար-Դոսը վորպես դեմոկրատ և բուրժուական հասարակության հակառակորդ: Այդ հասարակության ալլասերման մերկացումը Նար-Դոսի վեպերում. «Մահը», «Պալքար»: Նար-Դոսի հերոսուհիների վորդերգությունը, վորպես բուրժուական ալլասերված բարքերի արդյունք: Սառայի տիպը («Սպանված աղավնի»):

Լիբերալիզմի և լիբերալների քննադատությունը («Պալքար»): Նար-Դոսը վորպես ահանավոր ռեալիստ: Նրա ռեալիզմի տարբերիչ գծերը Շիրվանզադեյի ռեալիզմից: Մարդկային հոգեբանության հակասությունների վարպետ արտացոլումը: Ուժեղ դրամատիկական վիճակներ, պարզ նկարագրությունը և կուռ կոմպոզիցիան («Սպանված աղավնի»): Նար-Դոսը նովելի վարպետ. «Մեր թաղը» ժողովածուն:

Նար-Դոսի լեզվի մաքրությունն ու պարզությունը:

Նար-Դոսի կրած ազդեցությունը ուս գրողներ Դոստոևսկուց, Լ. Տոլստոյից, Տուրգենևից:

Նար-Դոսը վորպես խորհրդային գրող («Վերջին մոհիկաններ») և քաղաքացի. Նար-Դոսի հոբելյանը. Նար-Դոսը — ժողովրդական գրող:

1. Հոպոպ

2. Սպանված աղավնի (հատվածներ)

3. Մահը (հատված)

4. Պալքար

5. Վերջին մոհիկաններ

8. Վերքանես Փափազյան (1866—1920) (6 ժամ).— Վրթանես Փափազյանի կենսագրությունը:

Վ. Փափազյանի ստեղծագործական եվոլյուցիան—ազգայնական մտայնությամբ տոգորված ուժանտիկական պատմվածքներից դեպի գյուղացիական դեմոկրատիզմն ու ռեալիզմը: Գյուղացիության քայքայման ու հողազրկման պրոցեսի արտացոլումը Վ. Փափազյանի յերկերում: Փափազյանի քննադատական վերաբերմունքը դեպի ժամանակակից իրականությունը և տիրող կարգերը: Գյուղացիական դեմոկրատիայի պաշտպանությունը Փափազյանի մի շարք ստեղծագործություններում: Բողոք և ցասում ցարիզմի և կուլակության դեմ. «Ժայռ» և գյուղական պատմվածքների շարքը: Այդ բողոքը վորպես ագրարային-գյուղացիական շարժման արտահայտություն Անդրկովկասյան գյուղում:

1905 թվի հեղափոխության ազդեցությունը Վ. Փափազյանի յերկերի վրա. «Վիշապ»: Վ. Փափազյանի պարսկական կյանքից վերցրած վեպերում արտահայտած քննադատական վերաբերմունքը կղերա-ֆեոդալական մտայնության և միապետության նրկատմամբ: Ժողովրդական բուռնարական տրամադրությունների արտահայտությունները «Ալեմգիր» գրվածքում: Լիբերալիզմի քննադատությունը Վ. Փափազյանի ռեալիստական գրվածքներում: Փափազյանի ստեղծագործության բազմաժանրությունը. նովել, ժամանակակից և պատմական վեպ, դրամա, նամականի: Փափազյանը վորպես վարպետ նովելիստ: Փափազյանի լեզվի պարզությունը, գունագեղությունը և պատկերավորությունը: Փափազյանը — գրականության պատմաբան. «Պատմություն հայոց գրականության» աշխատությունը:

1. Արտը	5. Զըռչու-քար
2. Վիշապ	6. Կորսված արդարություն
3. Ըմբոստի մահը	7. Մերկ դերվիշը
4. Լուր-դա-լուր	8. Հողի աշխատավորը

9. Գրիգոր Զոհրապ (1860—1915) (4 ժամ).— Գ. Զոհրապի կենսագրությունը. Զոհրապը «Մասիս» հանդեսի խմբագիր (1892): Զոհրապը, վորպես արեվմտահայ ռեալիստական արձակի և հատկապես նովելի խոշոր ներկայացուցիչ: Զոհրապը ռեալիզմի տեսաբան:

Նրա ստեղծագործությունների ժողովածուները.— «Խղճմը-տանքի ձայներ» (1908), «Կյանքը ինչպես վոր է» (1911), «Լուռ ցավեր» (1911): Բուրժուական ընտանիքի ու բարքերի նկարագիրը Գ. Զոհրապի նովելներում: Սիրո և կնոջ պրոբլեմը. «Անդր-շիրիմի սերը», «Յերջանիկ մահ», «Ալյրին»: Սոցիալական հարցեր արծարծող նովելները. «Ճիտին պարտքը», «Ժամին բակը», «Զա-բուղոն», «Ալինկա»:

Գր. Զոհրապի նովելների գեղարվեստական արժանիքները— սեղմ ու հստակ վոճ, պատկերավորությունը, լիրիզմը, կոմպո-զիցիայի վարպետությունը: Զոհրապի լեզուն:

1. Զաբուղոն
2. Թեփարիկ
3. Ալինկա
4. Ֆուրթանա

10. Հովհաննես Թումանյան (1869—1923) (12 ժամ).— Թումանյանի կենսագրությունը: Թումանյանի եպոսան:

Թումանյանը վորպես հայ ժողովրդի մեծ դեմոկրատ բա-նաստեղծը: 19-րդ դարի վերջին քառորդի և 20-րդ դարի սկզբի հայ հասարակական կյանքի մի շարք ելակալ կողմերի ընդհան-րացումները Հ. Թումանյանի ստեղծագործության մեջ: Թուման-յանի մեծ ժողովրդասիրությունը: Ժողովրդական զանգվածները, վորպես Թումանյանի լերկերի հավաքական հերոսը: Աշխատավո-րական լայն զանգվածների ազգային և դասակարգային ճնշման

ու հարստահարության և տիրող կարգերի դեմ ժողովրդական ըմբոստության ու բողոքի ցայտուն արտահայտությունը, վորպես Թումանյանի դեմոկրատիզմի հատկանշական գիծ: «Սասունցի Դավիթը», «Հառաչանք», «Պարողիա», («Իմ հայրենիքը տեսե՛լ ես, առա՛»)»: «Հին որհնություն», «Թագավորն ու շարչին»:

Հ. Թումանյանը վորպես բուրժուական հասարակության հա-կառուող: Բուրժուակալի, գյուղական ցեղերի, հոգեվորակա-նության դիմագծումը Թումանյանի լերկերում: «Գիքորը»: Գիքորի և բազազ Արտեմի տիպերը: «Տերն ու ծառան», «Պոետն ու մուսան»:

Թումանյանի հումանիզմը, խաղաղասիրությունը և ժողո-վուրդների յեղբայրության քարոզը:

Թումանյանը 1905 թ. ուսական հեղափոխության համակիր և ժողովուրդների յեղբայրական համերաշխության ջատագով: Թումանյանի պայքարը հայ-թուրքական ընդհարումների դեմ և նրա հաշտարար դերը («Մենք այս ցած, տմարդի կովով միան-դամայն դուրս մնացինք Ռուսաստանի ազատագրման մեծ կրո-վից» — Թումանյան):

Ժողովրդի լերջանկության իդեալի, աշխատավորի արդար վաստակի, հալալ հացի, սիրո, պարզության, ազատության, մարդասիրության հակադրումը բուրժուական բարքերին: «Փար-վանա», «Հաղարան բլուր», «Քառյակներ», «Հեքիաթներ»:

Հետամոնացության, տգիտության, ընտանեկան բռնակալու-թյան և կնոջ ստրկության խիստ քննադատությունն ու լուսավո-րականության քարոզը Թումանյանի լերկերում. «Մարոն», «Ա-նուշ», «Լիռեցի Սաքոն», «Անիծած հարսը», «Նեսույի քարաբաղ-նիսը»:

Մարոյի, Մոսիի կերպարները վորպես հին գյուղի գյուղա-ցիության տիպական ներկայացուցիչներ: «Անուշ»-ը վորպես 90-ական թվականների հայ կյանքի գեղարվեստական հանրագի-տարան: «Անուշ»-ի սերտ կապը ժողովրդական սիրավեպերի հետ: Գաղափար պոեմի մասին, վորպես գեղարվեստական գրա-կանության ժանր: Ժողովրդի կյանքն ու բանահյուսությունը վորպես Թումանյանի ստեղծագործությունների աղբյուրը: Հայ-կական ժողովրդական եպոսի բարձրարվեստ մշակումը. «Սասունցի Դավիթը»: Ժողովրդի ազատության և հայրենիքի պաշտպանու-թյան գաղափարը, վորպես «Սասունցի Դավիթ» պոեմի իդեա-կան առանցքը: Թումանյանի պոեզիայի պարզությունն ու ժո-

դովրդայնությունը, վորպես նրա ստեղծագործությունների ամենաարժեքավոր կողմը: Թումանյանի պոեզիան, վորպես մեր գրականության մեջ նոր ու բարձր ետապ՝ իր թեմատիկայով և արվեստով: Թումանյանի ստեղծագործության բազմաժանրությունը: Պարզ ժողովրդական լեզուն, բացառիկ պատկերավորությունը: Թումանյանի արձակը. նրա նովելները վորպես սեղմ, պարզ արձակի կլասիկ նմուշներ («Գիքորը»):

Ժողովրդական հեքիաթների մշակումը. Թումանյանը վորպես հայ մանկական գրականության մեծ վարպետն ու հիմնադիրներից մեկը: Թումանյանի կապը Աղայանի և Հովհաննիսյանի հետ — հայ գրականության գծով: Թումանյանի կրած ազդեցությունը ռուսական պոեզիայից՝ Պուշկինից և Լերմոնտովից: Թումանյանը և Իրանի մեծ բանաստեղծները (Ֆիրդուսի, խալամ, խաքանի): Թումանյանը վորպես կլասիկ թարգմանիչ ռուսական և յեվրոպական հեղինակներից: Հոկտեմբերյան հեղափոխության ընդունումը Թումանյանի կողմից և նրա անցումը խորհրդային իշխանության կողմը: Նրա գործունեությունն այս շրջանում: Ս. Շահումյանի բարձր գնահատականը Թումանյանի ստեղծագործությունների մասին: Թումանյանը հայ ժողովրդի ազգային հանձարեղ բանաստեղծ: Նրա ստեղծագործության միջազգային նշանակությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Պոեմներ յեվ բանաստեղծություններ

1. Հառաչանք (հատված)	11. Պարոդիա
2. Պոետն ու մուսան	12. Գութանի յերգը
3. Անուշ	13. Համերգ
4. Փարվանա	14. Հին որհնություն
5. Թմբկաբերդի առումը	15. Վրաստանի համար
6. Սասունցի Դավիթը	16. Քոչաքարում յես վազել եմ
7. Թագավորն ու շարչին	17. Քառյակներ
8. Հազարան բլբուլ	18. Մանուկն ու ջուրը:
- (հատվածներ)
9. Լոռեցի Սաքոն
10. Մարո

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

1. Գիքորը
2. Յեղչերուն
3. Նեսոյի քարաբաղնիսը

ՀեթիՍԹՆԵՐ

1. Տերն ու ծառան

11. Ավետիք Իսահակյան (ծնվ. 1878 թ.) (5 ժամ).— Ավետիք Իսահակյանի կենսագրությունը:

Ա. Իսահակյանի քնարերգության հիմնական մոտիվները — աշխատանք, սեր, գյուղական բնություն, ըմբոստացում և բողոք սոցիալական անհավասարության և անարդարության դեմ. «Ախ, մեր սիրտը»:

Իսահակյանի խոր թախիծը և հոռետեսությունը, վորպես կապիտալիզմի պայմաններում քայքայվող աշխատավորական շերտերի համար փրկության հեռանկար չտեսնելու արտահայտություն, արեւելություն դեպի բուրժուական հասարակությունը, բուրժուական հայրենիքը, իրավունքը, ընտանիքը, և այլն («Աբու-Լալա-Մահարի»):

Իսահակյանի խոր թախիծը և հոռետեսությունը, վորպես անհատապաշտություն՝ 1905 թվի հեղափոխությանը հաջորդող ռեակցիայի տարիներին. «Աբու-Լալա-Մահարի»: Աբու-Լալա-Մահարու կերպարը: Այս պոեմի գեղարվեստական բարձր արժանիքները՝ ճոխ և մաքուր լեզու, հիանալի պատկերավորություն, խորը լիրիզմ:

Ավետիք Իսահակյանի պոեզիայի ժողովրդականությունն ու պարզությունը: Հայ ժողովրդական եպոսի մշակումը Ավ. Իսահակյանի կողմից. «Սասմա Մհեր» վիպերգի յուրահատուկ լեզուն: Մհերի ռամկության իդեալը՝ «ռամկի որենք և իրավունք»: Իսահակյանի պոեզիայի որդանական կապը ժողովրդական բանահյուսության հետ: Ա. Իսահակյանը հայ քնարերգության մեծ վարպետ. նրա պարզ լեզուն, բանաստեղծության պարզ կառուցվածքը, բացառիկ պատկերավորությունը, կենցաղային վառ կոլորիտը, բանաստեղծական ձևերի բազմազանությունը: Նրա

սիրային լիրիկայի բարձր կուլտուրան, վարպետ տաղաչափությունը և խոր հուզականությունը:

Ավետիք Իսահակյանի արձակը, վորպես արձակ բանաստեղծություն. «Լիրիկ» և «Արձակ եջեր»:

Իսահակյանի կրած ազդեցությունը ուսական և յեվրոպական գրականությունից — Հայնրիխ Հայնե և Լերմոնտով:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Անհայտ, անորոշ, անձև տենչերով
2. Գիշերն եկավ, զով-հովն ընկավ
3. Յես յեզիչ եմ — յերկնի թիթեռ
4. Յեվ արծիւ մի սեւ իջավ սրարշավ
5. Քեզ շտեմնել ուխտել էյի
6. Ե՛յ, դու ջահել հպարտ հասակ
7. Սի՛րտ իմ, սպասիր
8. Շափաղ կուտաս բաղի միջին
9. Մաճկալ ես, բեզարած ես
10. Անհուն վրեժի և ատելության
11. Ազատության զանգ
12. Ախ, մեր սիրտը
13. Կյանքի կովում ամենքը դեմ ամենքի

ԱԼԱԳՅԱԶԻ ՄԱՆԻՆԵՐ

1. Իմ բախտին
2. Նախերգ
3. Արագածին
4. Մանթաշին
5. Զարոյի յերգը
6. Ու համբուրեց ինձ մեղմով
7. Ամպն ե կախել շուրթը տրտում
8. Շող-շաղափին յեկավ կանգնած
9. Յերազիս մեջ լիճը տեսա

ԼԵԳԵՆԴՆԵՐ ՅԵՎ ՊՈԵՄՆԵՐ

1. Մոր սիրտը (լեգենդ)
2. Ասպետի սերը
3. Աբու-Լալա-Մահարի (հատվածներ)
4. Սասմա Մհեր

12. Յերվանդ Ույան (1869—1926) (3 ժամ): Յերվ. Ույանի կենսագրությունը. նրա ժուրնալիստական-հրապարակախոսական գործունեությունը — Ույանը խմբագիր մի շարք թերթերի ու գրական հանդեսների («Հայրենիք», «Արեւիկե», «Միություն», «Ազատ խոսք», «Ազատ բեմ», «Կառավարատ» և այլն):

Ույանի աշխարհայացքը — լիբերալիզմն է. Ույանը տաղանդավոր յերգիծաբան ու վիպագիր. նրա յերգիծանքն ուղղված ազգայնական-բուրժուական կուսակցությունների («Պաշտակցություն», «Հնչակյաններ») դեմ. «Հեղափոխության մակաբույծները» (1899—1900), «Արտասահմանյան գործիչը», «Վոր մենք հերոս», «Անվավեր հերոսներ» և այլն:

Ույանի վիպական գործերը. արեւմտահայ առեւտրական բուրժուազիայի և հոգեւորականների շահամուլության և բարոյական ալլասերվածության մերկացումը. — «Ընտանիք, պատիվ, բարոյական», «Միջնորդ տեր-պապան», «Ազգային բարերար», «Վաճառականի մը նամակները»: Ույանի յերգիծական գործերի ճանաչողական արժեքը. Ույանի ռեալիզմը, յերգիծական գործերի հատկությունները. ռեալիստական կերպարներ. Ղուկաս Էֆենդի, Կողմա Դամիանոսյան, Տեր-Միքիաս և այլն:

Ույանի յերգիծանքը բուրժուական մամուլի նկատմամբ («Ազգային բարերար», «Թաղականին կնիկը», «Ընտանիք, պատիվ, բարոյական»): Ույանի մեմուարները — «12 տարի Պոլսեն դուրս»:

Ույանի կրած ազդեցությունները 2. Պարոնյանից, Դիկ-Լենսից, Եմ. Զոլայից:

Ույանը թարգմանիչ. Լ. Տոլստոյից՝ «Աննա Կարենինա», «Հարություն», Ե. Զոլայից՝ «Արգասովորություն»:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Ազգային բարերար
2. Հեղափոխության մակաբույծները
3. Վաճառականի մը նամակները

13. Դանիել Վարուժան (1884—1915) (3 ժամ): Դ. Վարուժանի կենսագրությունը. «Գողգոթայի ծաղիկները» և «Հացին յերգը» ժողովածուները: Ընդվզումներ ցարական և սովետական ռեժիմի դեմ: Յեվրոպայի բանվորական շարժման և եմիլ Վերհարնի պոեզիայի ազդեցության արտահայտությունները Վարուժանի ստեղծագործության մեջ: Կապիտալիստական քաղաքի, բանվորների կյանքի ու պայքարի պատկերումը և համակրանք կապիտալիզմի զոհերի նկատմամբ. «Դադար», «Մալխի մեկը», «Մեռնող բանվորը», «Բանվորուհին», «Մեքենաները»:

Գյուղական բնաշխարհի, գյուղացու աշխատանքի պատկերումը Վարուժանի ստեղծագործության մեջ. «Հերկեր», «Յորյանի ծովեր», «Հասուն արտ», «Հունձը կժողվեմ», «Աղորիք»:

Ազգային ազատագրական պայքարի մոտիվները Վարուժանի մոտ. նացիոնալիզմի ուժեղ ազդեցությունը. «Յեղին սիրտը» մոլեռանդ ազգայնականության, ցեղամոլության արտահայտություն: Հին հեթանոսական աշխարհի ու հայ նախնիների-իշխանների փառաբանությունը Վարուժանի մի շարք յերկերում. «Հարձը» և այլն:

Վարուժանի վոճը, լեզուն, տաղաչափական արվեստը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Հարձը
2. Դադար
3. Մալխի մեկը
4. Մեռնող բանվորը
5. Բանվորուհին
6. Հերկեր
7. Յորյանի ծովեր
8. Հասուն արտ

14. Սիմվոլիզմ (1 ժամ): Ընդհանուր հասկացողություն սիմվոլիզմի մասին: Սիմվոլիզմի առաջացման ու զարգացման եպոխան և սոցիալական դասակարգային հիմքերը: Սիմվոլիզմի պոետիկան: Սիմվոլիզմը Յեվրոպայում և Ռուսաստանում: Ռուսական սիմվոլիզմի ականավոր ներկայացուցիչների՝ Վ. Բրյուսովի և Ա. Բլոկի անցումը Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական հեղափո-

խության կողմը: Սիմվոլիզմը հայ գրականության մեջ (Մ. Մեծարենց, Վ. Տերյան):

15. Միսակ Մեծարենց—Մեծատուրյան (1886—1908) (2 ժամ): Մ. Մեծարենցի կենսագրությունը. Մեծարենցի ստեղծագործությունը. «Փունջերը» առաջին բանաստեղծության տպագրումը 1903 թ. «Հանրագիտակ» հանդեսում: «Միածան» և «Նոր տաղեր» ժողովածուները 1907 թ.— Բանակով Մեծարենցի ստեղծագործությունների շուրջը. նրա պատասխանն իր քննադատներին («Քննադատությունը» հոդվածը):

Մեծարենցը վորպես արեվմտահայ սիմվոլիզմի ամենացայտուն արտահայտիչներից մեկը.— միստիցիզմը և պանթեիզմը Մեծարենցի պոեզիայում: Մեծարենցի հոռետեսության ու թախժի սոցիալական աղբյուրը. Համիդյան սովետական ծանր ռեժիմը և ռեակցիան:

Մ. Մեծարենցի արվեստը, վոճը, լեզուն, պատկերավորությունը և յերաժշտականությունը:

Մեծարենցի կրթ զրական ազդեցությունները— Պոլ Վերլեն, Շարլ Բոդլեր, նաև Պ. Դուրյան: Մեծարենցի և Վ. Տերյանի ստեղծագործության փոխհարաբերության հարցը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Ձմռան պարզ գիշեր
2. Սիրերգ («Գիշերն անուշ ե...»)
3. Աքսիաներու շուրին տակ
4. Վերադարձի յերգ
5. Արեվին
6. Զրտուք
7. Ըլլայի, ըլլայի («Իրիկուններ», «Հյուղը»)
8. Զուրեն դարձին
9. Այգերգ
10. Պետրոս Դուրյան
11. Հովը
12. Վարկյան
13. Գետափի յերազանք
14. Տալի նոպաներ
15. Անանուն

16. Վահան Տերյան (1885--1920) (5 ժամ),—Վ. Տերյանի կենսագրությունը. Տերյանը, վորպես սիմվոլիզմի արտահայտիչ: Առաջին ժողովածուն՝ «Մթնշաղի անուրջներ»-ը (1908). այս ժողովածվում արտահայտված հիմնական տրամադրությունները. մենություն, մոռացում, անընթաց: 1905 թվի հեղափոխության ազդեցությունը Վահան Տերյանի ստեղծագործությունների վրա. «Յերանի նրանց, վոր մութ բանտերում», «Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան»:

Վ. Տերյանի անհատապաշտությունն ու հոռետեսությունը, սիրո և մենության յերգեր. պատրանք և յերազանք, վորպես ռեակցիայի ժամանակաշրջանի ազդեցության արտացոլում («Մթնշաղի անուրջներ»): Յերկրորդ ժողովածուն — «Բանաստեղծություններ» (1912 թ.). հեղափոխական շարժման վերելքի անդրադարձումը. «Վերադարձ»:

Հոկտեմբերյան հեղափոխության ազդեցությունը Վ. Տերյանի ստեղծագործությունների վրա: «Քեզ հմ յերգում», «Գազել խնդության». Տերյանի անցումը սոցիալիստական հեղափոխության կողմը:

Վ. Տերյանի պոեզիայի մեծ կոլտուրան: Տերյանը վորպես լիրիկայի մեծ վարպետ: Ավետիք Իսահակյան և Տերյան: Տերյանի բանաստեղծությունների բարձր արվեստը, յերաժշտականությունը, խոր հուզականությունը, տաղաչափական բարձր կոլտուրան, մշակված մաքուր լեզուն, կառուցվածքի կատարելությունը. Տերյանի լեզուն—նորություն հայ գրական լեզվի զարգացման մեջ:

Բանաստեղծական ձևերի մեծ բազմազանությունը (սոնետ, գազել, ելեգիա և այլն): Վ. Տերյանի կրած ազդեցությունները ռուսական և ֆրանսիական սիմվոլիստներից (Վ. Բլոկ և այլն):

Տերյանը թարգմանիչ. նրա բարձրարվեստ թարգմանությունները — Ռուսթավելուց, Բողլեբից, Վ. Բրյուսովից և ուրիշներից:

Տերյանը Լենինի մի քանի յերկերի («Պետություն և հեղափոխություն» և այլն) թարգմանիչ: Տերյանը գրականագետ և հրապարակախոս:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Տխրություն
2. Հրաշք աղջիկ
3. Լինելի չոբան սարերում հեռու
4. Աշնան յերգ
5. Կարուակ
6. Մթնշաղ
7. 14 տող
8. Շշուկ և շրշուն
9. Գարնանամուտ
10. Գարուն
11. Առավոտ
12. Ինձ թաղեք, յերբ կարմիր վերջալույսն է մարում
13. Հրաժեշտի գազել
14. Վերադարձ
15. Պետերբուրգ
16. Արեվածագ
17. Գարնան քաղաքում
18. Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան
- 19 Վոդջույն քեզ, տանջանք
20. Լուկ են արդեն յերգերը հզոր
21. Քեզ հմ յերգում կարմիր
22. Գազել խնդության
23. Յերանի նրանց, վոր մութ բանտերում:

IX ԴԱՍԱՐԱՆ

ՔԵՐԱՆԱՑԻ ՍՈՎՈՐԵԼ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Պետրոս Դուրյան
Տրտունջք
Լճակ
Իմ մահը
2. Հովն. Հովնաճիսյան
Յերկու ճանապարհ
Արտավազդ

Վահագնի ծնունդը
Արագն եկավ

3. Ալ. Ծառուրյան

Իմ ուխտը
Մի վհատի
Բանվորուհու որորը
«Գրչի հանաքներ»-ից՝
Հեշտ ճամբա

4. Հովն. Թումանյան

Սասունցի Դավիթ (կրճատ)
Փարվանա (կրճատ)
Պարոդիա
Վրաստանի համար
Հաղարան բլբուլ (հատված)

5. Ա. Խանակյան

Անհուն վրեժի և ատելության
Աղատության զանգ
Ա՛խ, մեր սիրտը
Աբու-Լալա—Մահարի (հատվածներ)

6. Վահան Տերյան

Վերադարձ
Արեվածագ
Մեր թշնամին բերում է տանկեր
Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան
Քեզ եմ յերգում կարմիր
Գազել խնդության

ԱՐՏԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՆՁՆԱ-
ՐԱՐՎՈՂ ՅԵՐԿԵՐԻ ՅԱՆԿ

1. Շիրվանզադե

Հրդեհ նավթագործարանում
Քառս
Պատվի համար
Նամուս
Մորգանի խնամին
Արսեն Դիմաքսյան

2. Հ. Թումանյան
Յերկեր

3. Մուրացան

Ընտիր յերկեր 1-ին, 2-րդ և 4-րդ հատորները

4. Վ. Փափագյան

Գյուղից
Տուրիստի հիշողություններ
Ընտիր յերկեր

5. Ա. Իսահակյան

Բանաստեղծություններ
Սասմա Մհեր

6. Նար-Դոս

Ընտիր յերկեր— 1-ին և 2-րդ հատորները

7. Գր. Զոհրապ

Խղճմտանքի ձայներ
Կյանքը ինչպես վոր է

8. Պ. Դուրյան—Տաղեր

9. Հ. Հովհաննիսյան—Բանաստեղծություններ

10. Ալ. Ծառուրյան—Բանաստեղծություններ

11. Յերվ. Ուռյան—Յերկեր

12. Ա. Պուշկին

Յերկերի յերկհատորյակը

13. Շչեդրին

Հեքիաթներ

14. Լ. Տոլստոյ

Կողակներ
Հաջի Մուրադ
Պատմվածքներ

15. Մ. Գորկի

Իմ համալսարանները
Մայրը
Հեքիաթներ

16. Ֆուրմանով

Չապաև
Խոսվություն

17. Զամբուլ

Բանաստեղծություններ

18. Շեֆալի

Լիր արքա

Մակբեթ

Վենետիկի վաճառականը

19. Գյոթե

Ֆաուստ 1 մ.

20. Ե. Զոլա

Ժերմինալ

21. Բալզակ

Հայր Գորիո

22. Ֆլոբեր

Տիկին Բուվարի

23. Ռ. Ռոլան

Ժան Բրիստոֆ

24. Ա. Բարբյուս

Կրակը

10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Պրոլետարական հեղափոխական գրականություն.— Պրոլետարական հեղափոխական գրականության սկզբնավորումը, վորպես ուսական ու միջազգային բանվորական շարժման արտացոլումը գրականության ասպարիզում:

Բոլշևիկյան մամուլի պայքարը բուրժուական ռեակցիոն գրականության դեմ. մարքսիստական քննադատությունը. Լենինի հոդվածները գրականության մասին: Լենին և Մաքսիմ Գորկի: Պրոլետարական գրական շարժման ծավալումը առաջին հեղափոխությունից հետո, ուսական իրականության մեջ Մ. Գորկու գլխավորությամբ:

Բոլշևիկյան մամուլը մեղանում («Կայծ», «Նոր խոսք», «Պայքար») և նրա խոշոր դերը պրոլետարական գրականության զարգացման գործում: Ընկ. Ս. Սպանդարյանի և Ստ. Շահումյանի պայքարը նացիոնալիզմի դեմ նաև գրականության բնագավառում:

Պրոլետարական հեղափոխական գրականության սկզբնավորումը Հ. Հակոբյանի գլխավորությամբ. Արազու, Մադաթ Պետրոսյանի, Անուշավան Վարդանյանի, Կամարու և Մելիք Մելիք-

յանի (Դեդուշկայի) ստեղծագործությունները ուս. առաջին հեղափոխության և մինչ պատերազմյան շրջանում. «Կարմիր մեխակներ» և «Բանվորի ալբոմ» ժողովածուները Հ. Հակոբյանի նախաձեռնությամբ. ու խմբագրությամբ (1914 թ.):

Թարգմանություններ Մ. Գորկուց. Մ. Գորկու ազդեցությունը հայ գրականության վրա մասնավորապես 900-ական թրվականներին:

Հասկացողություն հեղափոխական ուսմանտիզմի և սոցիալիստական ռեալիզմի մասին Մ. Գորկու և Հ. Հակոբյանի ստեղծագործությունների հիման վրա:

2. Հակոբ Հակոբյան (1866—1937) (8 ժամ): Հակոբ Հակոբյանի կենսագրությունը:

Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործությունների առաջին շրջանի (90-ական թվականներ) աշխատավորական մոտիվները՝ «Նամուս ու դեյրաթ»:

Ռուսական և Անդրկովկասյան պրոլետարական հեղափոխական շարժման ազդեցության տակ Հ. Հակոբյանի հեղափոխական աշխարհայացքի կազմակերպումը և ստեղծագործական եվոլյուցիան առաջին ժողովածուից (1899 թ.) հետո: Թարգմանություններ Ադա Նեգրուց (1903 թ.) և «Աշխատանքի յերգեր» (1906 թ.) ու «Հեղափոխական յերգեր» (1907 թ.) ժողովածուները:

Հակոբյանը վորպես հեղափոխական պրոլետարիատի առաջին բանաստեղծը հայ գրականության մեջ: 1905 թվի հեղափոխության անմիջական արտացոլումը Հ. Հակոբյանի ստեղծագործություններում: Պրոլետարիատի հեղափոխական պայքարը բուրժուազիայի և ցարիզմի դեմ, վորպես այդ շրջանի բանաստեղծությունների լեյտմոտիվը. «Մեկ ել, մեկ ել», «Հեղափոխություն»: Ռեակցիայի տարիներին Հ. Հակոբյանի պոեզիայի մեջ հնչող խոր հավատը դեպի գալիք պրոլետարական հեղափոխության հաղթանակը: Հեղափոխական ուսմանտիզմը Հակոբյանի ստեղծագործության մեջ: Այդ կապակցությամբ նրա հեղափոխական արիության և մարտի կոչող բանաստեղծությունները, վորպես Լենինյան-Ստալինյան կուսակցության մղած պայքարի արտացոլումը՝ մենշևիզմի, տրոցկիզմի և լիկվիդատորության դեմ («Մաքառման ժամին», «Մեռան՝ չկորան», «Նահատակներ»): Հակոբյանի մինչհոկտեմբերյան շրջանի պոեմները. «Նոր առա-

վրտ» (1908), «Կարմիր ալիքներ» (1911) և «Հավասարություն» (1916—1917): Բանվոր դասակարգի կյանքի ու պայքարի հարազատ արտացոլումը Հակոբյանի առաջին յերկու պոեմներում և հեղափոխական յերազանքը սոցիալիզմի-կոմունիզմի մասին «Հավասարություն» պոեմում:

Հ. Հակոբյանի պայքարը նացիոնալիզմի և սպեցիֆիզմի դեմ. «Ազգայիններին»:

Հ. Հակոբյանի ստեղծագործությունը Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական հեղափոխությունից հետո.— Հակոբյանը— խորհրդային հայկական պոեզիայի սկզբնավորող: Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործության նոր մոտիվները, սոցիալիստական շինարարություն. «Բուլշևիկ ե Շիրկանալը», «Վոլսովստրոյ» պոեմները:

Հ. Հակոբյանը վորպես հեղափոխական քաղաքական լիբի-կայի հիմնադիրն ու վարպետը մեր գրականության պատմության մեջ: Նրա ստեղծագործությունների հեղափոխական թափն ու մարտունակությունը, վորպես պրոլետարական հեղափոխության տարերքի հարազատ ռեալիստական արտահայտություն. «Մե'կ ել, մե'կ ել», «Հեղափոխություն»: Հակոբյանի աշխատանքային յերգերի բարձր արժեքը, վորպես աշխատանքի նկարագրության լավագույն նմուշներ: Հակահեղափոխական ազգայնական-բուրժուական քննադատության յշնամական վերաբերմունքը դեպի Հակոբյանի պոեզիան: Ստեփան Շահումյանի և Սպանդարյանի բարձր գնահատականները Հ. Հակոբյանի ստեղծագործությունների մասին: Ռոմեն Ռուանը և Լուսաշարսկին Հ. Հակոբյանի մասին: Հ. Հակոբյանը վորպես թարգմանական գրականության ականավոր ներկայացուցիչ: Հ. Հակոբյանի՝ Ադա Նեգրուց կատարած թարգմանությունների բարձր արժեքը: Հակոբ Հակոբյանի կրած ազդեցությունը Մ. Գորկուց, Ադա Նեգրուց և Եմիլ Վերհարնից:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Նամուս ու դեյրաթ
2. Հեղափոխություն
3. Մե'կ ել, մե'կ ել
4. Մեռան, չկորան

5. Մաքառման ժամին
6. Նահատակները
7. Լուց սոխակը
8. Ազգայիններին

9. Քաղաքը

10. Աշխատանքի յերգը

11. Նոր առավոտ

12. Հավասարություն

13. Աստվածները խոսեցին

14. Բուլշևիկ ե Շիրկանալը

15. Վոլսովստրոյ

3. Շուշանիկ Կուրդինյան (1876—1927) (4 ժամ): Շ. Կուրդինյանի կենսագրությունը: Կուրդինյանի առաջին շրջանի (մինչև 1905 թ.) ստեղծագործությունը, վորպես գյուղի և քաղաքի աշխատավոր խավերի ծանր վիճակի արտահայտություն:

Կուրդինյանի բուռն ստեղծագործական վերելքը 1905—1907 թվերին. «Արշալույսի զոռանքներ» ժողովածուն (1907 թ.): Բանվոր դասակարգի կյանքի ու պայքարի և ռուսական առաջին հեղափոխության արտացոլումը Կուրդինյանի պոեզիայում. «Ազատության զոռանքներ», «Բանվորները», «Յետ տար քո խաչը», «Գեկտեմբերի որերից» և այլ բանաստեղծություններ: Կուրդինյանի հեղափոխական բանաստեղծությունների մարտականությունը:

Կանանց ստրկական վիճակի արտացոլումը և ազատագրման իդեան Կուրդինյանի պոեզիայում. «Գեղջկուհու մորմոքը», «Արծվի սերը», «Բանվորուհին», «Մենք ել միանանք», «Լվացող կանայք»: Գյուղը և գյուղացիությունը Կուրդինյանի ստեղծագործության մեջ. «Այնտեղ գնացեք», «Գութանի յերգը», «Գյուղացու մորմոքը», «Արտերի յերգը» (նվեր Շիրակի գեղջուկին): Ռեալիստիկ ազդեցության տակ Շ. Կուրդինյանի ստեղծագործության հոռետեսական մոտիվները, իսկ պատերազմի տարիներին՝ նացիոնալիստական մտայնությունից կրած ազդեցությունը: Հոկտեմբերյան հեղափոխության ժամանակ, հեղափոխության գովերգումը Կուրդինյանի ստեղծագործության մեջ: Շ. Կուրդինյանի քնարերգության խորը հուզականությունը, ձևերի բազմազանությունը, լեզվի ճոխությունն ու պատկերավորությունը: Կուրդինյանի բանաստեղծությունների պարզությունն ու ժողովրդայնությունը:

Շ. Կուրդինյանի կրած ազդեցությունը Մ. Գորկուց, Հ. Հակոբյանից և Ադա Նեգրուց: Հ. Հակոբյանի և Շ. Կուրդինյանի պոեզիայի տարբերություններն ու նմանությունները: Առաջինը վորպես հետևողական հեղափոխական պոետ, յերկրորդի տատա-

նումներն ու անհետնվողականությունը. պայքարի և ըմբոստացման յերգերի հետ միասին բարեգործության քարոզ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Ազատության ղողանջներ	8. Յես ըմբոստացա
2. Յետ տար քո խաչը	9. Գութանի յերգը
3. Հանգցրեք ջահերը	10. Ծաղիկ ծախող աղջիկը
4. Բանվորները	11. Բանվորուհին
5. Այնտեղ գնացեք	12. Սիրելուս
6. Գեղջիկուհու մորմորը	13. Աստղակիր
7. Արծվի սերը	

4. Խորհրդային գրականության զարգացման հիմնական ետապները (2 ժամ դասախոսություն): Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական հեղափոխության հաղթանակը, վորպես նոր, սոցիալիստական կուլտուրայի, արվեստի ու գրականության նախադրյալ:

Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը պրոլետարական կուլտուրայի ու գրականության մասին, վորպես «համապրոլետարական գործի մի մասը» (Վ. Ի. Լենին, «Կուսակցական կազմակերպությունը և կուսակցական գրականությունը» հատոր 8-րդ, էջ 386—390, 3-րդ հրատ.), կուլտուրական ժառանգության քննադատական յուրացման մասին:

Խիստ դասակարգային դիֆերենցիացիան գրական ինտելիգենցիայի միջավայրում 1917 թ. Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխությունից հետո (վոմանց գնալը դեպի հակահեղափոխություն ու վտարանդիություն, իսկ մշտանների կողմից հեղափոխության ընդունումը — որինակ՝ Ա. Բլոկ, Վ. Բրյուսով, Ալ. Տոլստոյ, Հ. Թումանյան, Ավ. Իսահակյան, Դ. Դեմիրճյան, Ս. Զորյան, Պավլո Տիշինա և այլն):

Մ. Գորկու — խորհրդային գրականության հիմնադրի — դերը գրական կադրերի համախմբման ու դաստիարակման գործում:

Վ. Մայակովսկու պայքարը հեղափոխության ագիտացիոն արվեստի համար քաղաքացիական պատերազմի շրջանում:

Պրոլետարական արձակագրության (проза) աճումը վերականգնման շրջանում: Քաղաքացիական պատերազմի և արդյունաբերության վերականգնման համար մղվող պայքարի թեմա-

ները Դ. Յուրմանովի, Ա. Սերաֆիմովի, Ա. Ֆադեյեվի ստեղծագործության մեջ:

Դյուղացիության և ինտելիգենցիայի, հեղափոխության մեջ նրանց ունեցած դերի մասին թեմաները Վ. Իվանովի, Ս. Զորյանի, Արազու, Դեմիրճյանի յերկերում:

Խորհրդային պոեզիայի զարգացումը — Վ. Մայակովսկի, Ն. Ասեյև, Հ. Հակոբյան, Ն. Զարյան, Յանկա Կուպալա, Մաշա-շվիլի, Վուրդուն և այլն:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի 1925 թ. բանաձևը «Կուսակցության քաղաքականության մասին գեղարվեստական գրականության բնագավառում»:

Անկուսակցական խորհրդային գրողների ճնշող մեծամասնության շրջադարձը դեպի պրոլետարիատը և կոմունիստական կուսակցությունը՝ ԽՍՀՄ-ի սոցիալիստական շինարարության վճռական հաջողությունների հետևանքով:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի 1932 թ. ապրիլի 23-ի վորոշումը՝ գրական գեղարվեստական կազմակերպությունների վերակառուցման մասին և նրա հսկայական նշանակությունը խորհրդային գրականության հետագա բուռն աճման համար:

Խորհրդային գրողների առաջին Համամիութենական համագումարը: Ա. Ա. Ժդանովի և Մ. Գորկու ճառերը համագումարում: Համագումարի միջազգային քաղաքական և կուլտուրական նշանակությունը:

Խորհրդային գրականության անդադար աճը, վորը վճռականորեն դուրս է շարտում իր շրջանից գրականության մեջ խցկված ժողովրդի թշնամիներին:

Մ. Գորկու հսկայական նշանակությունը սոցիալիստական ռեալիզմի արվեստի ստեղծման գործում:

Խորհրդային գրականության թեմաների և պրոբլեմատիկայի բազմազանությունը: Գրականություն պատերազմի և խորհրդային հայրենիքի պաշտպանության թեմայով (Ա. Ն. Տոլստոյ՝ «Հաց», Պ. Պավլենկո՝ «Արևելքում» և այլն): Գրականություն՝ սոցիալիստական շինարարության վերաբերյալ (Ս. Զորյան, Արազի, Դեմիրճյան): Գրականություն՝ հեղափոխական գյուղի և կոլտնտեսային շինարարության մասին (Մ. Շոլոխով, Ֆ. Պանֆերով, Ն. Զարյան): Խորհրդային պատմական վեպ (Ա. Տոլս-

տող): Սոցիալիստական լիբերալի աճը (Ասեյեվ, Տիխոնով, Գ. Տաբիձե, Կուպալա, Ն. Զարյան, Գ. Սարյան և ուրիշներ): Խորհրդային յերգը (Վ. Լեբեդեվ-Կոմաչ): Ժողովրդական հե-
րոսի պատկերի կերտումը (Ն. Ոստրովսկի):

Պայքար սոցիալիստական ժողովրդական արվեստի համար և խորհրդային գրականության զարգացման խնդիրները: Ընկ. Ստալինը խորհրդային գրողի մասին. «Գրողը — մարդկային հոգու ճարտարակերտ». սոցիալիստական ռեալիզմը և հեղափոխական ռոմանտիկան, վորպես խորհրդային գրականության ստեղծագործական ուղղություն:

Գրականության նշանակության բարձրացումը անդաստակարգ սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման ավարտման և աս-տիճանաբար սոցիալիզմից կոմունիզմին անցնելու շրջանում:

Գրողի դերը մեր յերկրի հասարակական կյանքում: Գերա-
գույն հորհրդի գրող-դեպուտատներ: Խորհրդային պոզիների
պարզեփառումը շքանշաններով:

5. Խորհրդային հայկական գրականությունը: Ընդհանուր
աշխարհային խորհրդային հայկական գրականության զարգացման
հիմնական մոմենտների մասին (2 ժամ):

Հայաստանի խորհրդայնացումը և հայ ժողովրդի ազգային
մերածնունդը՝ Լենինի-Ստալինի կուսակցության ազգային քաղա-
քականության շնորհիվ:

Ձեռով ազգային, բովանդակով՝ յամբ սոցիալիստական հայկական կուլտուրայի ու արվեստի զարգացումը:

Խորհրդային հայկական գրականությունն ընդհանուր միութենական բաղմալեզու խորհրդային գրականության անբաժանելի որդանական մասը:

Խորհրդային հայկական գրականության սկզբնավորումը և զարգացման առաջին շրջանը, «Դարբնոց» (Հ. Հակոբյանի խմբագրությամբ. 1921—1923 թ. թ.) և «Մուրճ» (Ազ. Վշտունու խմբագրությամբ. 1922—1923 թ. թ.) ամսագրերը, նրանց դերը պրոլետարական խորհրդային գրականության ստեղծման ու զարգացման համար մղված պայքարում:

Սոցիալիստական շինարարության պրոցեսների, ինդուստ-
րացման ու կոլեկտիվացման, նոր, սոցիալիստական մարդու,

ժարդկային նոր հարաբերությունների ու կենցաղի ձևավորման արտացոլումը գրականության մեջ:

Խորհրդային արձակի զարգացումը. Արազու, Ստ. Զորյանի,
Դ. Դեմիրձյանի, Մ. Մանվելյանի, Սիրասի, Հր. Քոչարի, Քր.
Թափալցյանի և մյուսների յերկերը:

Խորհրդային պոեզիայի զարգացումը. Ն. Զարյանի, Գ. Սար-
յանի, Ազ. Վշտունու, Ս. Տարոնցու, Ս. Վահունու, Հ. Շիրազի,
Սարմենի, Աղավնու և մյուսների ստեղծագործությունները:

Դրամատուրգիայի զարգացումը. Դ. Դեմիրճյանի, Վ. Վաղարշյանի, Արմ. Գուլազյանի, Լ. Միքայելյանի և մյուսների դրամատիկական գործերը:

Խորհրդային հայկական գրականության հետագա զարգացումը սոցիալիստական շինարարության ծավալման ու սոցիալիզմի հաղթանակի պայմաններում: Ժողովրդի թշնամիների մերկացումը և լիկվիդացիան գրականության բնագավառում:

Ստալինյան Սահմանադրությունը և գրական ստեղծագործության հետագա բուռն զարգացումը սոցիալիստական ռեալիզմի ուղիով: Գրական նոր կադրերի աճումը արձակի ասպարիզում. Հր. Քոչար («Ուսեն վասպուրի ճանապարհորդությունը»), Քր. Թափալցյան («Վիկտորիա», «Կյանքի արշալույսը»): Պոեզիայում—Սարմեն, Հով. Շիրազ, Գ. Բորյան, Աղաձնի և մյուսները, Դրամատուրգիայում—Լ. Միքայելյան («Գոշ»), Ա. Արաքսյան («Նամանվել»):

Խորհրդային Միության ժողովուրդների աճեցնալու քաղաքական գործունեության իմաստը, նաև հայ խորհրդային գրողների (Նայիրի Զարյան, Դեր. Դեմիրճյան, Արազի, Ստ. Զորյան, Գեղ. Սարյան, Հովհ. Շիրազ, Գուրգեն Բուրյան) պարզեցված ու մարտնչական շարժաններով:

6. Արազի (Մեղ. 1878 թ.) (5 ժամ): Արազու կենսագրու-
թյունը: Արազին շքանշանակիր գրող:

Արագու մինչև հոկտեմբերյան շրջանի ստեղծագործությունը, բողոք՝ սոցիալական անհավասարության, բռնության և իմպերիալիստական պատերազմի դեմ: Նրա արձակ բանաստեղծությունները և պատմվածքները («Արևը», «Կիսատ տունը», «Վանդակներում», «Կարմիր համբույր»): Հեղափոխական բանվորնե-

րի և ընդհատակի նկարագրումը Արազու յերկերում («Կարմիր հարսնացուն», «Ուղակում»):

հարսնացուն», «Ուղակում»): Արազու գրական գործունեությունը խորհրդային շրջանում նոր թեմատիկա, կոլտնտեսական շինարարությունն ու նոր կենցաղի հաջող պատկերումը Արազու յերկերում («Հազար զըլխանին», «Մոլախոտը», «Դավադրություն»): Սոցմրցման պատկերումը և վերափոխվող ինտելիգենտի տիպը «Զրվեժի ցուքում» վիպակի մեջ, Թարյանի տիպի վերլուծումը: Իրականության ուսուցողական պատկերումը Արազու յերկերում:

Յերևույթների արտաքին նկարագրովյան ժլատությունը Արազու գրվածքներում — դիալոգների և հոգեբանական դրու- թյունների պատկերման գերակշռությունը: Նկարագրվող յերե- վույթների սոցիալական-քաղաքական կողմի ընդգծումը: Արազին մանկական գրող:

Արագու լեզվի պարզությունը:

у з п к р б р

Արևը, Կիսատ տուն, Վանդակներում, Զրկեժի ցուքում, Կար-
ժեր հառնապան, Դավադրություն, ընկեր Մուկուլը:

7. Գ. Դեմիրեյան (Ծնվ. 1877 թ.) (5 ժամ). — Դեմիրճյանի
կենսագրությունը:

Կենսագրութիւնը: Դեմիքիւ՝ շքանշանակիր գրող: Գրական գործունէութիւնը մինչՆոկտեմբերեայան շրջանում. բանաստեղծութիւններ, պատմվածքներ, դրամա: Գրական նկարագիրը և

Աշխատավարձերը, դրամա:
Աշխատավարձերը շերտերի ճնշված վիճակի նկարագիրը և
իմպերիալիստական պատերազմի դեմ ուղղված բողոքը Դեմիրճ-
յանի մինչհոկտեմբերյան պատմվածքներում («Ավերոգը», «Ժպի-
տը», «Խանութպանը»):

Դեմիրճյանը լիորակա դրամատուրգ։ Դեմիրճյանի հոկտեմբերյան շրջանի դրամատիկական գործերը։ Քաջ Նազարը կոմիտեական և նրա գեղարվեստական արժանիքները։

մեղիան և նրա գեղարվեստական արժեքները՝
 Խորհրդային մարզկանց պատկերումը Դեմիտրևյանի պատմը-
 վածքներում («Կայսրանի Ակոփը», «Սաթնո», «Մաբեթը»)։ Այդ
 պատմվածքներում ընդգծված հակադրությունը — հերոսների ան-
 ցլալի և ներկայի միջև։

ցյալի և ներկայի միջև:
Խորհրդային գյուղը Դեմիրճյանի յերկերում, աշխատավոր-
ների կյանքի վերափոխման պատկերումը:

Սոցիալիստական գյուղի համար մղվող պայքարի արտա-
քուրմը Դեմիրճյանի «Ռաշիդ» վիպակում: Ռաշիդի և թշնամի-
ների փոխհարաբերության ճիշտ պատկերումը: Ռաշիդի կերպարի
վերլուծությունը:

Վերլուծությունը:
Դեմիրճյանի դիալոգների կենդանությունը և տիպիկա-
նությունը:

у з п к р б р

Ռաշիդը, Ավելորդը, Խանուբպանը, Քաջ Նազարը, Կայա-
բանի Ակոփը: (1881 թ.) (5 ժամ).— Զորյանի

8. Ստեփան Զորյան (ծնվ. 1890 թ.) (5 ժամ).— Զորյանի
կենսագրությունը: Զորյանը— շքանշանակիր գրող:

[illegible]

Գահիր հոգեբանությունն Վերլուծումը:
Բուշեիկ կնոջ կերպարը «Գրադարանի աղջիկը» վեպում.
Վիկտորիան — բուշեիկուհու առաջին կերպարը հայ խորհ. ար-
ձակ գրականության մեջ:
Նախնիների հոգեբանությունը և հեղափոխության

Մոր գիտակցության զարգացումը և հեղափոխության
անհրաժեշտության ըմբռնումը «Գրադարանի աղչիկը» վիպակում:

Սոցիալիստական շինարարության պատկերումը. «Սպիրտակ
փաղաք»-ը: Ստ. Զորյանի «Մի կյանքի պատմություն» ինքնա-
կենսագրական վեպը. նրա գեղարվեստական բարձր արժեքը,
անցյալը ճանաչելու տեսակետից, Ստեփան Զորյանի մասնակե-
ցությունը խորհրդային մանկական գրականության զարգացմա-
նը:

նր: Ստեփան Զորյանի պատմվածքների ու վիպակների կոտ
կառուցվածքը, պատմելու հետաքրքիր ձևը (հաճախ առաջին
դեմքով), գրվածքի մասերի համաչափությունը, հերոսների հոգե-
բանությունն ու հալիստական պատկերումը, բնության գեղեցիկ

նկարագրություններ, Ստ. Զորյանը վարպետ արձակագիր: Ստ. Զորյանը — թարգմանիչ. Լ. Տոլստոյի «Պատերազմ և խաղաղություն» վեպի թարգմանությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Պատերազմ. Գրադարանի աղջիկը. Հեղկոմի նախագահը:

9. Ազատ Վշտունի (ծնվ. 1894 թ.) (4 ժամ).— Ազ. Վշտունու կենսագրությունը: Գրական գործունեությունը սկիզբը նախորդ հրատարակչին շրջանում. անհատապաշտական լիրիկա: Վշտունու ստեղծագործությունը խորհրդային շրջանում. Անդրկովկասյան ժողովուրդների յեղբայրության և սոցիալիստական վերածնության լիրիկա. «Աղբբեջան» և այլ բանաստեղծություններ: Յեվրոպական իմպերիալիզմի ճնշման տակ հեծող ժողովուրդների կյանքն ու հեղափոխական զարթոնքը Վշտունու պոեզիայում. հեղափոխական ուժանդատիկա. «Հուզանք ու զանգ», «Նեոորիենտալիզմ» («Նոր արեվելք») ժողովածուները, «Ռամ-Ռոյ» պոեմը: Քաղաքացիական կռիվները, խորհրդային հայրենիքի կյանքն ու պաշտպանությունը Վշտունու պոեզիայում. «Բանաստեղծություններ» (1934 թ.): Լենինը Վշտունու ստեղծագործության մեջ. «Լենին» բանաստեղծությունը: Վշտունու ստեղծագործության թերությունները — վորոշ հանգամանակներում և սխեմատիզմի տարրեր: Վշտունու պոեզիայի լեզուն. գունագեղություն, պատկերավորություն, յերաժշտականություն:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ռամ-Ռոյ
Աղբբեջան
Լենին

10. Նաիրի Զարյան (ծնվ. 1900 թ.) (5 ժամ).— Ն. Զարյանի կենսագրությունը. Զարյանը — կրկնակի շքանշանակիր բանաստեղծ:

Զարյանի խորհրդային շրջանի առաջին տարիների ստեղծագործությունը. «Ջրանցքի կապույտ յերկրում» ժողովածուն (1925 թ.): Այդ շրջանի պոեմները («Հրանուշ», «Նոյեմբերյան որերին», «Տաթևի ժայռից», «Տրիբունը», «Ապստամբություն», «Պատմում

և կարմիր դիրեկտորը»); հեղափոխական ուժանդատիկան, վորպես գերիշխող գիծ առաջին շրջանի ստեղծագործություններում:

Խորհրդային կարգերի համար մղված պայքարի պատկերումը և հեղափոխության մեջ բոլշևիկ մարտիկի կերպարներն այդ շրջանի յերկրում:

Ն. Զարյանի ստեղծագործությունը յերկրի վերակառուցման Ստալինյան Հնգամյակների շրջանում: Խորհրդային գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման համար մղվող պայքարի պատկերումը Զարյանի պոեզիայում և արձակում. «Ռուշանի քարափը» և «Սաքո Միկինյան» պոեմները. գյուղում սրված դասակարգային պայքարի, կոլտնտեսական շարժման դժվարություններն ու հաղթանակը, նախկին մենատնտես գյուղացու հոգեբանական-իրեական վերափոխման ռեալիստական պատկերումն այդ պոեմներում ինչպես և «Հացավան» վեպում:

Զարյանի խոհական-քաղաքական պոեզիան. «Յերկու հանձարեղ գլուխ», «Ֆիրդուսի»:

Ժողովուրդների մեծ առաջնորդ ընկ. Ստալինը Ն. Զարյանի պոեզիայում. «Կոլումբներ», «Դյուցազնագիրք» պոեմները և «Ստալին» բանաստեղծությունը:

Ն. Զարյանի ստեղծագործության բազմաժանրությունը. լիրիկական վոտանավորներ, պոեմներ, վեպ և այլն:

Զարյանի լեզուն, ինքնատիպ վոճը, նրա ստեղծագործությունների ուժեղ պաֆոսը, պատկերավորությունը, մարտականությունը, տաղաչափության բազմազանությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ստալին, Լենին (մի գլուխ «Դյուցազնագիրք» պոեմից), Ստալին (այս պոեմի նախերգանքը), Ֆիրդուսի: Յերկու հանձարեղ գլուխ:

11. Գեղամ Սարյան (ծնվ. 1902 թ.) (3 ժամ).— Գ. Սարյանի կենսագրությունը: Սարյանը շքանշանակիր բանաստեղծ: Սարյանի լիրիկան. խորհրդային քաղաքացու կյանքի ու աշխատանքի գովերգը, նրա հուզաշխարհի գեղարվեստական նկարագիրը Սարյանի բանաստեղծություններում («Յերկաթե վոտանաձայններ»): Սոցիալիստական շինարարության գովերգը Սարյանի «Քաղաքը» և «Քաղաք. Խորհրդային Հայաստանի մասին» բանաստեղծություններում:

Քաղաքացիական կռիւները պատկերումը Սարյանի «Յերեք յերգ» պոեմում, «Տարեդարձի յերգը» և այլ բանաստեղծութիւններում: Կոլեկտիվիստական հոգեբանութեան արտահայտութիւնները Սարյանի բանաստեղծութիւններում («Լուցկին», «Ճորճուրդ»): Սարյանն իբրև արթնացող Արեւելքի յերգիչ («Միջուրեք»): Ֆեոդալական-կապիտալիստական արեւելքի կնոջ ստրկական անազատ կյանքի և նրա ազատագրման շուրջը հյուսված արեւելյան լեզենդները («Իրանի», «Գլուխարա»):

Իսպանիայի հեղափոխական պայքարի արտացոլումը Սարյանի «Իսպանական» պոեմներում:

Սարյանի լեզվի պարզութիւնն ու պատկերավորութիւնը, լիրիկական անմիջականութիւնը: Գ. Սարյանը Հ. Հայնեյի և Տ. Շեվչենկոյի թարգմանիչ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քաղաքը	Պահակը
Տարեդարձի յերգ	Բալլադ խորհրդ. Հայաստանի մասին
Դամբարանը	Յերեք յերգ
Նախատինքը	Իրանի

12. Սիրաս (ծնվ. 1902 թ.) (3 ժամ).— Սիրասի կենսագրութիւնը: Իմպերիալիստական պատերազմի զոհերի պատկերումը Սիրասի «Հարցրեք նրանց» վեպում: Հայաստանի քաղաքացիական կռիւների ու սոցիալիստական շինարարութեան պատկերումը «Զգրված որենք» վեպում:

«Զգրված որենք»-ի տիպերի վերլուծումը:

Քաղքենութեան և ժողովրդի թշնամիների դիմակազերծումը «Զգրված որենք»-ում: Ժողովրդական հեքիաթների հաջող մշակումը Սիրասի կողմից («Մամեն ու Աշեն»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Զգրված որենք
Մամեն ու Աշեն
Հարցրեք նրանց

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԳՐԱ-ԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա. ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդհանուր աւանդի ուսական խորհրդային գրականութեան մասին. ուսական խորհրդային գրականութիւնն ընդհանուր Միութեանական գրականութեան առաջավոր ղեկավար ջոկատը:

Ռուսական խորհրդային գրականութեան համաշխարհային նշանակութիւնը: Նրա ամենագլխավոր ներկայացուցիչները. Ա. Մ. Գորկի, Վլ. Մայակովսկի, Ֆուրմանով, Ֆադեյեւ, Մ. Շոլոխով, Ալ. Տոլստոյ, Ն. Ասեյեւ, Եդ. Բազրեցկի, Սերաֆիմովիչ, Վս. Իվանով, Վալ. Կատայեւ, Նովիկով-Պրիբոյ, Նիկ. Ոստրովսկի:

1. Ա. Մ. Գորկի (1868—1936) (7 ժամ):

Լենինը Մ. Գորկու մասին:

Վ. Մոլոտովի ճառը — «Ա. Մ. Գորկու հիշատակին»:

Մ. Գորկին — պրոլետարական արվեստի խոշորագույն ներկայացուցիչ: Մ. Գորկու նշանակութիւնը, վորպես սոցիալիստական ռեալիզմի գրականութեան հիմնադիր և կլասիկ:

Մ. Գորկին վորպես անցյալի ամբողջ կլասիկ գրականութեան լավագույն տրագիցիաների շարունակող: Իմպերիալիզմի դարաշրջանի հիմնական հասարակական հակասութիւնների արտացոլումը Գորկու յերկերում: Պրոլետարիատի հեղափոխական պայքարի և հաղթանակի անհրաժեշտութեան հաստատումը Գորկու կողմից:

Մեծ գրող — հեղափոխականի կյանքի և ստեղծագործական ուղին:

Գորկու մանկական տարիները: Աշխատանքային կյանքը: Կազանի շրջանը: Գորկու մերձեցումը հեղափոխական ուսանողական խմբակների հետ: Ռուսաստանում թափառաշրջելու տարիները: Գրական գործունեւութեան առաջին տարիները: Գորկու հեղափոխական աշխատանքը: Հալածանքները ցարական կառավարութեան կողմից: Վտարանդիւթեան տարիները: Ինտենսիվ գրական աշխատանքն այդ տարիներին: Գորկու մտերմութիւնը Վ. Ի. Լենինի հետ: Վերադարձը Ռուսաստան: «Летопись» ժուռնալի հրատարակութիւնը: Յերկրորդ անգամ արտասահման մեկնելը: Գրական գործունեւութիւնն այդ տարիներին: Վերջնականա-

պէս ԽՍՀՄ գալը: Իր ժողովրդին, կոմունիստական կուսակցության գործին, Լենինի-Ստալինի գործին հավատարիմ ու նվիր-
ված՝ Գորկու դրական, հրապարակախոսական և հասարակական գործունեությունը ԽՍՀՄ-ում:

Մ. Գորկու ստեղծագործությունը մինչև Մեծ Հոկտեմբերը:

Հասկացողություն հեղափոխական ուժանտիզմի մասին: Վաղ հասակի Գորկու հեղափոխական ուժանտիզմը: Մ. Գորկու այդ շրջանի ստեղծագործական ժանրերը, լեզենդներ, հեքիաթներ, յերգեր: «Պառավ Իզերգելը»: Կոչ դեպի սխրագործություն (ПОДВИГ) հանուն մարդկության ազատագրման (Դանկո): Կոչ դեպի հեղա-
փոխական պայքար «Յերգ Բազելի մասին», «Յերգ Մրրկահավի մասին» յերկերում: Սյուժեյի պայմանականությունը, պատեթիկ լեզու, նրա հագեցվածությունը փոխաբերություններով, բուռն կերպով ազատության ձգտող մարդուն ուժանտիկ դարձնելը— վորպես Մաքսիմ Գորկու ստեղծագործության բնորոշ գծեր այդ շրջանում:

Գորկու ստեղծագործության ռեալիստական գծերի աճը «Կո-
նովալով» պատմվածքում:

Հասկացողություն սոցիալիստական ռեալիզմի մասին:

Մ. Գորկու անցումը մեծ վիպագրական ձևին, պատմված-
քից դեպի պիեսան և վեպը՝ 1905 թ. հեղափոխության նախա-
պատրաստման և զարգացման շրջանում:

«Հատակում» պիեսան: Թափառական Լուկայի կեղծ միտ-
թարություն և համբերության քարոզի մերկացումն այդ պիե-
սայում:

Բանվոր-հեղափոխականի բնավորության կերտումը Մ. Գոր-
կու ստեղծագործության մեջ. «Մայր» վեպը, վորպես՝ ցարիզմի
ու կապիտալիզմի դեմ մղված պրոլետարական ու համաժողովրդ-
դական պայքարի եպոպեա: Հեղափոխական պայքարի կրակում
նոր մարդու ծննդի պատկերումը: Պրոլետարական հեղափոխա-
կանների տիպերը վեպում: Վեպի հասարակական-պատմական
նշանակությունը, նրա գեղարվեստական արժեքը: Վ. Ի. Լենինը
«Մայր» վեպի մասին:

Մ. Գորկու ստեղծագործությունը ռեալիստիկ շրջանում քաղ-
քենական միջավայրի բթամտության, անշարժության, մերկացու-
մը («Городок Окуров»):

Վ. Ի. Լենինի նամակագրությունը Մ. Գորկու հետ ռեալ-
ցիայի տարիներին և հետագայում:

Մ. Գորկու հակապատերազմական գործունեությունը իմ-
պերիալիստական պատերազմի շրջանում: «Летопись» ժուրնալի
հրատարակումը:

Մ. Գորկու ստեղծագործությունը Հոկտեմբերից հետո:

Իրականության բազմակողմանի ընդգրկումը՝ հեղափոխական
ըմբռնողությամբ: Կապիտալիզմի խորն ու բազմակողմանի մեր-
կացումը. «Արտամոնոպոլիների գործը», «Կլիմ Սամգինի կյանքը»,
«Յեգոր Բուլիշևի և ուրիշները»:

«Արտամոնոպոլիների գործը» վեպը. կապիտալիստական տնտե-
սության անխուսափելի սնանկացման պատկերումն այս վեպում:
Հիմնական դեմքերը. Իլիա Արտամոնովի բնութագրումը: Իլիա
Արտամոնովը՝ բուրժուազիայի տիպիկական ներկայացուցիչ, վո-
րը դալիս և փոխարինելու ազնվականության: Արտամոնովյան
ընտանիքի միջին և կրտսեր սերնդի ալլասերման ցուցադրումը՝
Իլիայի ժառանգների՝ Պյոտրի, Նիկիտի, Ալեքսեյի, Յակովի,
Միրոնի կերպարներով: Նրանց բնութագրումը և դատապարտու-
մը: Դինամիկ զարգացման մեջ տրված պատկերների տիպակա-
նությունը. ցայտունությունը պատկերների նկարագրության մեջ:
Լեզվի արտահայտչական, հյուսվածության զուգորդումը նրա
պարզության հետ:

Մ. Գորկին սոցիալիստական ռեալիզմի հիմնադիր և խոշո-
րագույն ներկայացուցիչ: Մ. Գորկու գեղարվեստական ստեղ-
ծագործական մեթոդի հիմնական գծերը. խորը գաղափարակա-
նությունը, հումանիզմը, նրա ստեղծագործության կուսակցա-
կանությունը և ժողովրդականությունը, յերկասիրությունների փի-
լիսոփայական-քաղաքական հագեցվածությունը, պատկերների
խորությունը և տիպականությունը: Գորկին և ֆուկլորը: Գոր-
կու աշխատանքը խոսքի վրա: Գորկին՝ խմբագիր: Գորկին և
խորհրդային գրականությունը: Մ. Գորկու ստեղծագործական
փորձերի նշանակությունը խորհրդային գրողների համար: Գոր-
կին՝ քննադատ: Գորկին՝ հրապարակախոս:

Մ. Գորկու պայքարը նոր սոցիալիստական մարդու համար:
Պայքար հանուն սոցիալիստական կոլտուրայի, ընդդեմ իմպե-
րիալիստական բարբարոսության և իմպերիալիստական պատե-

րազմի («Յեթե թշնամին անձնատուր չի լինում՝ նրան՝ վոչնչացնում են»): «Կոպտուրաների մասին», «Նոր մարդու մասին»):

Գորկին և խորհրդային թատրոնը:

Ա. Մ. Գորկու սպանումը իմպերիալիստական ագենտների ձեռքով:

Գորկու մեծ հեղինակության ընդունումը ժամանակակից մարդկության ամբողջ առաջադիմական մասի, առաջավոր կուլտուրայի և արվեստի լավագույն ներկայացուցիչների կողմից: Խորհրդային մեծ գրող Մ. Գորկու ստեղծագործության համաշխարհային նշանակությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Պառավ Իգերգիլը

2. Կոնովալով

3. Հատակում

4. Մայրը

5. Արտամոնովների գործը:

2. Վ. Մայակովսկի (5 ժամ): Մայակովսկին վորպես «մեր խորհրդային եպոխայի լավագույն և ամենատաղանդավոր պոետը» (ՍՍՍՀԻՆ):

Մայակովսկու կենսագրությունը:

Մայակովսկու վաղ շրջանի ստեղծագործությունը. նրա բողոքն ու ծաղրը տիրող բուրժուական կարգերի դեմ: Մայակովսկու ըմբոստացումը իմպերիալիստական պատերազմի դեմ և կոչ դեպի հեղափոխությունը. «Վոլնաշարի ֆլեյտան» և «Պատերազմ ու խաղաղություն» պոեմները:

Հեղափոխության կանխազգացումը համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի տարիներին: Ծնշված ու տանջված մարդու թեման Մայակովսկու այդ շրջանի ստեղծագործության մեջ. Մայակովսկու պայքարը բուրժուական-ազգայնական գրականության դեմ:

Ընկեր ՍՍՍՀԻՆԸ՝ Մայակովսկու մասին, «Մայակովսկին յեղեկ է ու մնում և խորհրդային եպոխայի լավագույն և ամենատաղանդավոր պոետը»:

Վ. Մայակովսկու ստեղծագործական ուղին Հոկտեմբերից հետո: Մայակովսկու անվերապա անցումը սոցիալիստական հեղափոխության կողմը: Մայակովսկու հեղափոխական լիրիկան,

նրա ստեղծագործության խոշոր դերը քաղաքացիական կռիվների և խորհրդային իշխանության առաջին տարիներում («Ռոստայի պլակատները», «Չախ մարշ»-ը, «15000000»-ը, «Ժողովատրաքները», «Միստերիա բուֆ»-ը): Լենինի կարծիքը Մայակովսկու այդ շրջանի ստեղծագործության մասին: Սոցիալիստական հայրենիքի և խորհրդային հայրենասիրության թեման Մայակովսկու ստեղծագործության մեջ («Բանաստեղծություն խորհրդային պասպորտի մասին»): Մայակովսկու սատիրան:

Խորհրդային իշխանության թշնամիների և քաղքենության դիմակազերծումը Մայակովսկու յերկերում («Յերկչոտը», «Պոմպադուրը»):

Մայակովսկին վորպես հեղափոխության տրիբուն և պրոպագանդիստ: Հանճարեղ առաջնորդների հերոսական պայքարի լավագույն պատկերումը «Լենին» պոեմում: Մայակովսկին վորպես մեծ ռեալիստ, նրա պատկերած յերևույթների կոնկրետությունը, տիպականությունը: Մայակովսկու լեզվի պարզությունը և ժողովրդայնությունը:

Մայակովսկու պոեզիան և սոցիալիստական ռեալիզմը: Վերացական հիպերբոլիզմի հաղթահարումը բանաստեղծի կողմից:

Մայակովսկու ստեղծագործության հեղափոխական բանաստեղծական նովատորությունը և ժողովրդայնությունը:

Մայակովսկու պոեզիայի ստեղծագործական պրիմները:

Բառապաշարի հարստացումը Մայակովսկու պոեզիայում: Ռիթմի ազատությունը: Բանաստեղծական կոտորված տողը և նրա հիմնավորումը Մայակովսկու վոտանավորներում: Խոսակցական հոնտորական առոգանությունը Մայակովսկու վոտանավորներում:

Մայակովսկու ազդեցությունը Խորհրդային Միության ժողովուրդների պոեզիայի և Արեվմուտքի հեղափոխական պոեզիայի վրա: Մայակովսկու պոեզիան և կլասիկ ժառանգությունը. Պուշկին-Նեկրասով-Մայակովսկի:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Լենին, Բանաստեղծություն խորհրդային պասպորտի մասին, Կարմիր բանակային յերգ, Յերկչոտը, Լավ է, Պատերազմ և խաղաղության, Ժողովատրաքները, Պոմպադուր:

3. Մ. Շոլոխով (5 ժամ): Շոլոխովի կենսագրությունը: Շոլոխովը վորպես հետհետեմբերյան ռուսական միպագրության խոշորագույն դեմքերից մեկը: Իմպերիալիստական պատերազմի և քաղաքացիական կռիվների պատկերումը Շոլոխովի ստեղծագործությունների մեջ: Բուրժուական-կալվածատիրական հասարակարգի և իմպերիալիստական պատերազմի քննադատությունը «Խաղաղ Դոն» վեպում: Աշխատավոր կազակության անցումը խորհրդային իշխանության կողմը նույն վեպում: Գրիգորի Մելեխովի կերպարը: Կազակության դասակարգային հակամարտությունների ճիշտ լուսաբանումն այդ վեպում: Գյուղի կոլեկտիվացման համար մղվող պայքարի պատկերումը Շոլոխովի «Հերկած խոպան» վեպում: Բուլճեիկյան կուսակցության ղեկավար և կազմակերպիչ դերի ցուցադրումը նույն վեպում: Դավիդովի, Նագուլնովի, Ռազմյոտնովի տիպերի վերլուծումը: Ընկ. ՍՏԱՆԻՆԻ դերը ինչպես և ցույց տրված «Հերկած խոպան»-ում: Աշխատավոր գյուղացու վերափոխումը և կոլտնտեսության հաղթանակը Շոլոխովի վեպում: Ռազմյոտնովի, Լյուբիշկինի, Ուշակովի տիպերը: Դասակարգային թշնամու պատկերը Շոլոխովի վեպում: (Ուսորմլնով, Բորոդին և այլն):

Կոլտնտեսական գյուղացիության սոցիալիստական վերադաստիարակության պրոցեսի պատկերումը նույն վեպում: Վեպի կոմպոզիցիայի առանձնահատկությունը, պեյզաժը վեպում: Պատկերների տիպականությունը, բնավորությունների խտացումը, յուրորը «Հերկած խոպան»-ում: Շոլոխովի ստեղծագործության զարգացումը խորհրդային գրականության ժողովրդայնության ուղղությամբ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ն Ր

Հերկած խոպան:

ՈՒԿՐԱԻՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ՈՒԿՐԱԻՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

17. Պավլո Տիչինա (1 ժամ).— Տիչինայի կենսագրությունը: Տիչինայի նախահեղափոխական շրջանի ստեղծագործության սիմվոլիստական տարրերը և դրանց հաղթահարումը Տիչինայի:

չինայի՝ դեմոկրատական տենդենցների կողմից: Ժողովրդական ստեղծագործության ռուսագործումը Տիչինայի այդ շրջանի ստեղծագործության մեջ: Քաղաքացիական կռիվի մոտիվները և խորհրդային Ուկրաինայի յերջանիկ ապագայի գովերգը Տիչինայի «Արևային նրբասրինգներ» ժողովածույի մեջ՝ 1918 թվին և «Գութան» ժողովածույի մեջ՝ 1920 թվին: Տիչինայի գաղափարական ստեղծագործական հետագա զարգացումը, նրա ընդհուպ մոտեցումը պրոլետարիատին և նրա կուսակցությանը:

Բուլճեիկյան կուսակցության և նրա անձնազոհ մարտիկների պատկերումը Տիչինայի բանաստեղծություններում ու պոեմներում: Տիչինան վորպես մասսայական-ժողովրդական յերգի վարպետ:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

18. Մաշաշվիլի (1 ժամ).— Մաշաշվիլու կենսագրությունը: Մաշաշվիլին վորպես Վրաստանի պրոլետարական գրականության լավագույն ներկայացուցիչներից մեկը: Աշխատանքի ազատագրման գովերգը Մաշաշվիլու բանաստեղծություններում («Ուրմուկի»): Խորհրդային Վրաստանի գովերգը Մաշաշվիլու բանաստեղծություններում («Խորհրդային Հայրենիք»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ն Ր

1. Խորհրդային Հայրենիք
2. Լայթուրի կոմյերիտուհին

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

19. Ս. Վուրդուն (1 ժամ).— Վուրդունի կենսագրությունը: Վուրդունը վորպես Ադրբեջանի խորհրդային պոեզիայի լավագույն ներկայացուցիչներից մեկը: Վուրդունը վորպես քաղաքական պոեզիայի ներկայացուցիչ: Սոցիալիստական շինարարու-

թյան և կուսակցության մեծ առաջնորդ՝ ընկ. Ստալինի պատկեր-
րումը Վուրդունի բանաստեղծություններում («Ստալին», «Յերգ
յերջանկության»): Կովկասի ժողովուրդների յեղբայրության գովեր-
գը Վուրդունի բանաստեղծություններում («Կովկասը»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Յերգ յերջանկության
2. Կովկաս

ԲԵԼՈՒՌՈՒՍՍԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԲԵԼՈՒՌՈՒՍՍԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱ-
ԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

20. Յանկա Կուպալա (1 ժամ): Կուպալայի կենսագրու-
թյունը: Գյուղացիության ծանր վիճակի նկարագրությունը Կու-
պալայի նախահոկտեմբերյան շրջանի բանաստեղծություններում:
Խորհրդային հայրենասիրությունը Կուպալայի բանաստեղծությու-
ններում:

Անցյալ Պոլեսյեյի խավար կյանքի և ներկայիս Բելոռու-
սիայի սոցիալիստական շինարարության հակադրությունը Կու-
պալայի «Դրիսա գետի վրա» պոեմում:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Յերկու բարդին
2. Բելոռուսներ

21. ԽՍՀՄ ժողովուրդների ստեղծագործությունը (3 ժամ):
Ժողովրդական ստեղծագործության զարգացումը ԽՍՀՄ-ում:
Ժողովրդական յերգիչների (Ս. Ստալինի, Զամբուլ, Սեփո և
այլն) ստեղծագործությունները Լենինի և ՍՍԱԼԻՆԻ մասին:
Խորհրդային հայկական ֆոլկլորը:

Նրա թեմատիկան. Գովք-ներբող Հոկտեմբերյան Սոցիալիս-
տական Մեծ հեղափոխության, Խորհրդային իշխանության, քա-
ղաքացիական կռիվների, Խորհրդային հայրենիքի ու նրա անվա-
նի հերոսների, Կարմիր բանակի, բոլշևիկյան կուսակցության,
նրա առաջնորդների ու ղեկավարների (Լենին, Ստալին, Կիրով,
Որջոնիկիձե, Միկոյան) մասին: Սոցիալիստական շինարարու-

թյան, կոլտնտեսային կյանքի, Ստալինյան Սահմանադրության,
Խորհրդային հայրենիքի պաշտպանության, կոմսոմոլի կյանքի ու
աշխատանքի, կնոջ ազատագրման, ժողովուրդների յեղբայրու-
թյան և այլ թեմաները Խորհրդային ֆոլկլորում:

Կուլտուրական հեղափոխության հաջողությունների, աշխա-
տավորների հասարակական-քաղաքական գիտակցության աճ-
ման, նրանց կողմից սոցիալիզմի ու կոմունիզմի գաղափարների
խորը յուրացման արտացոլումը ժողովրդական ստեղծագործության
մեջ: Խորհրդային ֆոլկլորում ժողովրդի ու կոմունիզմի միասնության,
«ժողովուրդների մեծ բարեկամության» արտացոլումը, վորպես
Լենինի-ՍՍԱԼԻՆԻ կուսակցության ազգային քաղաքականության
արդյունքը:

Ֆոլկլորի ժանրերը. յերգեր, ձոներ, զրույցներ— հեքիաթ-
ներ, եպոս: «Լենին փաշա» ժողովրդական եպոսը և նրա գրական
մշակման փորձերը (2. Շիրազի «Լենին դուցազնի կռիվը» և
այլն):

22. Գրականության տեսության համառոտ ամփոփիչ դասըն-
թաց (10 ժամ):

1. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՈՐՊԵՍ ԻԴԵՈ- ԼՈԳԻԱ

Իդեոլոգիան վորպես կյանքի արտացոլումը մարդկանց գի-
տակցության մեջ: Իդեոլոգիայի հասարակական, պատմական և
դասակարգային բնույթը: Կյանքն արտացոլող գաղափարների
նշանակությունը հասարակության արտադրական, հասարակական
և քաղաքական պրակտիկ գործունեության համար:

Կյանքն ալլանդակող, հասարակությանը վնաս հասցնող կեղծ
գաղափարների հնարավորությունը: Գիտական, փիլիսոփայական
և գեղարվեստական մեծ յերկասիրությունների ճշմարտականու-
թյունը, ճշմարտության հայտնաբերումը և վերջինիս անհրաժեշ-
տությունը հասարակության զարգացման համար, ժողովրդի
շահերն արտահայտող առաջավոր դասակարգերի համար:

Հակասության հնարավորությունը գրողների իդեական
մտահղացման, համոզմունքների և նրանց յերկերում կյանքի
ճշմարտացի արտացոլման միջև: Կյանքը ճշմարտացիությամբ
ու խորությամբ արտացոլող յերկերի ժողովրդայնությունը:

2. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գեղարվեստական գրականությունը (պոեզիան), վորպես բանահյուսական արվեստ: Արվեստի առանձնահատկությունները, վորոնք տարբերում են նրան փիլիսոփայությունից և գիտությունից: Կյանքի արտացոլման պատկերավորությունը, գեղարվեստական կերպարների ընդհանուր բնույթը և կերպարների հուզականությունը (эмоциональность), վորն արտացոլում է գեղարվեստագետի գաղափարական վերաբերմունքը հանդեպ կյանքը: Գեղարվեստական կերպարների (ոբրազների) կոնկրետությունը, անհատականությունը, վորը տալիս է ակնառու շոշափելի պատկերացում կյանքի մասին: Գեղարվեստական մտահղացման ինդիվիդուալ գծերը և կերպարների մանրամասների նշանակությունը, վոր հնարավոր է դարձնում՝ ա) ընդգծել կյանքի տիպիկական առանձնահատկությունները, բ) արտահայտել գրողի գաղափարական վերաբերմունքը նրանց նկատմամբ:

Գեղարվեստական կերպարների իմացական և դաստիարակչական նշանակությունը: Խոսքը, վորպես միջոց բանաստեղծական կերպարների ստեղծման՝ տարբերելով այն նկարչությունից, քանդակագործությունից ու յերաժշտությունից և այլն:

3. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԻԴԵԱՆ

Ստեղծագործության մեջ արտացոլված կյանքի փաստերը և յերևույթները, վորպես հիմք նրա (ստեղծագործության) իդեական բովանդակության, նրա թեմատիկայի:

Կյանքի արտացոլման բարդությունը գեղարվեստական պատկերներում — սրանց մեջ կյանքի վորոշ կողմերի ընդգծումը, կողմեր, վորոնք առանձնապես շահագրգռում են գրողին, նրա համար հանդիսանալով գաղափարական պրոբլեմներ:

Գաղափարական պրոբլեմների լուծումը կյանքի՝ գրողին շահագրգռող կողմերի եմոցիոնալ գնահատման ճանապարհով:

Կյանքի եմոցիոնալ գնահատման հիմնական մոմենտները. նրա գաղափարական հաստատումը և գաղափարական բացասումը. այդ մոմենտների միասնությունը:

Կյանքի նկատմամբ արտահայտված գաղափարական վերա-

բերմունքի գրական տեսակները, — յումոր և սատիրա, կոմիզմ և յերգիծանք, սենտիմենտալիզմ, ռոմանտիկա և այլն:

Գեղարվեստական յերկի իդեան վորպես թեմատիկայի, գաղափարական պրոբլեմի և կյանքի հանդեպ ունեցած գաղափարական վերաբերմունքի ամբողջություն — միասնություն:

4. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿԻ ԿԵՐՊԱՐՆԵՐԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յերկի գործող անձանց կերպարները. նրանց սոցիալական խարակտերների տիպիկականությունը. խարակտերը բնորոշող գծերի առանձնացումը տիպ-կերպարի մեջ, գծեր, վորոնք կազմում են հերոսի կենսական կողմերը:

Տվյալ յերկի հերոսների սոցիալական խարակտերների կապը՝ իրենց իրական հասարակական հարաբերությունների հետ՝ արտացոլված նույն յերկում:

Յերկորդական դեմքերի կերպարները, վորոնք բնութագրում են գլխավոր հերոսներին, պատճառաբանում նրանց վարմունքը: Բնության պատկերները (пейзаж) և շրջապատող պարագաներ, նրանց դերը՝ հերոսների խարակտերների բացահայտման և գնահատման գործում:

5. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ — ԵՊՈՍ, ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԴՐԱՄԱ

Եպոսի առանձնահատկությունները. — իրական կյանքի ընդհանրացումներ կերպարներում, գործողության զարգացումը, վորը բացահայտում է հերոսների բնութագիրը, գրողի գաղափարական վերաբերմունքի արտահայտությունն առավելապես թեմատիկայի մանրամասների և կերպարների միջոցով:

Քնարերգության (լիրիկայի) առանձնահատկությունները. — Կյանքի ընդհանրացումները բանաստեղծի մտքերի և տրամադրությունների տիպականացման (типизация) ճանապարհով, ստեղծագործության նկարագրական բնույթը, գաղափարական գնահատումները՝ արտահայտված առավելապես վոճական մանրամասների միջոցով:

Լիրիկո-եպիկական ստեղծագործություններ:

Դրամայի մոտիկությունը եպոսին՝ տիպականացման սկզբուն-

բով: Դրաման, վորպես պոեզիայի և բեմական գործողության համադրում (սինթեզ), նրա կոմպոզիցիայի դիալոգիկ բնույթը: Բանաստեղծական տեսակների ծագումը:

6. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԺԱՆՐՆԵՐԸ

Ժողովրդական հեքիաթը վորպես եպոսի հնագույն ձև, նրա տեսակները՝ առասպել, լեգենդա, կենդանական հեքիաթ, առակ, կախարդական հեքիաթ: Հերոսական եպոսը, վորպես պատմվածք ժողովրդի զարգացման մասին, ազգային—պատմական դեպքերի և ընդհարումների մասին: Վեպը (ռոման), վորպես մեծ պատմվածք առանձին անհատների զարգացման մասին: Նովելան, վորպես ալգաիսի զարգացման եպիզոդ: Բարքանկարագրական (правоописательная) պատմվածքը, վորպես հասարակության դրություն, նրա կացութաձեւերի (уклад), նրա բարիքների և կենցաղի պատկերում:

Պոեմը և նրա ժանրերը: Ոչերկը և նրա տեսակները:

Դրամատիկական ժանրեր.— վողբերգություն (трагедия), վորպես հերոսի անհատական շահերի և հասարակական կամ բնական որենքների միջև յեղած հակասությունների պատկերում: Դրաման վորպես առանձին անհատների, դասակարգերի և ժողովուրդների ընդհարումների բեկման պատկերում: Կոմեդիան, վորպես առավելապես մերկացնող-սատիրական բնույթի պատկերացում՝ հասարակության դրություն, նրա բարքերի ու կենցաղի: Խնորհագայի դերը կոմեդիայում: Ֆարսը, վողբվիլը, վորպես կոմեդիայի տեսակներ:

Հիմնական լիրիկական ժանրեր.— ժողովրդական յերգ և նրա տեսակները, ներբող, յեղերերգություն (եւեգիա), եպիգրամա, պեյզաժային լիրիկա: Բալլադա:

7. ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գրական մեծ և փոքր ուղղությունների ընդհանուր բնութագրում:

Կլասիցիզմ (դասականություն). նրա առանձնահատկությունները.— անտիկ գրականության ընդորինակումը, հետեւումն պատրաստի ստեղծագործական կանոնների: Դատողականությունը

և սխեմատիզմը կերպարների ստեղծման ու գործողությունների զարգացման մեջ:

Ռոմանտիզմ, նրա առանձնահատկությունները.— հետաքրքրություն դեպի միջնադարը, դեպի ժողովրդական կյանքն ու պոեզիան, դեպի եկզոտիկան, ստեղծագործելու ազատությունը, բանաստեղծի վերամբարձ տրամադրությունների գերակշռումը կերպարների ստեղծման և գործողությունների զարգացման մեջ:

Ռեալիզմ. նրա առանձնահատկությունները.— գերակշռող հետաքրքրություն դեպի ժամանակակից հասարակական կյանքը, հավատարմություն իրականության նկատմամբ՝ բնավորությունների և գործողությունների զարգացման մեջ, կոնֆլիկտների լուծման խնդրում:

Բուրժուական եպոսայի ռեալիզմի առանձնահատկությունները. նրա քննադատական բնույթը, հակասություն հեղինակի հայացքների ու մտահղացումների և նրա կատարած՝ կյանքի ճշմարտացի ընդհանրացումների միջև:

Սոցիալիստական ռեալիզմ.— նրա առանձնահատկությունները. կառուցվող սոցիալիզմի իրականության հաստատումը, հեղափոխական ռոմանտիկան իբրև այդ հաստատման մոմենտ, ստեղծագործության պատմական նշանակության գիտակցականությունը՝ դիալեկտիկական-մատերիալիստական աշխարհայացքի հիման վրա:

8. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՅԵՐԿԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՁԵՎԸ

Գեղարվեստական յերկի բովանդակությունը, վորպես իդեա, վորը պատկերավոր կերպով արտացոլում և գնահատում է կյանքը:

Գեղարվեստական յերկի ձևը, վորպես բանահյուսական և կոմպոզիցիոն միջոց, վորի ոգնությամբ արտահայտվում է բովանդակությունը: Ձեւի և բովանդակության միասնությունը և բովանդակության գերակշռող նշանակությունը, վորն իրենով միաժամանակ վորոշում է ձևը:

Ձեւի և բովանդակության հակասության հնարավորությունները:

Ձեւի հիմնական կողմերը.— թեմատիկա, կոմպոզիցիա և

վոճ: Թեմատիկայի ելեմենտները.— թեմա, մոտիվ, յերկի սյու-
ժեն, յերկի կոլլիզիան և ինտրիգը, նրանց հանգուցը, կոլմի-
նացիան, լուծումը (развязка):

Կոմպոզիցիայի ելեմենտները.— հերոսների եքսպոզիցիա,
նրանց բնութագրելու միջոցները, նրանց գործողության պատճա-
ռաբանումը (мотивировка), սյուժեյի մասերի տեղադրություն,
հեղինակային շեղումներ:

Վոճի ելեմենտները.— սյուժեյի պատկերավորությունը,
(կերպարանավորումը, անձնավորումը, սիմվոլներ, ալլեգորիա,
հիպերբոլա), խոսքի պատկերավորությունը (մետաֆորա, մետո-
նիմիա, իրոնիա), բանաստեղծական սինտակսիս (եպիտետ, ինվեր-
սիա): Բանաստեղծական խոսքի ռիթմականությունը (ритмичность):

Չափաձո և արձակ. վոտանավորի շարահյուսման հիմնական
միջոցները, հիմնական չափերը.— վոտանավորի հանգը, ռիթմը
և նրա տեսակները. վոտանավորի տոներ և նրա տարբեր տեսակ-
ները:

9. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պոեզիան վորպես ժողովրդի և վոլջ մարդկության պատմու-
թյան պատկերավոր արտացոլում. առանձին պատմական ժամա-
նակաշրջանները բնութագրող մեծագույն գեղարվեստական յեր-
կերը, վորպես գրական ժառանգություն: Գաղափարական պրոբ-
լեմների կրկնության հնարավորությունը պատմական տարբեր եպո-
խաներում:

Անցյալի գեղարվեստական յերկերի հասարակական նշանա-
կությունը ներկայի համար:

ԲԵՐԱՆԱՅԻ ՍՈՎՈՐԵԼ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐ- ԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՅ (10-րդ դասարան)

1. Մ. Գորկի.— Պավելի ճառը «Մայրը» վեպից, Սատինի մո-
նոլոգը մարդու մասին «Հատակում» պիեսից:

2. Հակոբ Հակոբյան.— «Հեղափոխություն», «Քաղաքը»,
«Պրոլետարիատին»:

3. Ն. Զարյան.— «Ստալին» բանաստեղծությունը, «Դյուցազ-
նագիրք» պոեմի նախերգանքը, «Ռուլանի քարափը» պոեմից հատ-
վածներ, «Յերկու հանձարեղ գլուխ»:

4. Վ. Մայակովսկի.— Հատված «Լենին» պոեմից, «Կարմիր
բանակային յերգ», «Յերկշուտը»:

5. Մաշաշվիլի.— «Խորհրդային հայրենիք», «Լայթուրի կոմ-
յերիտուհին»:

6. Ս. Վուրզուև.— «Յերգ յերջանկության», «Կովկաս»:

7. Յա. Կուպալա.— «Բելոռուսները», «Յերկու բարդի»:

ԱՐՏԱԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ 10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Մ. Գորկի.— «Պիեսներ», «Ծառայության մեջ», «Մայրը»:

2. Հ. Հակոբյան.— «Յերկեր»:

3. Արազի.— Յերկեր:

4. Դ. Դեմիրճյան.— Յերկեր:

5. Ստ. Զարյան.— «Մի կյանքի պատմություն», «Գրադա-
րանի աղջիկը», «Յանկապատը»:

6. Ն. Զարյան.— «Հացավան», «Ռուլանի քարափը», «Ամ-
բոց», «Դյուցազնագիրք» (տպված «Խորհ. գրականություն» ժուռ-
նալում, 1940 թ.) և «Հավերժական գազաթներ» ժողովածուն:

7. Գ. Սարյան.— «Միջոց»:

8. Սիրաւ.— «Կյանքի կարոտը», «Զգրված որենք»:

9. «Լենինի հայկական ֆոլկլորում»:

10. «Ստալինը հայ ժողովրդի ստեղծագործության մեջ»:

11. Հովհ. Շիրազ.— «Մեր յերջանկությունը», «Արևի յերկիր»,
«Մոկաց Միրզա», «Յերգ Հայաստանի» ժողովածուն:

12. Հր. Քոչար.— «Ոգսեն Վասպուրի ճանապարհորդությունը»:

13. Քր. Թափալցյան.— «Կյանքի արշալույս»:

14. Սարմեն.— «Յերգաստան» ժողովածուն:

15. Սողոմոն Տարոնցի.— «Դարերի լեզուն», «Բանաստեղծու-
թյուններ»:

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՅԵՎ ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒ- ԹՅՈՒՆԻՅ

1. Սափր.— «Բանաստեղծություններ»:

2. Ուրդուրադի.— «Մշուշապատ Թավրիզը»:

3. Ս. Ստալսկի.— «Բանաստեղծություններ»:

4. Զ. Զամբուլ.— «Բանաստեղծություններ և պոեմներ»:

5. Մայակովսկի. — «Լենին», «Լավ է», «Բանաստեղծություններ»:

6. Ֆուրմանով. — «Խոռովություն»:

7. Շոլխով. — «Հերկած խոպան»:

8. Ա. Տոլստոյ. — «Հացը», «Պետրոս առաքինը»:

9. Ն. Ուստովսկի. — «Ինչպես եր կոփվում պողպատը», «Փո-

թորկածիններ»:

10. Սերաֆիմովիչ. — «Յերկաթե հեղեղը»:

11. Ն. Պրիբոյ. — «Ցուսիմա»:

12. Մ. Շանինյան. — «Հիդրոցենտրալ»:

13. Ի. Ճավնավաձե. — «Բանաստեղծություններ»:

14. Ռուսովսկի. — «Վազրենավորը»:

15. Շեֆսպիր. — «Համլետ», «Ռեկլո», «Վենետիկի վաճառա-

կանը»:

16. Ֆլորեր. — «Տիկին Բովարի»:

17. Բալզակ. — «Հայր Գորիո»:

18. Պ. Մերիմե. — «Կարմեն»:

19. Ռ. Ռոլան. — «Ժան Բրիտոֆ»:

20. Ի. Բեխեր. — «Լուիզիտ»:

21. Յ. Հաշեկ. — «Քաջ զինվոր Շվեյկի արկածները»:

61.705

ԳԻՆԸ 2 Ռ. 70 Կ.

34445

ПРОГРАММЫ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ
Литературное чтение и литература
для V-VII и VIII-X классов
Президат—Ереван—1940 г.